

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
MANAGEMENT OF THE PROVINCIAL MEDITATION CENTERS
IN RATCHABURI PROVINCE

พระอธิการจิตตวี ธีรปญฺโญ (ยอดเยี่ยม)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

พระอธิการจิตตวี ธีรปญฺโญ (ยอดเยี่ยม)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Management of the Provincial Meditation Centers
in Ratchaburi Province

Phraathikan Jittavee Dhīrapañño (Yodyiam)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง
“การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระอุดมสิทธิธนายก,ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดี จิรัฎฐิติกาล)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม)

กรรมการ

(พระครูวิสุทธธานันทคุณ,ดร.)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระครูวิสุทธธานันทคุณ,ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระอธิการจิตตวี ธีรปัญญา)

ชื่อสารนิพนธ์	:	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
ผู้วิจัย	:	พระอธิการจิตตวี ธีรปญฺโญ (ยอดเยี่ยม)
ปริญญา	:	พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์	:	พระครูวิสุทธธานันท์คุณ, ดร., พธ.บ.(การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม.(การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด.(การจัดการเชิงพุทธ)
	:	พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร., พธ.บ.(การบริหารรัฐกิจ), ศศ.ม.(การจัดการการพัฒนาสังคม), รป.ด.(รัฐประศาสนศาสตร์)
วันที่สำเร็จการศึกษา	:	๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจาก ประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๘๖ คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที และค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ และด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ เพศ และการศึกษา มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

๓. ปัญหา อุปสรรคการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี พบว่า ห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบางแห่งไม่สะอาด พัดลมและครุภัณฑ์ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบางแห่งอยู่ในสภาพชำรุด สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบางแห่งให้ความสำคัญกับ

(ข)

กลุ่มเยาวชน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบางแห่งขาดแผนปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบางแห่งไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี พบว่า ควรให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณห้องน้ำห้องสุขา ทั้งภายในและภายนอก, ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อขอรับการสนับสนุนทางการเงิน พัสดุ และครุภัณฑ์, ควรสนับสนุนให้พระวิปัสสนาจารย์ทุกรูปได้รับการรับรองจากทางราชการ, ควรจัดกิจกรรมอบรมโดยให้ความสำคัญกับเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก, ควรจัดทำแผนงานประจำปี และเผยแพร่สู่สาธารณชน, ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการดำเนินงาน

Research Paper Title: Management of the Provincial Meditation Centers in Ratchaburi Province

Researcher : Phraathikan Jittavee Dhīrapañño (Yodyiam)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phrakhruwisutthanantakhun, Dr.,

B.A.(Buddhist Management),

M.A.(Buddhist Management),

Ph.D.(Buddhist Management)

: Phrakhrusangharakkiettisak Kittipañño,Asst.Prof.,Dr.

B.A.(Public Administration),

M.A.(Social Development Management),

D.P.A.(Public Administration)

Date of Graduation : March 15, 2018

ABSTRACT

The objectives of research paper were (1) to study management of the provincial meditation centers in Ratchaburi province, (2) to compare the opinions of monks toward management of the provincial meditation centers in Ratchaburi province, classified by personal data, and (3) to study problems, obstacles and suggestions for development of management of the provincial meditation centers in Ratchaburi province. The research methodology was the mixed method research, that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 386 people who practice meditation at meditation practice centers in Ratchaburi province. The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.), t-test, F-test, One-way Analysis of Variance and Least Significant Difference: LSD. The qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 12 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of this research were as following:

1. Management of the provincial meditation centers in Ratchaburi province, overall was found in high level with average at mean of 3.83, when considering in each aspect found that in high level all aspect. The place aspect was high level at

mean of 3.91. The persona aspect was high level at mean of 3.78, and the management aspect was high level at mean of 3.81.

2. The comparison of monk's opinions towards management of the provincial meditation centers in Ratchaburi province, classified by personal data, found that sex has the significantly difference at 0.05, the hypothesis was accepted. Those personal statuses were not different.

3. The problems and obstacles for development of management of the provincial meditation centers in Ratchaburi province, as following: the toilets of some provincial meditation centers are not clean, the materials of some provincial meditation centers are in poor condition, Some provincial meditation centers do not focus on youth groups, some provincial meditation centers lack of efficient plans, some provincial meditation centers do not allow the community to participate in the operation. And, the suggestions for development of management of the provincial meditation centers in Ratchaburi province, as following: should pay more attention to cleanliness especially inside and outside of toilet area, should coordinate with government agencies for supporting in the financial support of supplies and equipment, should encourage the Buddhist monks who training people to be approved by the government, training the activities should focus on youths and students are the primary focus, should prepare annual plan and disseminate to the public, and should encourage the public participation in the planning and implementation process.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ พระครูวิสุทธานันทคุณ, ดร. และพระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร. ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ประกอบด้วย พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล และ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร., พระครูวาทีวรัฒน์, ดร., พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรรณ ขยทนต์, ดร., ผศ.ดร.ธิดาวิมล หมั่นมี และ ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตรที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบภาพพร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ ที่มอบความเมตตาและกำลังใจผู้วิจัยเสมอมา และขอขอบคุณ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ขยมงฺคโล) เจ้าสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, พระมหาชินภัทร ฉินฺนาลโย พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, พระครูอนุกุลวิมลกิจ (ทองย้อย สลณฺโณ) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, พระมหาภูมิชาย อคฺคปญฺโญ, ดร. พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, พระครูวิทิตพัฒนโสภณ (สง่า จานิสฺสโร) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารย์, พระเจริญ สุมนฺโน พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารย์, ดร.มณฑกาญจน์ ทองใย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, นายสุวิชัย โรจนวานิช ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, นายสัมฤทธิ์ น่วมทนงค์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารย์, นางดวงธิดา ศศิณฺรากล ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพระพุทธศาสนาและกิจการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ว่าที่ ร.ต.หญิง สิริภัทร อวารามร์คมี นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, นางฐิติพรรณ บุญศิริ นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรีที่ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ตลอดจนทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวาย เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ ๆ น้อง ๆ รวมทั้งคณะญาติโยมและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุน และผู้ถวายข้าวทุกทัพพีตลอดเวลาที่ดำรงเพศสมณะตลอดมา ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระอธิการจิตวี ธีรปญฺโญ (ยอดเยี่ยม)

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภาพ	(ฎ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฐ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๗
๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด	๖๗
๒.๓ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๗๓
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๕
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๓
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๙
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๙๑
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๒
๔.๒ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี	๙๓
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๘
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี	๑๒๓
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี	๑๒๕
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๓๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๓๔
๕.๑ สรุป	๑๓๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๓๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๑
บรรณานุกรม	๑๔๒
ภาคผนวก	๑๔๘
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๔๙
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง	๑๕๕
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา	๑๖๑
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๖๓
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๘๐
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๘๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๐

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี	๗๓
๓.๑	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี (ที่ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น) ปี ๒๕๕๙	๘๕
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๒
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม	๙๓
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่	๙๔
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร	๙๕
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ	๙๖
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๙๙
๔.๗	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๙๙
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ	๑๐๐
๔.๙	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ	๑๐๐
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ	๑๐๑
๔.๑๑	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ	๑๐๑
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามเพศ	๑๐๒
๔.๑๓	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามเพศ	๑๐๒
๔.๑๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ	๑๐๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๔๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้	๑๑๘
๔.๔๒	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้	๑๑๘
๔.๔๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามรายได้	๑๑๙
๔.๔๔	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามรายได้	๑๑๙
๔.๔๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามรายได้	๑๒๐
๔.๔๖	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามรายได้	๑๒๐
๔.๔๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามรายได้	๑๒๑
๔.๔๘	การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามรายได้	๑๒๑
๔.๔๙	ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๕	๑๒๒
๔.๕๐	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่	๑๒๓
๔.๕๑	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร	๑๒๓
๔.๕๒	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ	๑๒๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	เครือข่ายของผู้บริหารที่อยู่ภายในและภายนอกองค์การ	๑๓
๒.๒	ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับต่างๆ	๑๔
๒.๓	การบริหารยุคคลาสสิกหรือสมัยเดิม (Classical Perspective)	๑๖
๒.๔	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๒
๔.๑	แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี	๑๓๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก ในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/ ๑๘/๑๑ หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ หน้าที่ ๑๑ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิตติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิตติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ (ต่อ)

อภิ.วิ. (ไทย) = พระอภิธรรมปิฎก อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.มหา.อ. (ไทย) = วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.ม.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปัญจสุทนี มัชฌิมป็นณสร์อรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักและวิธีปฏิบัติในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้แก่เหล่าพระสาวก ซึ่งเป็นพระอรหันต์รุ่นแรก เพื่อถือเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระศาสนาร่วมกัน เพื่อให้พระธรรมคำสอนแผ่ไปในมวลมนุษยชาติ และเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม โดยตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในดวงตาน้อยมีอยู่ เมื่อได้ฟังธรรมแล้ว จักเป็นผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนา นิคม เพื่อแสดงธรรม”^๑

นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการประกาศพระพุทธศาสนาจึงถือเป็นบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง เพราะพระสงฆ์มีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นจึงต้องตอบแทนผู้มีอุปการคุณ ดังมีพุทธพจน์ที่ปรากฏใน สมณสังญญาสูตร ว่า “สมณะนั้นมิชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น”^๒ หรือใน พุทฺธการสูตร ที่ตรัสถึงการตอบแทนที่พระสงฆ์พึงมีต่อคฤหัสถ์ หรือชาวบ้านที่ได้ทำอุปการคุณต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่การตอบแทนด้วยปัจจัย ๔ แต่ด้วยการแสดงธรรมอันงาม ในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด^๓ ปัจจุบัน ประเทศไทยมีวัดประมาณ ๓ หมื่นกว่าวัด และมีพระสงฆ์สามเณรประมาณ ๓ แสนกว่ารูป^๔ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และแม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะวัดในเขตภูมิภาค บทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องของการพัฒนาชุมชนการพัฒนาอาชีพหรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนการรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ^๕

^๑วิ.ม.หา. (ไทย) ๔/๔/๔-๕.

^๒อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๑/๒๐๘.

^๓ช.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๒๙๓.

^๔กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๗

^๕กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

การปฏิบัติธรรมหรือการฝึกอบรมจิตด้วยการเจริญกัมมัฏฐานเพื่อให้จิตสงบระงับจากกิเลส นิวรณ์ เป็นสมาธิ สามารถกำหนดรู้เท่าทันสภาวะธรรมตามความเป็นจริง เป็นอุบายแก้ปัญหาทองใจ ให้ได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนาที่ตนเคารพนับถืออย่างแท้จริง เป็นการฉีควัคซีนทางใจ เสริมสร้างพลังจิตให้มีคุณภาพได้อย่างถูกต้อง เพราะมนุษย์เรามีส่วนประกอบสองส่วน คือกายกับจิต จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว จิตจึงมีความสำคัญ ดังนั้น การที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องพัฒนาที่จิตใจก่อนเป็นสำคัญ จึงจะได้ผลดีที่สุด และการปฏิบัติธรรมก็มุ่งเน้นให้ผู้คนเข้ารับการฝึกอบรมมีการพัฒนาจิตใจ ด้วยการปฏิบัติสมณวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐานสูตรในสำนักปฏิบัติธรรมที่มีมาตรฐาน ซึ่งมีสถานที่สงบร่มรื่น เป็นสถานที่สัปปายะแก่การปฏิบัติธรรม

ดังกล่าวนี้ มหาเถรสมาคมได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวมานี้จึงมีนโยบายให้คณะสงฆ์ แต่ละจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาคัดเลือกวัดที่มีความเหมาะสม ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการ เสนอขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยให้ครอบคลุมทุกจังหวัด ดังนั้น สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในที่นี่ จึงหมายถึงวัดที่ได้รับการจัดตั้งขึ้น ตามมติมหาเถรสมาคมเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยที่คณะสงฆ์ไทยคือมหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมเหมาะสม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน เจริญจิตภาวนา โดยมีเป้าหมายให้คณะสงฆ์แต่ละจังหวัดมีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ ทั้งทางด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการ^๖

ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานประชุม คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้ง สำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอ คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณา แล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงาน เสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดคุณสมบัติของวัดที่จะขอจัดตั้งเป็น สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัด โดยกำหนดไว้ ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการ^๗ ปัจจุบันนี้ การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้เพิ่มจำนวนขึ้นมาก กระจายครอบคลุมทุก จังหวัด ตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม^๘

^๖ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ๔๕ สำนัก พุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

^๗ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

^๘ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๙.

จังหวัดราชบุรี อยู่ในพื้นที่เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ปัจจุบัน มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด รวม ๒๗ สำนัก (มหานิกาย) ตามลำดับ ได้แก่ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม วัดเขาวัง วัดพระศรีอารีย์ วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดโชติทายการาม วัดท่าเรือ วัดนาหนอง วัดหนองหอย วัดหนองกลางด่าน วัดประจักษ์ธรรม วัดหลักหรัตนาราม วัดปราสาทสิทธิ์ วัดปากท่อ วัดกลางวังเย็น วัดบางกะโต วัดบางลี่เจริญธรรม วัดพเนินพลู วัดหนองตาเน็ต วัดอ้ออี่เขียว วัดอุทุมพรทาราม วัดไทรอารีรักษ์ วัดเขาช่องพราน วัดหนองโพ วัดเนกขัมมาราม วัดทุ่งหลวง วัดหัวโพ และวัดหนองหมี^๔

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่ต่อเนื่อง คือ ปัญหาที่เกิดตามมาเนื่องจากสำนักปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ที่ตั้งขึ้นแล้ว ดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดของวัด ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้ว จะเห็นว่ายังคงมีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างสำนัก ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ ไม่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหรือแนวปฏิบัติสำหรับการติดตามและประเมินผล รวมทั้งขาดการสนับสนุนส่งเสริมด้านองค์ความรู้ บุคลากร การบริหารจัดการ งบประมาณ และขาดการกระตุ้นส่งเสริมให้มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบภารกิจดังกล่าว และไม่มีการกำหนดระเบียบหรือมาตรการบังคับหรือส่งเสริมใดๆ ที่ชัดเจน นี่จึงส่วนหนึ่ง ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ยังขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งในด้านความรู้ภาคปริยัติ และประสบการณ์ตรงที่ได้รับจากการปฏิบัติ ตลอดจนความรู้ความสามารถในการเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชน หรืออาจเป็นเพราะปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานตามบทบาทที่พึงประสงค์ของสำนักปฏิบัติธรรม ในฐานะสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเชิงวิชาการที่สามารถนำไปเป็นสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

- ๑.๒.๑ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
- ๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

^๔ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.), “สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”, [ออนไลน์] < <http://www.sptcenter.org/สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด> >, [๕ สิงหาคม ๒๕๖๐].

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
- ๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
- ๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิดของ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ใน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ ๒) ด้านบุคลากร และ ๓) ด้านการบริหารจัดการ^{๑๐}

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้
ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้
ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี รวม ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ ๒) ด้านบุคลากร และ ๓) ด้านการบริหารจัดการ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้
ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนที่ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี (ที่ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น) จำนวน ๑๐,๗๐๔ คน (ผู้ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จำนวน ๕,๒๕๖ คน^{๑๑}, ผู้ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง จำนวน ๓,๔๖๐ คน^{๑๒} และผู้ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์ จำนวน ๑,๙๘๘ คน^{๑๓})

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ จังหวัดราชบุรี

^{๑๐} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ๔๕ สำนักพุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

^{๑๑} สถิติ ผู้ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑.

^{๑๒} สถิติ ผู้ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒.

^{๑๓} สถิติ ผู้ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓.

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๕.๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือจัดการงาน กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ ให้บรรลุผลสำเร็จลุล่วงตามนโยบาย วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานที่กำหนดไว้

สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่ฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานที่รองรับพุทธบริษัท และประชาชนผู้สนใจใคร่ปฏิบัติธรรม โดยการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมที่จัดตั้งขึ้นตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี หมายถึง การดำเนินงานหรือจัดการงานต่าง ๆ ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ครอบคลุมภารกิจ ๓ ด้าน คือ

๑) ด้านสถานที่ หมายถึง การบริหารจัดการเกี่ยวกับสถานที่และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสะอาดเงียบสงบร่มรื่นของอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไปรวมถึงห้องน้ำห้องสุขาที่มีสุขอนามัย

๒) ด้านบุคลากร หมายถึง การบริหารจัดการเกี่ยวกับงานบุคคล ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์ หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความรู้ความสามารถในการสอนการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี รวมถึง บุคลากรในสำนักที่มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

๓) ด้านการบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร และการกำกับดูแล ได้แก่ การจัดระบบและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม โดยมีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ ซึ่งมีการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี หมายถึง สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรีที่ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น จำนวน ๓ แห่ง คือ แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง และแห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารย์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
- ๑.๗.๔ ผลการวิจัยนี้ เป็นข้อมูลเชิงวิชาการสำหรับคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยในส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด
- ๒.๓ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ จากเอกสารทางวิชาการที่หลากหลาย จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ความหมายของการบริหารจัดการ” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ ฐาตุ ในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี หลบซึ่งปัญหา ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปณฺหํ ปริหริตฺถํ สมตฺถํ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการส่งเสริม และบำรุง^๑ ส่วนคำว่า การบริหาร ในภาษาอังกฤษใช้กันอยู่ ๒ คำ คือ คำว่า Administration และ คำว่า Management โดยแยกใช้ตามความนิยม คือ Administration ใช้กับการบริหารงานในองค์กรภาครัฐบาล ส่วน Management ใช้กับการบริหารงานในองค์กรภาคธุรกิจ

การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting Things done through other People)^๒ การบริหารจึงเป็นการทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน ความหมายเชิงพฤติกรรมคือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^๓

^๑ สิริภพ เหล่าลาภะ, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^๒ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธรรมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^๓ พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท, การบริหารคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

การบริหาร คือ การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ และการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^๙ เป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรทางการบริหาร (Administration Resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐} การบริหารเป็นการดำเนินงานหรือจัดการงาน (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะหรือองค์การต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จลุล่วงตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purpose/ Objective) ขององค์การนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency)^{๑๑}

การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตามลำดับขั้นตอนของสายบังคับบัญชา ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย และทางการปฏิบัติ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิริยาเกี่ยวข้องกับซึ่งกันและกัน^{๑๒} เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นและใช้บุคคลอื่นเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์การ ทั้งองค์การที่แสวงหากำไร และไม่แสวงหากำไร ขนาดเล็กและขนาดใหญ่ องค์การทุกประเภทต้องมีผู้บริหาร และผู้บริหาร ทุกคน ต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ดังนี้ การวางแผนควบคุม การจัดองค์การ การจัดหาบุคคล และการฝึกอบรม การเป็นผู้นำ การจัดการความขัดแย้ง^{๑๓}

การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวังจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๑๔} เป็นศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับบุคคลอื่น^{๑๕} โดยกระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายใต้การดำเนินงานของคนอื่น^{๑๖}

^๙ วิจารณ์ พานิช, *การจัดการองค์การและการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๑๐} ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, *เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา*, (เพชรบูรณ์: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๑๑} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

^{๑๒} วิษวี บูรณสิงห์, *การบริหารหลักสูตร*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๑๓} สมยศ นาวิการ, *การบริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๑๔} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, *องค์การและการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พัทธอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๑๕} Campbell F Roald, *Introduction to Educational Administration*, (Boston: Allyn and Bacon, 1997), p. 6.

^{๑๖} Robbins, Stephen P. and Coulter M., *Management*, 7th ed., (New Jersey: prentice Hall International Lnc., 2002), p. 6.

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นการทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยการใช้ศาสตร์และศิลป์มาเป็นกระบวนการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ วิธีการปฏิบัติงานและคุณธรรมในการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความเจริญมั่นคงกับองค์กรในทุก ๆ ด้าน และการบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวองค์กรโดยอ้อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม

๒.๑.๒ ระดับของผู้บริหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ระดับของผู้บริหาร” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ผู้จัดการ หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่บริหารและควบคุมดูแลกิจการ^{๑๒} โดยทั่วไปในองค์การได้มีการแบ่งระดับของการบริหาร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารในองค์การแต่ละระดับโดยตรง ดังนี้

๑) ผู้บริหารระดับสูง (Strategic Managers) คือ ผู้บริหารระดับสูงขององค์การที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดการในองค์การทั้งหมด โดยมีบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบโดยทั่วไปจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจที่สำคัญๆ ในองค์การ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย (Goals) และกลยุทธ์ระดับบริษัทที่มุ่งเน้นการกำหนดแผนดำเนินงานระยะยาว การวางแผนทางการเจริญเติบโต ประสิทธิภาพขององค์การโดยรวม ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง คือ ประธาน และรองประธานฝ่ายต่าง ๆ สำหรับองค์การขนาดเล็กเจ้าขององค์การอาจเป็นผู้บริหารสูงสุด มักจะมีหน้าที่ในการกำหนดวิสัยทัศน์กลยุทธ์และประสานการสั่งการทั้งหมดขององค์การ และประสาน กิจกรรมที่สำคัญ ๆ และกำหนดขั้นตอนของกิจกรรม นอกจากนี้ผู้บริหารระดับสูงก็ยังมีหน้าที่อื่น ๆ ซึ่งแตกต่างกันออกไปอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การเป็นประธานในที่ประชุมเป็นตัวแทน หรือสัญลักษณ์ ขององค์การต่อสังคมภายนอก เช่น ต้อนรับลูกค้าสำคัญ ๆ เป็นประธานในพิธีต่าง ๆ เป็นต้น

๒) ผู้บริหารระดับกลาง (Tactical Managers) เป็นผู้บริหารขององค์การที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดการด้านการปรับปรุง ประยุกต์ และพัฒนาแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง การกำหนดกิจกรรมและกลวิธีการดำเนินงาน การตัดสินใจใช้ทรัพยากรในระยะสั้น เป็นต้น นอกจากนี้จะมีหน้าที่ในการประสานงานกับผู้บริหารระดับอื่นๆ ทั้งในระดับรองลงไป และรายงานต่อผู้บริหารระดับสูง ตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางก็คือ ประธานฝ่ายรองประธาน หรือรองประธานฝ่าย สำหรับองค์การขนาดเล็กผู้บริหารระดับนี้อาจรายงานต่อเจ้าของกิจการ ก็ได้ อย่างไรก็ตามการแบ่งผู้บริหารระดับกลางนี้อาจอธิบายให้เห็นชัดได้ง่าย ๆ วิธีง่ายที่สุดคือ การอธิบายถึงขอบเขตของของรับผิดชอบและความสัมพันธ์กับผู้บริหารคนอื่น ๆ เมื่อเทียบกับผู้บริหารระดับปฏิบัติ

^{๑๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๗๘๔.

๓) ผู้บริหารระดับปฏิบัติ (Operational Managers) เป็นผู้บริหารขององค์การระดับล่างที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดการด้านการดำเนินงาน เช่น พนักงานขาย เป็นต้น โดยมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเฉพาะด้าน

เนื่องจากผู้บริหารระดับปฏิบัติ มีตำแหน่งที่อยู่ระหว่าง ผู้บริหารระดับกลางและบุคลากร ดังนั้นในการจัดหา การกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบในตำแหน่งต่าง ๆ นี้จะต้องมีความเหมาะสมกันมากที่สุด ในการบริหารระดับปฏิบัติขององค์การ ผู้บริหารมีหน้าที่มีความรับผิดชอบต่อประสานงานกับผู้ปฏิบัติต่าง ๆ นี้ ปกติจะไม่ทำงานทางด้านปฏิบัติแต่จะต้องเข้าใจถึงงานเหล่านั้นเพื่อที่จะได้ช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคลากรได้ เมื่อมีความจำเป็นเพื่อให้บุคลากรดังกล่าวสามารถปฏิบัติงานเสร็จสิ้นไปตามหน้าที่

โดยทั่วไปผู้บริหารที่อยู่ระหว่างกลางทั้งในระดับกลางและระดับปฏิบัติ หมายถึง ผู้บริหารที่ทำงานร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาของตนอีกช่วงหนึ่ง ซึ่งคำสั่งที่ได้รับจากผู้บริหารที่อยู่เหนือกว่าให้ปฏิบัตินั้น ผู้บริหารที่อยู่ระหว่างกลางอาจรู้สึกว่าการปฏิบัติแนวทางของตนสามารถบรรลุผลได้ดีกว่า เนื่องจากทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีปฏิกิริยาต่อต้านน้อยกว่าการได้รับคำสั่งจากผู้บริหารระดับกลางและระดับปฏิบัติ ดังนั้นผู้บริหารที่อยู่ระหว่างกลางจึงตกอยู่ในระหว่างแรงกดดันจากทั้งสองฝ่าย ซึ่งในปัจจุบันองค์การได้มีการให้ความสำคัญกับการมอบอำนาจหน้าที่ให้ผู้บริหารระดับปฏิบัติเข้ามามีส่วนในการวางแผน การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และทำการตัดสินใจปฏิบัติได้เองมากขึ้น ทำให้สามารถลดปฏิกิริยาต่อต้านลงได้เป็นอย่างดี สำหรับหน้าที่ในการจัดการระดับต่าง ๆ ย่อมมีความแตกต่างกันออกไป โดยให้ความสำคัญกับทักษะที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้บริหาร คือ บุคคลที่ทำหน้าที่ประสานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้องค์การดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยี วัตถุดิบ สิ่งอำนวยความสะดวก เงินทุน ทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น เพื่อผลิตสินค้าหรือให้บริการที่มีคุณภาพ มีคุณค่า และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าหรือผู้รับบริการได้เป็นสำคัญ^{๑๓}

ผู้บริหารแต่ละระดับจะมีความ รับผิดชอบหรือมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเชิงกลยุทธ์แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามกลยุทธ์ในแต่ละระดับจะต้องมีความสอดคล้องกันตามลำดับขั้นของกลยุทธ์เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๑๔}

สรุปได้ว่า ผู้บริหารระดับสูงมีความจำเป็นต้องมีความสามารถที่เหนือกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ ได้แก่ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจที่ดีเพื่อการวางแผน การควบคุม มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้บริหารอื่น ๆ รวมถึงการมีข้อมูลสารสนเทศที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้สามารถบริหารองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลสารสนเทศจึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารระดับสูง นอกจากนี้ผู้บริหารระดับสูงยังจำเป็นต้องมีความสามารถด้าน การเรียนรู้ ที่มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา มีความสามารถ ด้านวาทศิลป์ การฟัง การจดบันทึก และการเป็นนักอ่านที่ดีเพื่อเป็นการเพิ่มเติมความสามารถทางความคิดที่ผู้บริหารต้องรับผิดชอบต่อไป

^{๑๓}Gomez Mejia, Luis R., *Management*, (New York: McGraw-Hill, 2002), p. 5-6.

^{๑๔}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล (Strategic Management in Hospital Administration)*, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๔๕.

๒.๑.๓ หน้าที่ของผู้บริหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “หน้าที่ของผู้บริหาร” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การ ดังนั้น หน้าที่ของผู้บริหารนี้จึงมีมากมาย ดังนี้

๑) การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์และการตัดสินใจ ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร เงิน วัสดุวัตถุดิบ และวิธีการจัดการ เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และใช้วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด สำหรับหลักในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงความต้องการผลสำเร็จในอนาคต ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย การดำเนินงาน และงบประมาณ เป็นต้น สำหรับประโยชน์ของการวางแผน ได้แก่ องค์การสามารถไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานที่ไม่มีแผน ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจเพราะมีแนวทางในการปฏิบัติและมีตัวชี้วัดผลงาน ได้อย่างชัดเจน สามารถลดต้นทุนในการดำเนินงานได้เนื่องจากลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน สามารถควบคุมการปฏิบัติอย่างมีระบบ ตลอดจนสามารถระบุถึงปัญหาและอุปสรรค ที่เกิดขึ้นทำให้ผู้บริหารสามารถทางแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่

๒) การจัดองค์การ (Organization) เป็นการจัดระเบียบของงานโดยการแบ่งงานออกเป็นกลุ่ม ๆ พร้อมกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบและอำนาจ หน้าที่ของแต่ละกลุ่มงานไว้อย่างแน่นอนอน ทั้งทางด้านขนาดของการกระจายอำนาจหน้าที่ และสามารถสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงานขึ้นในการจัดกลุ่มงานผู้บริหารจะต้องพิจารณาว่าในแต่ละฝ่ายมีงานอะไร ที่ต้องดำเนินการโดยมีหลักการที่สำคัญคือ งานที่มีลักษณะเหมือนกันควรจัดให้อยู่ด้วยกันเพื่อให้เป็นไปตามหลักการแบ่งงานกันทำ จากนั้นจึงจัดทำคำบรรยายลักษณะงานโดยมีการระบุขอบเขตของงาน มีการมอบหมายงาน การกำหนด ความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ ส่วนการจัดวางรูปแบบขององค์การที่ดีนั้นจะมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์การ เนื่องจากการที่มีการจัดองค์การไว้อย่างเหมาะสมนั้นจะช่วยให้การบริหารงาน เป็นไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ลดปัญหางานที่ค้างค้ำ ไม่สิ้นงบประมาณจากงานที่ซ้ำซ้อน เป็นต้น

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) เป็นการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาปฏิบัติ โดยผู้บริหารจะทำการกำหนดตำแหน่งงาน อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน การจูงใจ การจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสม รวมทั้งการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น สำหรับกระบวนการบริหารงานบุคคลจะมีขั้นตอนที่เนื่องกันตั้งแต่การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ จากนั้นจึงเริ่มแสวงหาบุคคลที่มีลักษณะที่ต้องการโดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่สุดเอาไว้ จากนั้นจึงทำการปฐมนิเทศแนะนำตัวเข้าทำงาน และเมื่อทำงานไประยะเวลาหนึ่งแล้วผู้บริหารควรจะมีการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการทำงานที่สูงขึ้น ทำการประเมินผลการปฏิบัติงาน การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

๔) การสั่งการ (Directing) เป็นการใช้ความสามารถของผู้บริหารในการจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ที่ตามที่ต้องการจนองค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ การสั่งการจึงเป็นขั้นตอนของการดำเนินงาน ซึ่งบุคลากรจะต้องทำงานในหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด เช่น การวางแผนจูงใจ การมอบหมายงาน เป็นต้น สำหรับลักษณะของการสั่งการที่ดีจะต้องเป็นการสั่งการที่บุคลากรสามารถปฏิบัติได้ มีความครอบคลุมในงานที่ต้องปฏิบัติ มีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของบุคลากรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ซึ่งการสั่งการสามารถทำได้ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือแบบไม่เป็นทางการก็ได้

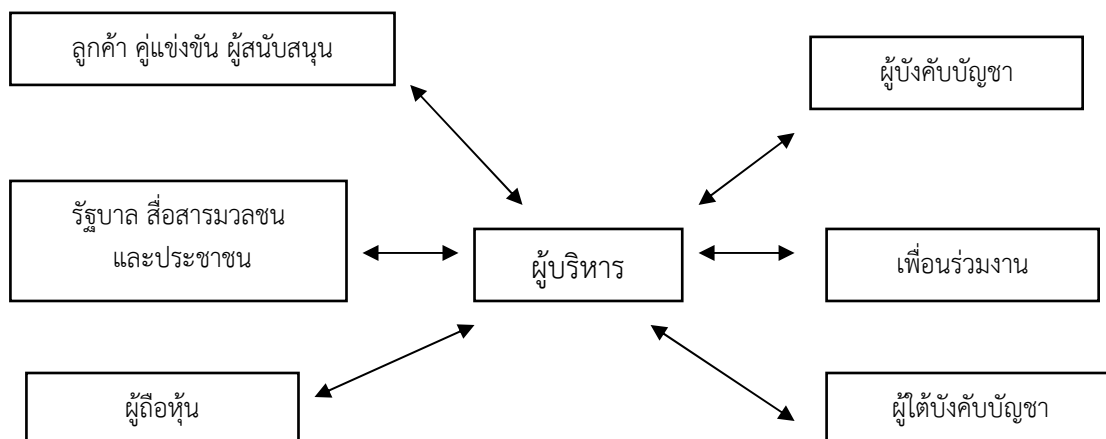
๕) การควบคุม (Controlling) เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบและเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้น ถ้าผลการปฏิบัติแตกต่างไปจากมาตรฐานแล้ว ผู้ปฏิบัติจะต้องมีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานดังกล่าวสอดคล้องกับมาตรฐาน ในการปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติงานอาจจะอยู่ในรูปของคุณภาพ ปริมาณ เวลา ต้นทุน เป็นต้น โดยกระบวนการในการควบคุม จะเริ่มจากการกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ในการวัดผลงานขึ้นมาก่อน จากนั้นให้นำผลงานที่ได้จากการปฏิบัติมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด หลังจากการเปรียบเทียบแล้วอาจจะเท่ากับสูงกว่าหรือต่ำกว่ามาตรฐาน หากเท่ากับมาตรฐานย่อมแสดงว่าการปฏิบัติได้บรรลุเป้าหมาย แต่หากผลที่ได้รับต่ำกว่ามาตรฐาน ผู้ปฏิบัติและผู้บริหารจะต้องรับทราบทางแก้ไข เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีก^{๑๕}

นอกจากบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องดำเนินการในการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ดังกล่าวข้างต้นแล้ว และไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ระดับปฏิบัติ ระดับกลาง หรือระดับสูงก็ตาม ผู้บริหารจะต้องกำหนดบทบาทและหน้าที่อื่น ๆ ของตนเองให้สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่อีกด้วย

ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้สอดคล้องต่อตำแหน่งงาน ซึ่งเป็นปัจจัยทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งในปัจจุบันองค์การได้ให้ความสำคัญกับการเป็นเครือข่าย ความร่วมมือกับสถานะแวดล้อมที่อยู่ภายนอก ดังนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องเสริมสร้างสัมพันธภาพเชิงบวกให้มากขึ้น ด้วยผู้บริหารที่มีความสามารถมักจะใช้เวลาในการเสริมสร้างและประสานเครือข่ายทั้งภายในองค์การ ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา และเครือข่ายภายนอกองค์การอีกด้วย ได้แก่ ผู้ถือหุ้น ลูกค้า คู่แข่ง ผู้สนับสนุน รัฐบาล สื่อมวลชน และประชาชน เป็นต้น

เครือข่ายของผู้บริหารต้องมีการปฏิบัติและสร้างความ สัมพันธ์ด้วยทั้งที่เป็นเครือข่ายที่อยู่ภายในองค์การและภายนอกองค์การ ซึ่งมีความสำคัญต่อองค์การในการบรรลุผลสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่ ลูกค้า คู่แข่งขัน ผู้สนับสนุน รัฐบาล สื่อสารมวลชน ประชาชน ผู้ถือหุ้น ผู้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๑

^{๑๕}Robbins, Stephen P, *Fundamentals of Management*, 3rd ed., (New Jersey: Prentice-Hall, 2001), pp. 6-7.

แผนภาพที่ ๒.๑ เครือข่ายของผู้บริหารที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร^{๑๖}

จากภาระหน้าที่ดังกล่าว ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีทักษะ ความชำนาญพื้นฐานสำคัญในแต่ละระดับขององค์กร รวม ๓ ด้าน ดังนี้

๑) ทักษะด้านการปฏิบัติ

ทักษะด้านการปฏิบัติ (Technical Skill) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการใช้ความรู้และเทคนิควิธีทางปฏิบัติมาใช้งาน พบว่า ผู้บริหารระดับปฏิบัติมักจะใช้ทักษะด้านนี้มากที่สุด จนเกิดความชำนาญเฉพาะด้าน เนื่องจากมีการปฏิบัติงานจนเกิดความเชี่ยวชาญนั่นเอง ส่วนผู้บริหารระดับสูงจะใช้ทักษะนี้น้อยกว่า

๒) ทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ

ทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ (Conceptual and Decision Skill) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการใช้ความรู้ความเข้าใจในการมององค์กรอย่างเป็นระบบทำให้การปฏิบัติสามารถบรรลุเป้าหมาย ตั้งแต่การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม การคิด การตัดสินใจ การวางแผน เป็นต้น ผู้บริหารระดับสูงจะใช้ทักษะนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ

๓) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร

ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร (Interpersonal and Communication Skill) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การเป็นผู้นำ การจูงใจในการทำงาน เป็นต้น พบว่า ผู้บริหารระดับกลาง จะใช้ทักษะด้านนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ เนื่องจากการที่มีการประสานงานและปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหารระดับปฏิบัติและการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับผู้บริหารระดับสูง ทำให้มีการใช้ทักษะด้านนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ^{๑๗}

^{๑๖} คณาจารย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *องค์กรและการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔.

^{๑๗} Bateman, Thomas S., & Snell Scott A, *Management*, 6th ed., (New York: McGraw Hill, 2004), pp.11-14.

ผู้บริหาร	ทักษะที่จำเป็นในการจัดการ		
ระดับสูง	ความคิดและการตัดสินใจ	มนุษยสัมพันธ์ และการสื่อสาร	ปฏิบัติ
ระดับกลาง	ความคิด และการตัดสินใจ	มนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร	ปฏิบัติ
ระดับล่าง	ความคิดและ การตัดสินใจ	มนุษยสัมพันธ์ และการสื่อสาร	ปฏิบัติ

แผนภาพที่ ๒.๒ ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับต่างๆ^{๑๘}

ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะด้านการปฏิบัติ เป็นความชำนาญในงานเฉพาะด้านได้แก่ บัญชี วิศวกรรม การตลาด คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ผู้บริหารระดับปฏิบัติมักจะใช้ทักษะด้านนี้มากที่สุด ส่วนทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสารเป็นความชำนาญในงานเกี่ยวกับบุคคลเพื่อการประสานงานและความร่วมมือของบุคลากร มุ่งเน้นบทบาทด้านปฏิสัมพันธ์ ต้องฝึกฝนการเข้าใจด้านมนุษยสัมพันธ์เป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้บริหารระดับกลางจะใช้ทักษะด้านนี้สูงกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ และสุดท้ายคือทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ เป็นความชำนาญในการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม การวางแผน เป็นต้น ซึ่งผู้บริหารระดับสูงจะใช้ทักษะนี้มากกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ

นักบริหารที่ประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับทักษะพื้นฐาน ๓ ประการ ซึ่งอาจฝึกฝนขึ้นมาได้ มิใช่บุคลิกภาพเฉพาะตนหรือโดยชาติกำหนด โดยทักษะพื้นฐานทั้ง ๓ ประการนั้น คือ ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Skills) และทักษะด้านมโนภาพ (Conceptual Skills)^{๑๙}

สรุปได้ว่า หน้าที่ของผู้บริหารมีหลายประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมไปแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องกระทำตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการประกันว่าองค์การจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ โดยมีอุปสรรคน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามในการบริหารทรัพยากรนั้นผู้บริหารทุกระดับจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการดำเนินงานเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผู้บริหารยังจำเป็นต้องนำองค์ความรู้หรือทักษะด้านต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อทำให้หน้าที่ในแต่ละขั้นตอนสามารถบรรลุเป้าหมายลงได้ เช่น ผู้บริหารระดับสูงมีความจำเป็นในการใช้ทักษะด้านความคิดและการวางแผนมากกว่าผู้บริหารระดับอื่น ๆ แต่โดยทั่วไปผู้บริหารทั้ง ๓ ระดับจะต้องมีทักษะทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ ทักษะด้านการปฏิบัติ ทักษะด้านการคิดและการตัดสินใจ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสาร

^{๑๘} คณาจารย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๒.

^{๑๙} โรเบิร์ต แอล แคทซ์ (Robert L. Katz) อ้างใน สุรางค์รัตน์ วศินารมณ, ทักษะการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

๒.๑.๔ ทฤษฎีการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “ทฤษฎีการบริหารจัดการ” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

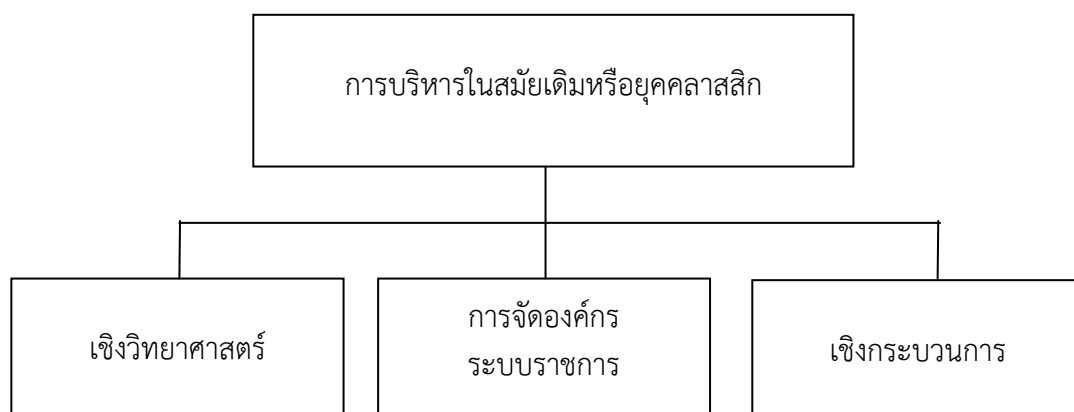
ทฤษฎีทางการบริหารนั้นมาจากทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Theory) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีทางการบริหารหรือการจัดการนั้นเกิดขึ้นจากการพัฒนาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง ซึ่งคำว่า ทฤษฎี หมายถึง กลุ่มความคิดหรือแนวคิดที่อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น^{๒๐} ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีทางการบริหารองค์การต่าง ๆ จากเอกสารและบทความทางวิชาการ จึงประมวลทฤษฎีการบริหารไว้เป็น ๓ ยุค ได้แก่ ทฤษฎีการบริหารยุคคลาสสิกหรือสมัยเดิม (Classical Perspective) ทฤษฎีการบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Perspective) และทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ (Contemporary Management Perspective) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. ทฤษฎีการบริหารยุคคลาสสิกหรือสมัยเดิม (Classical Perspective)

ทฤษฎีองค์การยุคคลาสสิก (Classical Organization Theory) เป็นทฤษฎีในการทำงานที่จะให้ความสำคัญกับการแบ่งหน้าที่ โดยใช้หลักคุณธรรมในการแบ่งงานเป็นสำคัญที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในองค์การ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นถึงหลักความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น ถ้าผู้ใดได้รับหน้าที่และความรับผิดชอบงานใดแล้ว ก็ให้ไปพัฒนางานนั้นให้จนเกิดความเชี่ยวชาญ รวมทั้งมีการวัดความสามารถของคนด้วยการสอบแข่งขัน ซึ่งเป็นการใช้ระบบคุณธรรม เพราะคนต้องใช้ความสามารถจึงจะเข้าสู่ตำแหน่งได้ รวมทั้งมีการวัดความชำนาญและประสบการณ์ของบุคลากรในด้านภารกิจที่ถูกกำหนดไว้

นอกจากนี้ทฤษฎีในสมัยเดิมนั้นยังได้มุ่งเน้นถึงหลักการควบคุม โดยการออกกฎระเบียบและการควบคุมบุคลากรอย่างใกล้ชิด เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นอกจากนี้เพื่อเป็นหลักประกันให้งานสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความราบรื่น อย่างไรก็ตาม ยังก่อให้เกิดผลกระทบตามมา เช่น การที่บุคคลจะอิงกฎระเบียบในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การลดลงและมาตรฐานนั้น ถูกนำมาใช้เป็นเป้าหมายแทนที่จะใช้ กลไกช่วยในการบรรลุเป้าหมาย ถ้ากฎระเบียบกำหนดว่าพฤติกรรมลักษณะใดไม่เป็นที่ต้องการ ผู้ปฏิบัติก็จะพยายามหลีกเลี่ยง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ในทางตรงข้าม ผู้ปฏิบัติควรจะต้องพยายามที่จะทำในสิ่งที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากไปกว่าหน้าที่ที่กำหนดไว้ในงานนั้น จึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๒๐} เสนาะ ตีเยาว์, หลักการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

แผนภูมิที่ ๒.๓ การบริหารยุคคลาสสิกหรือสมัยเดิม (Classical Perspective)^{๒๑}

การบริหารยุคคลาสสิกหรือสมัยเดิม ประกอบด้วย การบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ การจัดองค์กรระบบราชการ และการบริหารเชิงกระบวนการ ดังนี้

๑) การบริหารจัดการเชิงวิทยาศาสตร์

๑.๑) เฟรดเดอริก วินสโลว์ เทย์เลอร์ (Frederick Winslow Taylor) เทย์เลอร์ ได้เสนอแนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ว่าในการทำงานใดก็ตามจะสามารถใช้หลักทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับงานนั้น ๆ ได้เสมอ โดยเฉพาะคนงานในระดับปฏิบัติ ซึ่งเทย์เลอร์เชื่อว่าการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสถานที่ปฏิบัติการจะทำให้สามารถค้นหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียวได้ นอกจากนี้ ยังได้เสนอหลักการสำคัญ ที่จะทำให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพ^{๒๒}

๑.๑.๑) การหาวิธีที่ดีที่สุด ผู้บริหารจะต้องทำการสังเกตและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อค้นหาวิธีที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงาน (One Best Way) ของแต่ละงานซึ่งจะต้องรวมถึงกฎของการเคลื่อนไหว การกำหนดมาตรฐานของงานและสภาวะแวดล้อมของงานที่เหมาะสม

๑.๑.๒) การคัดเลือกคนงาน โดยใช้หลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ในการคัดเลือก ซึ่งเป็นการค้นหาขีดความสามารถและข้อจำกัดของคนงานแต่ละคน หลังจากนั้นจึงให้โอกาสคนงานแต่ละคน ได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าต่อไป

๑.๑.๓) การจัดให้มีการจูงใจด้านการเงิน เพื่อให้เกิดผลงานที่ดีที่สุด และทำให้คนงาน ปฏิบัติงานตามคำสั่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงทำได้โดยให้คนงานแต่ละคนได้รับค่าตอบแทน เป็นสัดส่วนโดยตรงกับผลผลิตแทนการจ่ายค่าแรงตามชั่วโมงที่ทำงาน

^{๒๑}Schermerhorn, John R., Hunt, James G., & Osborn, Richard N., **Organizational Behavior**, 7th ed., (New York: John Wiley & Son, 2000), p. 93.

^{๒๒}Ibid., p. 155.

๑.๑.๔) การแยกฝ่ายบริหารออกจากฝ่ายปฏิบัติ เป็นการแบ่งหน้าที่ระหว่าง ฝ่ายจัดการและฝ่ายปฏิบัติออกจากกันโดยให้ฝ่ายจัดการเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านการวางแผน ส่วนฝ่ายปฏิบัติให้รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยคนงานจะรับคำสั่งจากหัวหน้าคนงานที่มีความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละคนปฏิบัติเพื่อผลงานที่มีคุณภาพ

๑.๒) ผลงานของพี่น้องกิลเบรธ (Gilbreth)

แฟรงค์ บังเกอร์ กิลเบรธ และลิลเลียน มอลเลอร์ กิลเบรธ ผู้สนับสนุนแนวความคิดของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ โดยศึกษาการเคลื่อนไหวและลดความเหนื่อยและให้ความสนใจการปรับปรุงสวัสดิการของคนงาน โดยพยายามลดกฎข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสูงขึ้นอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับมาตรฐานของวิธีปฏิบัติให้มากที่สุด^{๒๓}

๑.๓) ผลงานของ เฮนรี แอล แกนท์ (Henri L. Gantt)

เฮนรี แอล แกนท์ (Henri L. Gantt) ผู้เสนอแนวความคิดทางการจัดการที่เน้นการปฏิบัติและได้เสนอหลักการ ที่ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติมากที่สุด โดยการกระตุ้นและการมอบภาระหน้าที่ที่น่าสนใจและงาน มีความท้าทายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง แต่ต้องมีการคำนึงถึงการฝึกอบรมให้ผู้ปฏิบัติได้มีความรู้และความชำนาญที่สูงขึ้นเพื่อมีทัศนคติที่ดีต่องานจนเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นได้ การมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบต้องชัดเจนเป็นธรรมและมีสัดส่วนที่สมดุลกัน รวมทั้งแผนงานและการควบคุม ซึ่งผู้บริหารจะต้องจัดแบ่งงานให้เกิดความเหมาะสมและง่ายต่อการปฏิบัติด้วย โดยให้ความสำคัญกับการควบคุมเวลา และปัจจัยด้านการลงทุนโดยจัดทำเป็น Gantt Chart) เป็นตารางการทำงานซึ่งยังใช้กันอยู่ในปัจจุบัน^{๒๔}

๒) การจัดองค์การระบบราชการ

แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เห็นว่า ระบบราชการมีความสำคัญมากเพราะทำให้องค์การขนาดใหญ่สามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่มีลักษณะงานเป็นประจำต่อเนื่องกันไปโดยไม่ติดขัด นอกจากนั้น ยังช่วยให้คนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกันทำงานด้วยกันได้ และขจัดการใช้ดุลพินิจที่เลื่อนลอย ไม่ชัดเจนของผู้บริหารอีกด้วยหากโครงสร้างองค์การระบบราชการและกระบวนการปฏิบัติงานจัดตั้งขึ้นอย่างเหมาะสม ก็จะทำให้การปฏิบัติต่อคนในองค์การและลูกค้าเป็นไปอย่างไม่มีอคติ สำหรับลักษณะขององค์การ ระบบราชการของเวเบอร์ คือ จะต้องมีการกำหนดหน้าที่แยกจากกันตามความชำนาญเฉพาะด้าน จากการกำหนดขอบเขตของงานแต่ละงานอย่างชัดเจน และกำหนดอำนาจหน้าที่เพื่อที่จะปฏิบัติงานนั้นได้ นอกจากนี้จะต้องมีการกำหนดสายการบังคับบัญชาอย่างเป็นทางการ ในสายการบังคับบัญชาที่กำหนดขึ้นในองค์การนี้ จะแสดงการแบ่งระบบของอำนาจหน้าที่ลดหลั่นจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าจะรับคำสั่งจากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่า^{๒๕}

^{๒๓} นิรมล กิติกุล, *องค์การและการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๓.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๒๕} เสนาะ ตีเยวาร์, *หลักการบริหาร*, หน้า ๔๘.

ลักษณะขององค์การระบบราชการในด้านการปฏิบัติงานนั้นจะต้องไม่อิงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือการติดต่อระหว่างเพื่อในหน่วยงานอื่น ๆ ในองค์การเดียวกัน หรือการติดต่อระหว่างองค์การ กับการค้าจะต้องเป็นการติดต่อที่ไม่อิงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

๓) การบริหารจัดการเชิงกระบวนการ

เฮนรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุดในการจัดการ โดยท่านให้ความสนใจศึกษาถึงหน้าที่ของผู้บริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของทั้งผู้ร่วมงาน และผลจากการปฏิบัติงานอีกด้วย ผลงานของฟาโยล์ได้รับการยอมรับว่าเป็นผลงานที่เข้ามาเสริมแนวความคิดของเทย์เลอร์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ แนวความคิดของเทย์เลอร์จะให้ความสำคัญกับการจัดการในระดับปฏิบัติการ ส่วนฟาโยล์จะเน้นการจัดการในระดับสูง ฟาโยล์ได้ให้แนวคิดในการจัดการที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการ ได้แก่ การวางแผน เป็นการคาดการณ์ถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อผลผลิตขององค์การจึงต้องมีการวางแผนทางการปฏิบัติไว้ล่วงหน้า เช่น การกำหนดผลผลิต ปริมาณ ต้นทุน เวลา คุณภาพ เป็นต้น

การจัดองค์การเป็นการจัดโครงสร้างของงานและมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ผู้ปฏิบัติในแผนกต่าง ๆ เช่น แผนกจัดซื้อ แผนกตรวจสอบผลผลิต เป็นต้น การบังคับบัญชา เป็นการกำหนดหรือวางหลักเกณฑ์ในการบังคับบัญชา ได้แก่ นโยบาย กฎ ระเบียบ ให้ผู้ปฏิบัติได้ยึดถือเพื่อให้การผลิตเป็นไปด้วยความราบรื่น การประสานงานเป็นการกำหนดภาระหน้าที่ที่แผนกต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกับงานของทุกคนให้ประสานและเข้ากันได้ และการควบคุม เป็นกิจกรรมในการกำกับกิจกรรม การผลิตหรือให้บริการที่ทำให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยที่ หลักเกณฑ์ของการบริหารงานที่สำคัญตามทัศนะดังกล่าว มี ๑๔ ข้อ คือ

๓.๑) อำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่นั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนได้ออกคำสั่งไป และผู้ปฏิบัติที่รับผิดชอบในงานใด ก็ตามจะต้องมีอำนาจและหน้าที่ในการปฏิบัติด้วยเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงลงได้

๓.๒) หลักการที่มีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ผู้ปฏิบัติงานกิจกรรมใด ๆ ควรได้รับ คำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคลากรในองค์การ

๓.๓) หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ กิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายเดียวกันควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

๓.๔) หลักการธารงไว้ซึ่งสายงาน คือ สายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับล่างตามหลักการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวและช่วยให้เกิดระเบียบในการส่งต่อข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

๓.๕) หลักการแบ่งงานกันทำ คือ การแบ่งงานกันทำตามความถนัดทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักของการใช้ประโยชน์จากแรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุดจนได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นเนื่องจาก การลดเวลาของการเรียนรู้งานให้น้อยลงและเพิ่มทักษะของการทำงานให้สูงขึ้น

๓.๖) หลักการเกี่ยวกับระเบียบวินัย ระเบียบวินัยในการทำงานนั้นเกิดจากการปฏิบัติ ตามข้อตกลง ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความเคารพ เชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ

๓.๗) หลักการถือประโยชน์ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งหลักการนี้ถือว่าส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าส่วนบุคคลเพื่อที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มนั้น

๓.๘) หลักการให้ประโยชน์ตอบแทน การจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนด้วยความยุติธรรม และให้เกิดความพึงพอใจแก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างหรือบุคลากร

๓.๙) หลักการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง ในการบริหารงานควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง และเมื่อความรับผิดชอบได้ถูกมอบหมายให้แก่ผู้บริหารแล้ว อำนาจหน้าที่จะต้องมอบหมายไปด้วย เพื่อให้สามารถควบคุมงานต่าง ๆ ขององค์การไว้ได้อย่างเหมาะสม

๓.๑๐) หลักความมีระเบียบเรียบร้อย โดยถือว่าทุกคนในองค์การจะต้องมีระเบียบ และรู้ตำแหน่งหน้าที่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตของงานที่ชัดเจน

๓.๑๑) หลักความเสมอภาค ผู้บริหารต้องยึดหลักความยุติธรรมเป็นหลักปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความจงรักภักดี และการอุทิศตนเพื่องาน

๓.๑๒) หลักความมั่นคงในงาน ผู้บริหารและคนงานต่างต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อการเรียนรู้งาน เพราะการให้คนงานออกจากงานกลางคันย่อมเป็นการสิ้นเปลือง

๓.๑๓) หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยผู้บังคับบัญชาควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์การ จะทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมความเป็นเจ้าขององค์การและรับผิดชอบต่อผลงาน เป็นต้น

๓.๑๔) หลักความสามัคคี ซึ่งเน้นถึงการทำงานที่เป็นกลุ่มและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้การทำงานเป็นคณะทำงาน และสมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติงานสู่เป้าหมายร่วมกันให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๖}

ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า หลักการส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับการรวมอำนาจและการแบ่งหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะด้าน รวมทั้งการปฏิบัติงานโดยใช้ที่ดีที่สุด ซึ่งเป็นหลักการและแนวทางที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์จากในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ข. ทฤษฎีการบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Perspective)

การศึกษาพฤติกรรมองค์การจะมีส่วนช่วยในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ ซึ่งทำได้หลายมิติ เช่น ศึกษาในมิติโครงสร้างองค์การ พฤติกรรมองค์การ วัฒนธรรมองค์การ สิ่งแวดล้อมองค์การหรือศึกษาในมิติเวลาไล่มาตั้งแต่ยุคคลาสสิกไปจนถึงยุคสมัยใหม่ แต่ในวันนี้จะศึกษาองค์การในมิติของพฤติกรรมองค์การเป็นแนวทางการศึกษาที่ได้รับความสนใจมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กลุ่มมนุษย์สัมพันธ์มีสมมติฐานเบื้องต้นเชื่อว่าพฤติกรรมที่เหมือนกันไม่ได้มาจากความต้องการอย่างเดียว บางครั้งพฤติกรรมที่เหมือนกันอาจมาจากความต้องการที่แตกต่างกันก็ได้ พฤติกรรมที่แตกต่างกันบางครั้งสะท้อนถึงความต้องการเดียวกัน หมายความว่า การจะพิจารณาถึงพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การโดยดูที่การกระทำเพียงอย่างเดียววันนั้นไม่อาจสะท้อนถึงความต้องการ

^{๒๖} Gatewood, Robert D., Taylor, Robert., & Ferrell, O.C., *Management: Comprehension Analysis and Application*, (New Jersey: Richard D. Irwin, 1995), pp. 40-41.

ในช่วงระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๐ เป็นยุคที่การบริหารจัดการได้มุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงงาน ซึ่งเป็นการมุ่งถึงแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ โดยการศึกษาที่มีชื่อเสียงคือการศึกษาของฮอว์ทอน (Hawthorne Study) นอกจากนี้ยังมีการเสนอถึงทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ (Maslow's Theory) ทฤษฎีของดรักกลาส แมกเกรเกอร์ (Douglas McGregor) คริส อาร์กิริส (Chris Argyris) เป็นต้น แนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการมุ่งถึงการให้ความสนใจ เกี่ยวกับบุคคลที่มีความต้องการทั้งทางด้านสังคม และตนเองที่มุ่งที่จะสร้างความพึงพอใจที่ได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น มีปฏิริยาต่อแรงกดดันของผู้ร่วมงาน เป็นต้น^{๒๗}

ทฤษฎีการบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Management Perspective) มีแนวความคิดหลัก ดังนี้

๑) แนวความคิดทางการจัดการเชิงมนุษยสัมพันธ์

ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๐-๑๙๓๐ ช่วงเวลาดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมาก เช่น การอพยพของคนจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่ตัวเมือง มีการนำเครื่องจักรกล มาใช้ในโรงงานแทนแรงงานคนมากขึ้น มีการแบ่งงานกันทำทั้งในระดับคนงานและระดับบริหาร มีการกำหนดมาตรฐานของงาน เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด ทำให้นักทฤษฎีในยุคนี้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งกับหลักการของนักทฤษฎีสัมัยเดิมที่มุ่งเน้นการทำงานและการแสวงหาผลกำไรสูงสุด เพราะแนวคิดดังกล่าวจะนำไปสู่สถานะของการแข่งขันกัน อย่างรุนแรงทำให้เกิดความขัดแย้งกัน และแนวคิดดังกล่าวไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและไม่สอดคล้องกับสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

เอลตัน เมโย (Elton Mayo) เป็นผู้ที่มีความเห็นที่ขัดแย้งกับนักทฤษฎียุคดั้งเดิม จากผลการทดลองแห่งเมืองฮอว์ธอร์น (Hawthorne Study) ที่โรงงานในบริษัทเวสเทิร์น อิเล็กทริก (Western Electric) ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๗-๑๙๓๒ เป็นผลงานที่นำไปสู่แนวคิดใหม่ที่เรียกว่า การบริหารจัดการเชิงมนุษยสัมพันธ์ แนวความคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์นั้นแตกต่างไปจากแนวความคิดของแนวเดิม คือ แม้จะมีการเน้นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างคนงานกับตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เหมือนกับยุคดั้งเดิมก็ตามแต่ได้ให้ความสำคัญ กับคนมากกว่าด้านการจัดระเบียบความสัมพันธ์ตำแหน่ง

๒) แนวความคิดทางการจัดการเชิงสังคมศาสตร์

แมรี ปาร์คเกอร์ ฟอลเลตต์ (Mary P. Follett) ได้นำเสนอแนวความคิดทางการจัดการเชิงสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับการประสานงาน ได้แก่ หลักการประสานงานโดยตรงระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ หลักการประสานงาน ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของงาน หลักการประสานงานในลักษณะแลกเปลี่ยนข้อมูลกันและกัน

^{๒๗} Schermerhorn, John R., Hunt, James G., & Osborn, Richard N., *Organizational Behavior*, p. 97.

๓) แนวความคิดทางการจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์

๓.๑) อับราฮาม เอช มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ได้เสนอ ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Theory) หรือทฤษฎีลำดับความต้องการ (The Hierarchy of Needs Theory) เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจที่เชื่อว่าการตอบสนองความต้องการจะสามารถจูงใจคนให้ตั้งใจทำงาน หรืออาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองตามความต้องการนั้นคือ ใช้ความต้องการของบุคคลเป็นเครื่องแรงจูงใจให้ขยันทำงาน

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Theory) ระบุถึง ความต้องการของมนุษย์มี ๕ ชั้น ดังนี้

๓.๑.๑) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการด้านพื้นฐานของมนุษย์ที่มนุษย์มีความต้องการได้รับการตอบสนองก่อนความต้องการอื่น ๆ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

๓.๑.๒) ความต้องการความมั่นคง (Safety Needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓.๑.๓) ความต้องการความรักหรือการติดต่อสัมพันธ์ (Social Needs) เป็นความต้องการจะมีเพื่อน ความต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เป็นต้น

๓.๑.๔) ความต้องการการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่เป็น ความรู้สึกภายใน เช่น ความต้องการได้รับการเลื่อนตำแหน่งงาน เป็นต้น

๓.๑.๕) ความต้องการสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการ บรรลุถึงสิ่งที่ตนเองสามารถจะเป็น คือ ความประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างสมบูรณ์ความต้องการ ในขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการใน ๔ ชั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้วเท่านั้น^{๒๘}

๓.๒ ทฤษฎี x และ y ของดริกกลาส แมกเกรเกอร์ (Douglas McGregor)

แมกเกรเกอร์ (Douglas McGregor) นักทฤษฎีเชิงพฤติกรรมศาสตร์ได้เสนอทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎี x และ ทฤษฎี y โดยเห็นว่าองค์การในสมัยเดิมที่มุ่งเน้นการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน มีการรวมอำนาจในการตัดสินใจ การติดต่อสื่อสารจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง และเน้นกฎระเบียบในการกำกับความประพฤติของคนโดยเคร่งครัด จึงให้ชื่อกำกับของนักทฤษฎีเดิมว่าทฤษฎี x เชื่อว่าคนมีความเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงาน ทะเยอทะยานน้อย หลีกเลียงความรับผิดชอบ ขาดความคิดสร้างสรรค์ และมีแรงจูงใจเพียงเพื่อสนองความต้องการของตนทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงเท่านั้น ซึ่งแมกเกรเกอร์ ได้เสนอแนะทัศนคติที่มีต่อลักษณะแตกต่างออกไป เรียกว่า ทฤษฎี y โดยมีสมมติฐานว่าคนถูกจูงใจด้วยความต้องการอย่างอื่นนอกจากความอยู่รอดได้ คนสามารถสั่งการและมีความคิดริเริ่มด้วยตัวเองได้ และสามารถสนุกกับงานได้ ตามทฤษฎีนี้องค์การที่มีลักษณะการทำงานแบบทฤษฎี y จะมีประสิทธิภาพสูงกว่า ดังนั้น องค์การจึงควรเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม

^{๒๘} สมคิด บางโม, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๖-๑๘๗.

๓.๓ ทฤษฎีพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ

คริส อาร์กิริส (Chris Argyris) ได้มีแนวคิดและเผยแพร่ทฤษฎีพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ โดยมีความเชื่อว่าบุคลิกลักษณะของคนค่อยๆ พัฒนาจากวัยเด็กที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องอาศัยผู้อื่นจนเติบโต สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เริ่มมีความคิดและต้องการอิสระในวัยผู้ใหญ่สนใจสิ่งต่างๆ ในวงกว้าง ชอบที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ชอบจะเป็นผู้นำ มีพฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนได้ เป็นต้น ซึ่งอาร์กิริสเห็นว่าการใช้ระเบียบเป็นเครื่องมือในการบังคับมนุษย์และใช้วิธีการควบคุมอย่างใกล้ชิดนั้น จะเป็นการขัดขวางพัฒนาการของมนุษย์ที่จะพัฒนาไปเป็นบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ และจะเป็นการสนับสนุนให้พฤติกรรมที่ไม่สามารถจะทำงานได้อย่างอิสระด้วยตนเอง ขาดความคิดสร้างสรรค์โดยจะต้องรอคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาตลอดเวลา และไม่มีโอกาสที่จะทำหาย^{๒๙}

ค. ทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ (Contemporary Management Perspective)

การบริหารสมัยใหม่ (Contemporary Management Perspective) ประกอบด้วย ๓ แนวความคิด ได้แก่ แนวความคิดทางการจัดการเชิงปริมาณ แนวความคิดเชิงระบบ และแนวคิดเชิงสถานการณ์ ดังนี้

๑) แนวความคิดทางการจัดการเชิงปริมาณ

แนวความคิดของการจัดการเชิงปริมาณมีจุดกำเนิดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ได้นำนักวิทยาศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมาให้ทำงานร่วมกันเป็นทีม เรียกว่า “Operation Research Group” เพื่อให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาในการรบ ทีมนักวิทยาศาสตร์ดังกล่าวได้รับปัญหา เช่น จะวางปืนใหญ่ตำแหน่งใดที่จะดีที่สุด จึงมีการใช้ประสบการณ์และความรู้ในการแก้สมการของปัญหา โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ การสังเกตอย่างเป็นระบบของพฤติกรรม ที่ทำการศึกษารสร้างตัวแบบจำลองเพื่อนำข้อเสนอที่จะได้รับมาสร้างตัวแบบจำลองเพื่อประโยชน์ของการพยากรณ์การเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงทำการอนุมานจากตัวแบบจำลองว่าจะมีพฤติกรรมอย่างไรและทำการทดสอบตัวแบบจำลองเพื่อศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามการพยากรณ์ในตัวแบบจำลองหรือไม่

หลังจากนั้นแนวคิดการจัดการเชิงปริมาณมาใช้กันในบริษัทต่าง ๆ จึงได้รับความนิยม ในการนำเอามาใช้ในการแก้ปัญหาของระบบการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น เช่น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับตารางการปฏิบัติงาน การกำหนดตำแหน่งที่ตั้ง ตัวแบบ การขนส่งตัวแบบ การควบคุมสินค้าคงเหลือ ตัวแบบโครงข่ายปฏิบัติงาน ตัวแบบการจัดลำดับงาน และตัวแบบความน่าจะเป็นในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจต่าง ๆ ขององค์การโดยทั่วไป เป็นต้น

๒) แนวความคิดเชิงระบบ

แนวความคิดเชิงระบบเป็นการวิเคราะห์ถึงส่วนประกอบต่าง ๆ ในระบบหรือองค์การ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ในลักษณะองค์รวมขององค์การ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาถึงส่วนประกอบของระบบในลักษณะองค์การรวม จะให้ผลดีมากว่าการวิเคราะห์ปัญหาในระบบโดยการแยกส่วน

^{๒๙} นรมล กิติกุล, องค์การและการจัดการ, หน้า ๔๒.

นอกจากนี้ ยังพบว่าระบบเปิดจะมีความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อม ส่วนองค์การในระบบปิดนั้นจะไม่เปิดรับสิ่งใดๆนำเข้ามาในระบบ ดังนั้นองค์การ คือ ระบบที่ประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ แนวคิดเชิงระบบนี้จำเป็นจะต้องพิจารณาสภาวะแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในขององค์การ มิใช่จะพิจารณาแต่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งในระบบขององค์การ หรือพิจารณาแต่เฉพาะระบบขององค์การโดยไม่พิจารณาสภาวะแวดล้อมภายนอกขององค์การด้วย โดยนัยนี้ แนวความคิดเชิงระบบสามารถสรุปหลักการแนวความคิดเชิงระบบที่สำคัญ ได้ดังนี้

๒.๑) ระบบทุกระบบประกอบไปด้วยระบบย่อย ในทุกระบบจะมีระบบย่อยหรือส่วนประกอบอย่างน้อยสองส่วนขึ้นไปและส่วนต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๒.๒) การเน้นที่องค์รวมของทุกระบบ การเน้นที่องค์รวมของทุกระบบจะให้ผลรวมที่มากกว่าการเน้นที่แต่ละส่วนประกอบของระบบแล้วนำมารวมกัน

๒.๓) การเป็นทั้งระบบปิดและระบบเปิด การมององค์การว่าเป็นระบบเปิดเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้องค์การสามารถที่จะสนองตอบให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อม ส่วนระบบปิดซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นระบบที่ทำหน้าที่ใดด้านหนึ่งและไม่เกี่ยวข้องกันกับสภาวะแวดล้อมโดยตรง

๒.๔) ขอบเขตสิ้นสุดของระบบ ระบบทุกระบบจะสามารถแบ่งแยกประเภทของระบบว่าเป็นระบบเปิดหรือระบบปิดเส้นกั้นแบ่งขอบเขตของระบบนี้ถ้าเป็นของระบบเปิดจะเปิดรับปัจจัยจากสภาวะแวดล้อมภายนอกเข้ามาและนำไปปัจจัยภายในออกสู่สภาวะแวดล้อมภายนอกได้

๒.๕) ความล้มเหลวของระบบปิด การเป็นระบบปิดนั้นมีแนวโน้มที่จะล้มเหลวได้ง่ายกว่า ระบบเปิดเนื่องจากปิดตัวเองจากสภาวะแวดล้อมภายนอก สำหรับระบบเปิดนั้นมีแนวโน้มที่จะอยู่รอดได้ดีกว่า เนื่องจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา

๒.๖) การใช้ข้อมูลป้อนกลับ ระบบเปิดนั้นต้องการข้อมูลป้อนกลับเข้าสู่ระบบเพื่อนำข้อมูลนั้นมาใช้เพื่อปรับตัวให้ดำเนินอยู่ต่อไปได้ การส่งข้อมูลป้อนกลับเข้าสู่ระบบ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการต่าง ๆ ของระบบหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่นำออกจากระบบ เป็นต้น

๒.๗) มีการจัดลำดับชั้นของระบบ ไม่ว่าจะเป็ระบบใดก็ตามจะมีลำดับชั้นที่ประกอบไปด้วยระบบย่อยซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกัน ในขณะที่องค์การจะประกอบไปด้วยระบบย่อยนั้นก็เป็ระบบย่อยของระบบที่ใหญ่กว่าด้วย เช่น หน่วยงานต่าง ๆ เป็ระบบย่อยขององค์การ นั่นเอง

๓) แนวความคิดเชิงสถานการณ์

แนวความคิดเชิงสถานการณ์เน้นการสัมพันธ์ระหว่างความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมที่องค์การเผชิญอยู่กับการออกแบบโครงสร้างภายในองค์การ โดยแบ่งแยกงาน (Differentiation) หรือการรวมงาน (Integration) ในองค์การนั้นเพื่อให้การประสานงานดีขึ้น^{๓๐}

สภาวะแวดล้อมเป็นปัจจัยนำเข้าไปที่ผู้บริหารจะต้องพิจารณาในการแก้ปัญหาของความซับซ้อนซึ่งตัวแปรเกี่ยวกับปัจจัยของสภาวะแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อองค์การ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดเชิงสถานการณ์ขึ้นมา แนวความคิดเชิงสถานการณ์นั้นจะยึดปรัชญาของแนวความคิดเชิงระบบเป็นพื้นฐานแต่มีความก้าวหน้ากว่าแนวความคิดเชิงระบบอีกชั้นหนึ่ง คือ แนวความคิดเชิงสถานการณ์พยายามที่จะทำให้เกิดความสอดคล้องเข้ากันได้ระหว่างสภาวะแวดล้อมกับโครงสร้างขององค์การ

^{๓๐} สุภาพร พิศาลบุตร, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๔๒.

โครงสร้างขององค์การที่ดีที่สุดนั้นจะขึ้นอยู่กับสถานะแวดล้อมขององค์การ กล่าวคือ จะไม่มีโครงสร้างองค์การใดจะสามารถนำมาใช้ได้กับองค์การในทุกสถานการณ์ ตามแนวความคิดนี้เห็นว่าในบางกรณีโครงสร้างองค์การในลักษณะที่เป็นระบบเปิด หรือโครงสร้างองค์การที่ไม่เป็นพิธีการ ซึ่งโครงสร้างลักษณะนี้จะมีความยืดหยุ่นก็อาจใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้

ในบางกรณีโครงสร้างองค์การที่เป็นระบบปิดหรือโครงสร้างองค์การที่เป็นพิธีการ และไม่ยืดหยุ่นก็สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้เช่นกัน นอกจากนี้ในองค์การหนึ่ง องค์การใด อาจกำหนดโครงการสร้างองค์การแบบหนึ่งมาใช้กับหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด และกำหนดโครงสร้างอีกแบบหนึ่งมาใช้กับหน่วยงานอื่น ๆ ในองค์การเดียวกันนั้นก็ได้อีก เช่น อาจกำหนดโครงสร้างองค์การแบบเป็นพิธีการมาใช้กับหน่วยการผลิต และองค์การโครงสร้างแบบไม่เป็นพิธีการมาใช้กับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านการวิจัยและพัฒนา เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความมีประสิทธิภาพขององค์การตามแนวความคิดของนักทฤษฎีเชิงสถานการณ์นั้น จะขึ้นอยู่กับความสอดคล้องและเข้ากันได้ระหว่างโครงสร้างองค์การกับสถานะแวดล้อมภายนอกองค์การนั่นเอง

แนวความคิดทางการบริหารที่เน้นความสามารถในการแข่งขันเหนือคู่แข่ง ซึ่งเป็นแนวคิดทางการบริหารจัดการในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นแนวความคิดทางการบริหารจัดการยุคโลกาภิวัตน์จะให้มุ่งให้ความสำคัญกับการดำเนินงานและปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยนำไปสู่ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันจากการสร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในขณะที่สามารถลดต้นทุนการผลิตและราคาลงได้อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันที่เหนือกว่าคู่แข่ง จึงเป็นเป้าหมาย ที่สำคัญของแนวความคิดทางการจัดการยุคนี้ แนวความคิดทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์ที่สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน แนวทางสำหรับแนวคิดทางการบริหารจัดการยุคโลกาภิวัตน์ มีดังนี้

๑) การควบคุมคุณภาพ เป็นองค์ประกอบของความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง โดยเฉพาะการได้รับการยอมรับในมาตรฐานด้านคุณภาพระดับโลกจะต้องได้รับประกาศนียบัตร ISO จากองค์กรกำหนดมาตรฐานโลก (International Organization for Standardization) มาตรฐาน ISO นี้จะถือเป็นการรับประกันด้านคุณภาพกับผลิตภัณฑ์ขององค์การ

๒) การควบคุมคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management) เป็นการดำเนินการที่เน้นการควบคุมคุณภาพทั่วทั้งองค์การ เพื่อให้บุคลากรทุกระดับเกิดการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการทำงานทุกด้านอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเชื่อมโยงการปฏิบัติการต่าง ๆ ที่มีกระบวนการที่ขนานกันไว้จะทำให้สามารถทราบปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ก่อนที่จะสายเกินแก้ไข

๓) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) เป็นความพยายามขององค์การที่จะรักษาความได้เปรียบในเชิงคุณภาพไว้ โดยการหาวิธีการใหม่ ๆ ที่จะนำเข้ามาใช้เพื่อปรับปรุงผลการปฏิบัติการที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความพยายามดังกล่าวมีความจำเป็นต้องทำควบคู่กับเทคนิคการเปรียบเทียบ (Benchmarking) ซึ่งการเปรียบเทียบนี้ องค์การจะเปรียบตัวเองในด้านต่าง ๆ กับองค์การที่มีประสิทธิภาพที่สุด ในอุตสาหกรรมเดียวกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติของตนเอง นอกจากนี้การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จะเกิดผลได้ยังมีความจำเป็นต้องการมีส่วนร่วมของบุคลากรควบคุมไปด้วย

๔) การรื้อปรับระบบ เป็นการปรับปรุงแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน อย่างไรก็ตาม แนวความคิดทางการจัดการของการรื้อปรับระบบ (Re-Engineering) จะเป็นการปรับปรุงคุณภาพแบบทำทั้งระบบในครั้งเดียว ดังนั้นการปรับปรุงที่เห็นผลสำเร็จได้ องค์กรจะต้องตั้งแนวคิดและวิถีปฏิบัติออกมาจากกฎเกณฑ์และข้อสมมติฐานที่เก่าแก่และล้าสมัย รวมทั้งทำการกำหนดคิดใหม่ทุกกระบวนการและทั้งระบบ ตั้งแต่การแสวงหาข้อมูล การวางแผน การพัฒนาบุคลากร การควบคุม การประเมินผลงาน เป็นต้น^{๓๑}

สรุปได้ว่า นักทฤษฎีในสมัยดั้งเดิมเชื่อว่าการปฏิบัติงานใดให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นจะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องของการประสานงานและการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญ จึงให้ความสำคัญกับแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งมุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตโดยการใช้ประโยชน์จากแรงงานที่มีอยู่เป็นสำคัญ ส่วนทฤษฎีการบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์มุ่งการจูงใจทำให้คนงานยินยอมปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ส่วนทฤษฎีสมัยใหม่วิจารณ์ว่าแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ที่เสนอสิ่งที่ขัดแย้งกับความเป็นจริง เนื่องจากโครงสร้างองค์กรที่เป็นทางการ และการใช้สิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็น จากหลักการของนักทฤษฎีแนวเดิมเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านและการเน้นการมีมาตรฐานของการปฏิบัติงานได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าสามารถทำให้สังคมก้าวหน้าและมนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงไม่เห็นด้วยที่จะมีการทิ้งแนวความคิดยุคเดิม ดังนั้น จึงได้มีแนวความคิดใหม่ขึ้นมา คือ แนวคิดเชิงปริมาณซึ่งเป็นการศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามการพยากรณ์ในตัวแบบจำลอง แนวความคิดเชิงระบบซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงส่วนประกอบต่างๆ ในระบบ และแนวความคิดเชิงสถานการณ์ซึ่งเป็นการทำให้โครงสร้างภายในองค์กรมีความสอดคล้องกับสภาวะแวดล้อม

๒.๑.๕ การบริหารจัดการแนวพุทธ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาสาระว่าด้วย “การบริหารจัดการแนวพุทธ” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงทรงบริหารคณะสงฆ์ และพุทธวิธีการบริหารซึ่งเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปีนี้ เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องการบริหารในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก ดังนั้น การศึกษาพุทธวิธีการบริหารในครั้งนี้ขอใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC^{๓๒} สอดคล้องกับทฤษฎีตะวันตก ในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ โดย ฮาร์โรลด์ ดี. คูนต์ซ์ (Harold D. Koontz)^{๓๓} ดังนี้

^{๓๑} คณาจารย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, องค์กรและการจัดการ, หน้า ๘๐-๘๓.

^{๓๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๓.

^{๓๓} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๑.

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

หลักการบริหารทั้ง ๕ นี้เป็นหลักสากลซึ่งนำมาใช้กันอยู่ทั่วไป อีกทั้งนำไปศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับองค์ความรู้ในการบริหารอื่น ๆ กันอย่างกว้างขวางนำไปสู่การเกิดองค์ความรู้ใหม่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารการจัดการองค์กรอย่างมาก^{๓๔}

ก. พุทธวิธีในการวางแผน

หลังจากการตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือเมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา อัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา^{๓๕}

พระอัญญาโกณฑัญญะผู้เป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นยอดกว่าภิกษุทั้งหลายผู้รัตตัญญู สาเหตุที่ท่านเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายเพราะว่าในอดีตชาติของพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้ถวายปฐมภักตแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ และได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าปทุมุตตระว่าในอีกแสนกัป พระศาสดาพระนามว่าโคตม ตามพระโคตรจกเสด็จอุบัติในโลก ถึงความเป็นมนุษย์ ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตอยู่ ๖ ปี ในปีที ๗ พระพุทธเจ้าจักรทรงประกาศสั่งจะ ภิกษุมีนามชื่อว่าโกณฑัญญะ ทำให้แจ้งเป็นองค์แรก เมื่อเราออกบวช ได้บวชตามพระโพธิสัตว์ ความเพียรเราทำดีแล้ว เราบวชเป็นบรรพชิตเพื่อต้องการจะเผากิเลส บัดนี้ เราบรรลุอมตบถอันสงบ ระงับ ยอดเยี่ยมนั้นแล้ว เรากำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะ คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖^{๓๖}

^{๓๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๔-๕.

^{๓๕} คำว่า ดวงตาเห็นธรรม แปลมาจาก คำว่า ธรรมจักขุ หมายถึง ความรู้เห็นตามเป็นจริง ด้วยปัญญาว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา, ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนอักษรพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๓.

^{๓๖} ข.อุป. (ไทย) ๓๒/๕๙๖-๖๑๒/๙๑-๙๓.

คราวนั้น พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๓๗}

พุทธดำรัสดังกล่าว แสดงให้เห็นการกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีลสมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต^{๓๘} การประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ คือ การอบรมจิตใจให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ บรรลุถึงซึ่งพระนิพพาน ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้วว่า “ไม่มีโคกปราศจากธูลี เกษม เป็นที่ดับทุกข์ เป็นสุขดีหนอ”^{๓๙}

นิพพาน คือ สภาพจิตที่หลุดพ้นเป็นอิสระจากกิเลส ตัณหา จิตใจที่ร้อนรุ่มด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง ที่ให้จิตใจเกิดความสุขอย่างแท้จริง โดยการนี้ พระพุทธเจ้าทรงเตือนให้สาวกระลึกถึงเป้าหมายของการเข้ามาอยู่ในองค์การพระพุทธศาสนา เพื่อมิให้เบี่ยงเบนออกนอกเป้าหมายเฉพาะตนหรือความสำเร็จที่ตั้งไว้ และในคัมภีร์พระไตรปิฎกแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระพุทธเจ้าตรัสถึงนิพพานไว้หลายแห่ง มีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ ความดับกิเลสดับทุกข์ พ้นทุกข์ ได้แก่ สภาพจิตที่เป็นปราศจากกิเลส ตัณหา ธรรมดาจิตใจที่ร้อนรุ่มด้วยความโลภ โกรธ หลง นั้นมักจะมุ่งออกไปข้างนอก หากเราได้นำใจกลับเข้ามาดูใจตนเองแล้ว สิ่งที่ร้อนจะสงบเอง มีความสุขสงบ^{๔๐} ผู้ที่หลุดพ้นจากกองทุกข์ เรียกว่า ผู้บรรลุนิพพาน คือ บุคคลผู้เป็นอริยะ^{๔๑}

นิพพานว่าตามภาวะแท้จริงแล้ว นิพพานมีลักษณะอย่างเดียวกันนั้น แต่ที่แยกประเภทออกไปก็เพื่อแสดงอาการของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนิพพานบ้าง พุทธถึงนิพพานโดยปริยาย คือ ความหมายบางแง่บางด้านบ้าง โดยพยัญชนะ หรือตามตัวอักษรบ้าง ซึ่งแบ่งประเภทนิพพานออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ เรียกว่า นิพพานดับหรือนิพพานเป็น หมายถึง นิพพานธาตุมีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานยังมีเชื้อเหลือ ได้แก่ นิพพานยังมีเบญจขันธ์เหลือ หมายถึง ดับกิเลส แต่ยังมีเบญจขันธ์เหลือ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังมีชีวิตอยู่ ยังเสวยอารมณ์ที่น่าพอใจและไม่นำพอใจทางอินทรีย์ ๕ รับรู้ความสุขความทุกข์อยู่

ประเภทที่ ๒ อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ เรียกว่า นิพพานสุกหรือนิพพานตาย หมายถึง นิพพานธาตุไม่มีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานไม่มีเชื้อเหลือ สิ่งที่เป็นเกณฑ์แบ่งประเภทในที่นี้คือ อุปาทิ ได้แก่ สภาพที่ถูกกรรมกิเลสถือครอง หรือสภาพที่ถูกอุปาทานยึดไว้มั่น หมายถึงเบญจขันธ์ เมื่อถึงความนี้ จึงได้แก่ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ คือ นิพพานของพระอรหันต์เมื่อสิ้นชีวิต ระวังการเสวยอารมณ์ทั้งปวง^{๔๒}

^{๓๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๓๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๓๙} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๐๙/๓๐๕.

^{๔๐} อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๔๘/๕๔๐.

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๗๕.

^{๔๒} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๔๔/๓๙๒.

สาวกผู้หลุดพ้นจากกิเลสเศร้าหมองจะพบความสุขในชีวิต ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากความปราศจากทุกข์ ได้แก่ ความสุขแห่งพระนิพพาน ประกอบด้วย

- อรหะ เป็นพระอรหันต์ คือ เป็นผู้บริสุทธิ ไกลจากกิเลส ทำลายกำแพงสังสารจักรได้แล้ว
- ชินาสโว เป็นผู้มื่ออาสวะสิ้นแล้ว คือ ผู้หมดอาสวะแล้ว เพราะกำจัดอาสวะคือกิเลสที่หมักหมมอยู่ในจิต ที่ขุบข้อมจิตให้ขุบอยู่เสมอได้แล้วอย่างสิ้นเชิง อาสวะเหล่านั้นไม่กลับมาเกิดทำอันตรายจิตได้อีกต่อไป

- วุสิตวา ผู้ที่ได้บรรลุพระนิพพาน ได้เข้าถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอริยธรรม หมดสิ้นกิเลสอาสวะแล้ว เรียกว่า ผู้อยู่จบพรหมจรรย์

- กตกรณีย์โย พระเสขะทั้ง ๗ จนกระทั่งกัลยาณปุถุชน ชื่อว่า ย่อมทำภารกิจที่ควรทำด้วยมรรค ๔ ภารกิจที่พึงทำทุกอย่าง พระชินาสพทำแล้ว ทำเสร็จสิ้นแล้ว ภารกิจที่พึงทำอันยิ่งของพระชินาสพนั้น เพื่อการบรรลุความสิ้นไปแห่งทุกข์ ย่อมไม่มีฉะนั้น จึงชื่อว่าผู้มีกิจที่จะต้องทำอันทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว

- โอहितภาโร ภาวะมี ๓ ประการ คือ ชั้นธรรมาภิเลสธรรมาภิสังขารธรรมาภิระ ๓ เหล่านี้ พระอรหันต์นั้น ปลงลงแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า ผู้มีภาวะอันปลงลงแล้ว

- อนุปปตตสทโท ภิกษุเหล่านั้นบรรลุประโยชน์ของตน กล่าวคือ พระอรหันต์แล้ว

- ปริกขิณภวส์โยชน ภิกษุเหล่านั้นสิ้นภวสังโยชนทั้ง ๑๐ แล้ว^{๔๓}

- สมมทถญา วิมุตโต ภิกษุเหล่านั้นหลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ คือ โดยเหตุ รู้สังขารม ๔ ด้วยมรรคปัญญาแล้ว หลุดพ้นโดยผลวิมุตติ^{๔๔}

การกล่าวถึงนิพพานโดยบรรยายอาการหรือลักษณะแห่งการเกี่ยวข้องกับนิพพานหรือกล่าวถึงนิพพานเท่าที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้บรรลุหรืออาจกล่าวได้ว่าใช้บุคคลผู้บรรลุนิพพานเป็นอุปกรณ์สำหรับทำความเข้าใจเกี่ยวกับนิพพาน มิใช่เป็นการบรรยายภาวะของนิพพานล้วน ๆ โดยตรง ทั้งนี้เพราะภาวะของนิพพาน เป็น “ปัจเจกตัง เวทิตัพพัง วิญญูหิ อัญญัญญุนรูได้จำเพาะที่ตัวเอง”^{๔๕}

อย่างไรก็ตาม แม้ไม่สามารถประพจน์ปฏิบัติให้สำเร็จความต้องการทางใจสูงสุด คือ บรรลุอรหันต์ผลบรรลุถึงซึ่งพระนิพพานได้ แต่การปฏิบัติย่อมไม่สูญเปล่า โดยยอมได้สมบัติ ๓ ประการ ตามระดับการปฏิบัติ ได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพาน^{๔๖} ซึ่ง สมบัติทั้ง ๓ ประการนี้มีพื้นฐานมาจากกรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ตั้งใจหรือจงใจทำ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาเป็นกรรม”^{๔๗}

^{๔๓}สังโยชน ๑๐ คือ ๑) สักกายทิฏฐิ ความเห็นร่างกายของตน ๒) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ๓) สีลัพพตปรามาส ความยึดถือว่าบุคคลจะบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ด้วยศีลและวัตร ๔) กามราคะ ความกำหนัดในกาม ๕) ปฏิฆะ ความขัดเคืองในใจ ๖) รูปราคะ ความกำหนัดในสิ่งที่มีรูป ๗) อรูปราคะ ความกำหนัดในสิ่งที่ไม่มียรูป ๘) มานะ ความยึดถือ ๙) อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ และ ๑๐) อวิชชา ความไม่รู้แจ้ง, ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

^{๔๔}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๑๕/๒๒๕.

^{๔๕}อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๕๔-๕๖/๒๑๖-๒๒๐.

^{๔๖}ช.ช. (ไทย) ๒๕/๙/๑๒.

^{๔๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

อย่างไรก็ดี การบรรลุนิพพานได้นั้นต้องอาศัยปัญญาคือการรอบรู้ในกองสังขารทั้งหลาย ซึ่งรวมอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งอยู่ในอริยสัจอันเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ดังที่ทรงตรัสย้าว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ตรัสรู้ ไม่เข้าใจอริยสัจ ๔ ทั้งเราและเธอจึงได้วิ่งเล่นเร่ร่อนไป (ในชาติทั้งหลาย) สิ้นกาลนานอย่างนี้”^{๔๘} มรรค แปลว่า ทาง หนทาง หากโดยองค์ประกอบคือ ข้อปฏิบัติในถึงความดับทุกข์ ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการ ได้แก่

ประการที่ ๑ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ หมายความว่า ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ

ประการที่ ๒ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายความว่า ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

ประการที่ ๓ สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

ประการที่ ๔ สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

ประการที่ ๕ สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบหรือเลี้ยงชีพชอบ หมายความว่า อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

ประการที่ ๖ สัมมาวายามะ เพียรชอบหรือพยายามชอบ หมายความว่า สร้างฉันทะ พยายาม พยายามเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ... ป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ... ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ... ทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ... ความดำรงอยู่ ไม่เลื่อนหาย ภัยโยนภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

ประการที่ ๗ สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ หมายความว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

ประการที่ ๘ สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ หมายความว่า สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจาร์ มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจาร์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่และเสวยสุขด้วยกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ^{๔๙}

^{๔๘}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๑๐๗.

^{๔๙}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕-๓๓๗.

การเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เท่านั้นจัดว่าเป็นทางสายกลางที่อำนวยความสะดวกให้บรรลุนิพพานในปัจจุบันชาติได้ ดังนั้นผู้ปฏิบัติธรรมจะให้บรรลุผลสำเร็จจะต้องเดินให้ถูกทางและต้องเดินไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อเป็นการอบรม บ่มอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาให้แก่กล้า จึงสามารถเดินไปตามทางจนบรรลุจุดหมายปลายทางได้สำเร็จ^{๕๐}

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขูมา แปลว่า มีสายตาวัดยาวไกล คือมองการณ์ไกล^{๕๑} วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พันทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉะนั้นใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉะนั้น”^{๕๒} วิมุตติ คือ ความหลุดพ้น ๕ ระดับ ได้แก่

ระดับที่ ๑ ตถาคติวิมุตติ หลุดพ้นด้วยธรรมคู่ปรับของธรรมนั้น ๆ ได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลสได้ชั่วคราว เช่น เกิดความสังเวชขึ้นก็หายจากความกำหนัดในกาม เกิดเมตตาคขึ้นก็หายโกรธ เป็นต้น แต่ความกำหนัดและความโกรธนั้นไม่หายทีเดียว หากยังถืออารมณ์ว่างาม ความกำหนัดก็สามารถเกิดขึ้นได้อีก ถือเอาวัตถุแห่งอาฆาต ความโกรธก็จะเกิดขึ้นได้อีก นี้จัดเป็นตถาคติวิมุตติ

ระดับที่ ๒ วิกขัมภณวิมุตติ หลุดพ้นด้วยขมหรือสะกดไว้ ได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลสได้ด้วยกำลังตามหลักสมถกรรมฐาน อาจสะกดไว้ได้นานกว่าตถาคติวิมุตติ แต่เมื่อออกจากฌานหรือฌานเสื่อมหายแล้ว กิเลสอาจเกิดขึ้นอีก นี้จัดเป็นวิกขัมภณวิมุตติ

ระดับที่ ๓ สมุจเฉทวิมุตติ หลุดพ้นด้วยตัดขาด ได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจอริยมรรค กิเลสเหล่านั้นขาดเด็ดไป ไม่กลับเกิดอีก นี้จัดเป็นสมุจเฉทวิมุตติ

ระดับที่ ๔ ปฏิสัสสัทธิวิมุตติ หลุดพ้นด้วยสงบระงับ ความพ้นจากกิเลสเนื่องมาจากอริยมรรคถึงอริยผลไม่ต้องขวนขวายเพื่อละอีก เพราะกิเลสนั้นสงบไปแล้ว นี้จัดเป็นปฏิสัสสัทธิวิมุตติ

ระดับที่ ๕ นิสสรณวิมุตติ หลุดพ้นด้วยสลัดออกไป เป็นความหลุดพ้นจากกิเลสนั้นได้อย่างเด็ดขาดยั่งยืนจนถึงเวลาสิ้นชีพ นี้จัดเป็นนิสสรณวิมุตติ

การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนานี้ใช้ได้กับผู้อย่างไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิคนั้นเป็นพระอรหันต์ได้เจโตวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์แล้ว วัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือ แทนที่จะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อคนอื่นให้หลุดพ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพ้นพรชาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศศาสนาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า

^{๕๐} พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**, แปลโดย พระคันธสาราภิวังศ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

^{๕๑} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๕๖.

^{๕๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวดา และมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป... แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๕๓}

พระพุทธเจ้าทรงประสงค์จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ซึ่งเป็นถิ่นของนักปราชญ์ นักคิด นักปฏิบัติ ที่อยู่ในใจของประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะประชาชนชาวอังคะและชาวมคธ มิเพียงเท่านั้น ยังเป็นกลุ่มนักบำเพ็ญพรตที่มีจำนวนมากนับพันคน เพราะสมัยพุทธกาลนั้นถือเป็นยุครุ่งเรืองทางปัญญา นิยมอภิปรายปัญหาในทางศีลธรรม ปรารณาความดีในทางศีลธรรม^{๕๔} บำเพ็ญเพียรทางจิตกันเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ที่แท้จริง แต่ละพวกที่เชื่อในแนวทางต่าง ๆ กัน ก็พากันลองผิดลองถูก อุทิศชีวิตหาทางพ้นทุกข์ด้วยวิธีต่าง ๆ มุ่งแสวงหาสัจธรรม คือ ความจริงแท้ของชีวิต เป็นผู้ออกบวชเพื่อแสวงคุณวิเศษตามลัทธิของตน ออกบวชอยู่ตามป่าตามเขาในที่สงบเช่นในถ้ำ แล้วก็หาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ไปคิดค้นพิจารณา ตลอดจนหาความสงบของจิตใจ และได้มีความสุขจากสันติ อันเป็นความสงบที่ปราศจากเรื่องวุ่นวายทางโลก โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นจากวงจรแห่งทุกข์ทั้งปวง^{๕๕} เพราะการมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคัม นอกจากวุ่นวาย หาความสุขจากความสงบได้ยากแล้ว โดยเฉพาะพวกพราหมณ์กำลังพยายามยกตนขึ้นเป็นวรรณะสูงสุด ก็ได้พัฒนาคำสอนในด้านลัทธิพิธีกรรมต่าง ๆ ให้ลึกลับซับซ้อนใหญ่โตโอ้อวดขึ้น เพื่อสนองความต้องการของชนชั้นกษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางการเมือง และเพื่อที่จะแสดงเกียรติยศความยิ่งใหญ่ของตน พวกพราหมณ์บางเหล่าเริ่มประพฤติดัวอกนอกกรอบจารีตดั้งเดิมมากขึ้น เพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทนที่จะได้จากผู้มีอำนาจเหล่านั้น ในเวลาเดียวกันนี้มีพราหมณ์อีกจำนวนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการประกอบพิธีกรรม จึงได้เริ่มคิดเอาจริงเอาจังกับปัญหาเรื่องชีวิตและหนทางที่จะนำไปสู่สภาวะหลุดพ้นโดยการปฏิบัติด้วยตนเองมากกว่าที่เชื่อว่าความบริสุทธิ์และความหลุดพ้นว่ามาจากการดลบันดาลของเทพเจ้า ในระยะนี้เองปรากฏว่ามีคนจำนวนหนึ่งได้ออกไปบำเพ็ญเพียรภาวนา เพื่อแสวงหาหนทางหลุดพ้นจากทุกข์ด้วยตนเอง โดยมีความเชื่อว่าหากทรมานได้เข้มงวดจะขจัดสิ่งชั่วร้ายให้หมดไป จึงมีผลทำให้เกิดการคิดค้นปัญหาทางปรัชญาและศาสนาอย่างลึกซึ้ง ปลีกตัวออกจากสังคัมไปคิดค้นแสวงหาคำตอบโดยอาศัยความวิเวกอยู่ในป่าตามทิวสน^{๕๖}

^{๕๓}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

^{๕๔}เอ็น. โอยสวามี ศาสตรี, **พัฒนาการของพระพุทธศาสนา**, แปลโดย อมร โสภณวชิรมงคล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

^{๕๕}ความดีสูงสุดของพราหมณ์ คือ การปฏิบัติเพื่อให้ถึงโมกษะ หมายถึง การนำเอาตมอันของตนให้เข้าถึงปรมาตมอันเป็นข้อมูลเดิม โดยการดำเนินตามหลัก ๔ ชั้น, ดุรายละเอียดใน เสฐียร พันธรังษี, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓๖.

^{๕๖}คำว่า ทิวสน ในภาษาสันสกฤตคือ ทฤษฎี หรือ ทรรคนะ หมายถึง ความเชื่อ คำสอน ทฤษฎี การคาดเดาโดยเฉพาะอย่าง, T.W. Rhys Davids and William Stede, **Pali-English Dictionary**, (New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd., 2001), p. 321.

พระพุทธเจ้าเสด็จไปเริ่มประกาศหลักคำสอนของพระองค์ที่กรุงราชคฤห์ ในอาณาจักรเมืองมคธ ซึ่งในอาณาจักรเมืองมคธนั้นมีศาสนาเจ้าลัทธิต่าง ๆ จำนวนมากมายที่เดินทางมุ่งหน้ามาเพื่อประกาศลัทธิความเชื่อของตน ศาสดาบางลัทธิเสนอความเห็นของตนได้ไม่นาน เมื่อไม่มีใครให้ความสนใจ ศาสดาเองก็ล่าถอยไป ศาสดาเหล่านี้อาจจะกลับไปค้นคว้าเพิ่มเติมหรือปรับปรุงวิธีการสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจได้ง่ายขึ้น ศาสดาบางท่านสามารถประกาศคำสอนของตนให้ประชาชนพอใจ ยอมรับและเคารพนับถือได้อย่างกว้างขวาง เมืองมคธในยุคพุทธกาลจึงเป็นเสมือนศูนย์กลางทางศาสนาของชมพูทวีปทีเดียว หากใครสามารถสถาปนาลัทธิของตนที่เมืองมคธแห่งนี้ได้ก็เท่ากับว่า ได้ลงหลักปักฐานศาสนาของตนได้สำเร็จ การเผยแผ่กระจายขยายความนิยมนับถือออกไปยังเมืองอื่นต่อไปเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายขึ้น ในบรรดาศาสนาทั้งหลายที่ประกาศลัทธิอยู่ในเมืองมคธนั้น ชฎิลสามพี่น้องอัน ได้แก่ อรุเวลกัสสปะ นทีกัสปะ และคยากัสปะ เป็นศาสนาเจ้าลัทธิบูชาไฟที่ประชาชนให้ความเคารพนับถืออย่างมากลัทธิหนึ่ง ตั้งสำนักเรียงรายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราตั้งแต่เหนือจรดใต้ พระพุทธเจ้าทรงทราบกิตติศัพท์ของชฎิลเจ้าลัทธิบูชาไฟนี้มานานแล้วเมื่อเสด็จถึงเมืองมคธก็เสด็จไปเยี่ยมเจ้าลัทธินี้ก่อนลัทธิอื่น ๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชฎิลกลุ่มนี้และศาสนิกของพวกเขา นับถือมากคือ พญานาค พวกเขาเชื่อว่าพญานาคตัวใหญ่มีฤทธิ์มาก อาศัยอยู่ในโรงบูชาไฟ ซึ่งชฎิลและเหล่าสาวกได้นำเครื่องสักการะไปบูชาอยู่เป็นประจำ^{๕๗} เหตุการณ์สำคัญในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า ณ ตำบลอรุเวลาเสนา นิคม แก่อรุเวลกัสสปะและบริวาร มีสาเหตุสำคัญตามลำดับ ดังนี้

ครั้งที่ ๑ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จถึงตำบลอรุเวลาเสนา นิคมแล้วก็เข้าไปขอพักอาศัยกับชฎิลในโรงบูชาไฟของเหล่าชฎิล ซึ่งโรงบูชาไฟดังกล่าวนี้เป็นที่อยู่ของพญานาค พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปยังอาคารของอรุเวลกัสสปะ ท่านต้อนรับพระองค์เป็นอย่างดี เมื่อพระองค์ตรัสขออนุญาตพักค้างคืนด้วยอรุเวลกัสสปะได้อนุญาตให้พระองค์เข้าไปพักในโรงบูชาไฟ ฝ่ายพญานาค เห็นผู้แปลกหน้าผิวดกกลิ่นเข้ามาในโรงไฟของตนก็โกรธ จึงพ่นพิษออกมาเป็นควันไฟอบอวลทั่วทั้งโรงไฟ หวังจะทำอันตรายให้สิ้นชีวิต แต่พระพุทธองค์ทรงแสดงพุทธานุภาพให้ปรากฏด้วยการบันดาลให้ควันไฟกลับไป สัมผัสเนื้อหนัง เอ็น และกระดูกของพญานาค ทำให้ฤทธิ์เดชของพญานาคเหือดหายไป บังเกิดความเจ็บปวดขึ้นมาแทนในราตรินั้น พระพุทธองค์ทรงทรมานพญานาคด้วยวิธีต่าง ๆ ทรงเข้าเตโชกสิณสมาบัติ บันดาลให้เปลวไฟกระจายไปทั่วโรงไฟ ในที่สุดพระพุทธองค์ก็ทรงปราบพญานาคจนหมดฤทธิ์โดยสิ้นเชิง แล้วจับเอาลงไปขุดไว้ในบาตรสร้าง ความมหัศจรรย์ใจให้แก่อรุเวลกัสสปะและบริวารครั้งที่หนึ่ง

ครั้งที่ ๒ ท้าวจตุมหาราช เสด็จมายืนเฝ้าพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ ทิศในยามราตรี ทำให้ราตรินั้นงดงามไปด้วยสีสันอันหลากหลาย

ครั้งที่ ๓ ท้าวสักกะเทวราช เสด็จมาเฝ้าในอีกคืนต่อมา ทำให้ที่ประทับของพระพุทธเจ้าสว่างไสวมากกว่าคืนก่อน สร้างความอัศจรรย์ใจให้แก่อรุเวลกัสสปะและบริวาร

ครั้งที่ ๔ ท้าวสหัมบดีพรหม เสด็จมาเฝ้าอีกในคืนต่อมา ทำให้ที่ประทับของพระพุทธเจ้าสว่างไสวมากขึ้นกว่าคืนก่อน ๆ สร้างความอัศจรรย์ใจให้แก่อรุเวลกัสสปะและบริวาร

^{๕๗}บรรจบ บรรณรุจิ, อสีติมหาสาวก, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๑.

ครั้งที่ ๕ พระพุทธเจ้าทรงทราบความปริวิตกของอูเรลกัสสปะที่ไม่ต้องการให้พระองค์เข้าร่วมพิธีบูชาไฟที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ เพราะกลัวว่าพระพุทธองค์จะทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ชาวอังคะและมคธที่มาร่วมงานเกิดความเลื่อมใส อันจะส่งผลทำให้ตนเสียลาภสักการะได้ สร้างความอัครรรยใจให้แก่อูเรลกัสสปะพร้อมบริวาร

ครั้งที่ ๖ การที่ท้าวสักกะเสด็จมาขุดสระโปกขรณิเพื่อเป็นที่ซักผ้าบังสุกุลแด่พระพุทธเจ้าก็ดี ทรงยกแผ่นศิลาใหญ่มาเพื่อเป็นที่ขยำผ้าบังสุกุลก็ดี เทพยดาที่สิงสถิตอยู่ที่ต้นกุ่มบกโน้มกิ่งลงมาเพื่อให้พระพุทธเจ้าพาดผ้าบังสุกุลก็ดี และท้าวสักกะ ยกแผ่นศิลาใหญ่มาวางไว้สำหรับผึ่งผ้าบังสุกุลแก่พระพุทธเจ้าก็ดี เหตุการณ์เหล่านี้ สร้างความอัครรรยใจให้แก่อูเรลกัสสปะพร้อมบริวาร

ครั้งที่ ๗ พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปเก็บผลหว่า จากต้นหว่าประจำชมพูทวีป แล้วเสด็จมาถึงโรงบูชาไฟก่อนอูเรลกัสสปะ เพราะหลังจากปราบพญานาคแล้ว พระพุทธองค์ก็ไม่ได้ประทับอยู่ในโรงบูชาไฟที่ปักแรมครั้งแรก แต่ทรงประทับอยู่ในโพรสณท์ไม่ไกลจากอาศรมของพวกชฎิลนัก ทุกเช้าอูเรลกัสสปะจะต้องไปทูลเชิญให้มาภัตตาหารเข้าร่วมกัน แต่พระองค์ก็ให้อูเรลกัสสปะล่วงหน้ามาก่อนแล้วพระองค์จะตามมาทีหลัง นอกจากนั้นยังมีเหตุการณ์ที่พระองค์กลับมาถึงก่อนพร้อมทั้งยังไปเก็บผลหว่าจากต้นหว่าประจำชมพูทวีป ซึ่งเข้าใจว่าจะอยู่ห่างไกลจากที่นั้นพอสมควร วันต่อมาเมื่อได้รับเชิญแล้ว ก็ส่งชฎิลกลับมาก่อน ส่วนพระองค์จะตามมาทีหลัง แต่ก็เสด็จมาถึงก่อนชฎิลพร้อมทั้งเสด็จไปเก็บผลมะม่วง ผลมะขามป้อม ผลสมอ ที่อยู่ไม่ไกลจากต้นหว่าดังกล่าว จึงสร้างความอัครรรยใจให้แก่อูเรลกัสสปะพร้อมบริวาร

ครั้งที่ ๘ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้เหล่าชฎิลที่ไม่สามารถผ่าพินได้ ให้สามารถผ่าได้ ๕๐๐ ท่อนในคราวเดียว ไม่สามารถก่อไฟได้ให้สามารถก่อไฟได้ ๕๐๐ กองในคราวเดียว ไม่สามารถดับไฟที่ก่อแล้วได้ให้สามารถดับไฟได้ ๕๐๐ กองในคราวเดียว และพระพุทธเจ้าทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์โดยทรงเนรมิตกองไฟ ๕๐๐ ให้แก่เหล่าชฎิลที่ลงอาบน้ำในแม่น้ำเนรัญชราในปลายฤดูหนาว ให้ได้ผิงแก้หนาว สร้างความมหัศจรรย์ใจแก่อูเรลกัสสปะพร้อมบริวาร

ครั้งที่ ๙ พระพุทธเจ้าทรงบันดาลมิให้น้ำท่วมสถานที่ที่พระองค์ประทับอยู่โดยรอบแล้วเสด็จเดินจงกรมอยู่ในสถานที่นั้น ในยามที่เมฆฝนตกผิดฤดูกาล จากนั้นทรงเสด็จเหาะขึ้นไปอยู่บนเรือของชฎิลที่พากันมาดูพระองค์^{๕๘}

พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนอูเรลกัสสปะที่หลงผิดคิดว่าตนเท่านั้นเป็นพระอรหันต์ จนทำให้ท่านนั้นได้ทราบว่า สิ่งที่ท่านกระทำมานานจนถึงปัจจุบัน เป็นเรื่องไร้สาระดังที่พระองค์ได้ทรงชี้แจงทุกประการ จึงตัดสินใจเลิกการบูชาไฟเด็ดขาด นำเอาอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีบูชาไฟต่าง ๆ ลอยลงแม่น้ำไปทั้งหมด และขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธเจ้าจึงอุปสมบทโดยเอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่ออูเรลกัสสปะ พร้อมทั้งบริวารได้อุปสมบทแล้ว จากนั้นก็ได้ลอยผม ชฎา เครื่องบริวารและเครื่องบูชาไฟไปในแม่น้ำ เนรัญชรา นทีกัสสปะผู้เป็นน้องชายครองได้เห็นอุปกรณ์การบูชาไฟลอยมาตามแม่น้ำ ตกใจสงสัยว่าอูเรลกัสสปะน่าจะมึนตรายจึงได้รับนำเอาเหล่าชฎิลที่เป็นบริวารทั้ง ๓๐๐ คน รีบเดินทางมาเพื่อพบกับท่านอูเรลกัสสปะ ซึ่งปรากฏว่าทั้งอูเรลกัสสปะและบริวารทั้งหมด บวชเป็นพระภิกษุแล้ว

^{๕๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๗-๕๐/๔๘-๖๐.

จากนั้นท่านนทีกัสสปะและเหล่าชฎิลทั้ง ๓๐๐ คนจึงได้อุปสมบทเป็นสาวกของ พระพุทธเจ้า และได้ลอยผม ขน ภา เครื่องบริขารและเครื่องบูชาไฟไปในแม่น้ำ คยาก็สสปะผู้เป็น น้องชายคนเล็กได้เห็นอุปกรณ์การบูชาไฟลอยมาตามแม่น้ำตกใจว่าอุรุเวลกัสสปะและท่านนทีกัสสปะ น่าจะมีอันตรายจึงรีบนำเอาเหล่าชฎิลที่เป็นบริวารทั้ง ๒๐๐ คน เร่งเดินทางมาพบกับท่านอุรุเวลกัสส ปะซึ่งปรากฏว่าทั้งอุรุเวลกัสสปะและนทีกัสสปะรวมทั้งบริวารทั้งหมด ได้บวชเป็นพระภิกษุแล้ว หลังจากนั้น คยาก็สสปะและบริวารจึงได้ขออุปสมบทเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน และ ภายหลังจากทรงประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาให้แล้ว ทรงพาทิภิกษุ ๑,๐๐๓ รูป เสด็จไปยังตำบลคยา สีสะ ใกล้ฝั่งแม่น้ำคยาประทับนั่งและทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรที่ว่าด้วยเรื่องของความร้อนที่เกิดขึ้น ภายในชีวิตมนุษย์อยู่ทุกเมื่อทุกวันอย่างเป็นกระบวนการว่า ตาก็เป็นของร้อน รูปก็เป็นของร้อน วิญญาณที่อาศัยตาก็เป็นของร้อน ผัสสะที่เกิดขึ้นจากการเห็นทางตาก็เป็นของร้อน เมื่อเห็นแล้ว เป็น สุขหรือเป็นทุกข์ หรือมิใช่สุข มิใช่ทุกข์ที่เกิดขึ้นมาเพราะการเห็นนั่นก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร ร้อนเพราะไฟสามกองคือ รากะ โทสะ โมหะ เกิด แก่ ตาย เศร้าโศกเสียใจ คับแค้นใจ แม้สิ่งที่รับรู้อื่น ๆ ไม่ว่า หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ล้วนเป็นของร้อน เสียง กลิ่น รส สิ่งสัมผัสผัสถูกต้องก็เป็นของร้อน สิ่ง ที่ น้อมนึกก็เป็นของร้อน วิญญาณที่ทำหน้าที่รู้ประจำตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจก็เป็นของร้อน ผัสสะ อันเกิดจากอายตนะภายนอกและอายตนะภายในผสมผสานกันอย่างเหมาะสมแล้วสำเร็จเป็นความรู้ ตามอายตนะนั้น ๆ ก็เป็นของร้อน เวทนาที่เกิดตามมาจากการรับรู้อารมณ์ทุก ๆ อายตนะก็เป็นของ ร้อน สาเหตุของความร้อนมาจาก รากะ โทสะ โมหะ ความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศกเศร้า เสียใจ ความพิโรธรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ล้วนเป็นเหตุแห่งความ ร้อนใจ เมื่อพระสาวกเห็นแจ้งว่า รากะ โทสะ หรือโมหะ เป็นต้นเกิดขึ้นมาครั้งใด ชีวิตที่สงบเย็นเป็น ปกติตามธรรมชาติต้องกลายเป็นความร้อนขึ้นมาทุกครั้ง แต่ละท่านมีสติรู้เท่าทันว่า ได้เคยผ่านความ เร่าร้อนมานานนับไม่ถ้วน เมื่อเห็นประจักษ์โทษเช่นนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายที่ถูกไฟกิเลสเหล่านี้แผดเผา อย่างซ้ำซาก เมื่อสติปัญญาเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว จะไม่เปิดโอกาสให้กิเลสเหล่านี้เกิดขึ้นอีก ประดุจ ว่า คนที่ไม่รู้จักไฟ เอามือไปจับไฟเล่นด้วยคิดว่าไม่เป็นพิษ ไม่เป็นภัย ไม่มีใครจะห้ามได้ แต่บัดนี้รู้ชัด ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีใครบอกเล่าหรือผ่านความเชื่อถือใด ๆ เพราะประจักษ์แก่ใจแล้วว่าไฟร้อน แม้ ใครจะผลักไสหรือบังคับให้จับไฟ ก็ไม่กลับไปจับไฟอีกแล้วฉันใด จิตของพระอรหันต์ที่รู้แจ้งถึงโทษของ กิเลสอย่างถึงที่สุดแล้วย่อมไม่ปล่อยให้กิเลสเข้าไปเผาใจอีกแล้วเพราะเบื่อหน่ายเหน็ดเหนื่อยกับ สภาวะที่ซ้ำซากจำเจจึงปล่อยวางลงได้ทั้งหมดจิตก็หลุดพ้นฉันนั้น^{๕๙}

เมื่อพระอุรุเวลกัสสปะสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้ช่วยกิจการพระพุทธศาสนาและช่วย แบ่งเบาภาระของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อสำเร็จเป็นพระอรหันต์ใหม่ ๆ ได้ติดตาม เสด็จพระพุทธเจ้าไปสู่เมืองราชคฤห์ พระพุทธองค์ประทับ ณ ลัทธิวันสวนตาลหนุม^{๖๐} พระเจ้าพิมพิสาร ทรงทราบ จึงเสด็จไปพร้อมด้วยพราหมณ์คฤหบดีชาวเมืองมคธ จำนวน ๑๒ นหุต^{๖๑}

^{๕๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๒-๕๔/๖๒-๖๕

^{๖๐}วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕/๖๕.

^{๖๑} ๑๒ นหุต (ทวารทสนหุเตหิ) เป็นมาตรานับ ๑ นหุต เท่ากับ ๑๐,๐๐๐ คน ๑๒ นหุต เท่ากับ ๑๒๐,๐๐๐ คน, ดูรายละเอียดใน วิ.ม.อ. (ไทย) ๓/๕๕/๓๖.

พระเจ้าพิมพิสารเสด็จเข้ามาเฝ้า กราบถวายบังคมพระพุทธรเจ้า แล้วประทับนั่ง ณ ที่อันสมควรแก่พระองค์ ส่วนบริวารที่ติดตามมาเหล่านั้น ต่างก็แสดงกิริยาอาการต่าง ๆ กัน คือ ถวายบังคม กราบทูลสนทนา ประกาศชื่อและตระกูลของตนและนั่งเฉย ๆ ซึ่งสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์ที่ประชาชนแสดงกิริยาออกมานั้น เพราะคนเหล่านั้นยังไม่แน่ใจเกิดการสงสัยว่า ระหว่างพระพุทธรเจ้า กับพระอรุเวลกัสสปะนั้นใครเป็นศิษย์ใครเป็นอาจารย์กันแน่ เพราะว่าพระอรุเวลกัสสปะ ก็เป็นเจ้าของสำนักใหญ่ มีคนเคารพนับถือมากมาย และได้รับยกย่องว่าเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง พระพุทธรเจ้าทรงทราบวาระจิตความคิดของคนเหล่านั้นเป็นอย่างดี เพื่อปลดเปลื้องความสงสัยของคนเหล่านั้น จึงตรัสถามพระอรุเวลกัสสปะ ถึงการเลิกบูชาไฟนั้นเสีย พระอรุเวลกัสสปะจึงตอบว่า “ข้าพเจ้าได้เห็นทางอันสงบ ไม่มีการยึดถือ ไม่มีกังวล ไม่ติดอยู่ในกามภพ ไม่ผันแปร ไม่ใช่ธรรมที่ผู้อื่นแนะนำให้บรรลุ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ยินดีในการเช่นสรวงบูชา” พระอรุเวลกัสสปะเมื่อกราบทูลแล้วก็ลุกขึ้นไปชบศิระชะอยู่ เทบพระบาทของพระพุทธรเจ้าแล้ว ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระบรมศาสดา พระองค์เป็นพระศาสดาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเป็นพระสาวก”^{๖๒} จากกิริยาอาการและถ้อยคำของพระอรุเวลกัสสปะทำให้บริวารของพระเจ้าพิมพิสารทั้งหมดเหล่านั้นหายสงสัยพร้อมที่จะฟังพระธรรมเทศนา พระพุทธรเจ้าทรงแสดงอนุปพิทกกา และอริยสัจ ๔ เมื่อจบพระธรรมเทศนา พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยบริวาร ๑๑ นหุต ได้บรรลุโสดาปัตติผล ส่วนอีก ๑ นหุต ดำรงอยู่ในไตรสรณคมน์ ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงแสดงให้พระพุทธรเจ้าทรงทราบถึงความปลอดภัยของพระองค์ ๕ ประการได้สำเร็จ คือ ปราบปรามให้พสกนิกรอภิเษกในราชสมบัติ ปราบปรามให้พระพุทธรเจ้าเสด็จมาสู่แคว้นแคว้น ปราบปรามเข้าไปใกล้พระพุทธรเจ้า ปราบปรามให้พระพุทธรเจ้าแสดงธรรมแก่พระองค์ และปราบปรามรู้ธรรมของพระพุทธรเจ้า อนึ่ง จากการที่พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงฟังพระธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จึงได้นิมนต์พระสงฆ์ซึ่งมีพระพุทธรเจ้าเป็นประธานไปฉันภัตตาหารที่พระราชานิเวศน์ พระองค์ได้ทรงถวายภัตตาหารแด่พระพุทธรเจ้าพร้อมกับพระสงฆ์ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วได้ทรงถวายพระราชาอุทยานเวฬุวันเพื่อเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์^{๖๓}

ดังกล่าวนี้นี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การที่พระพุทธรเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ก็สามารถวางรากฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น ย่อมเป็นผลมาจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธรเจ้า ถ้าพระพุทธรเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุธรรมตามอย่างพระพุทธรองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธรเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้บรรลุธรรมตามได้ จึงไม่ใช่ผู้บริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธรเจ้าทางสามารถทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนาและเป็นผู้บริหารกิจการพระพุทธศาสนา^{๖๔}

^{๖๒}วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๖/๖๗.

^{๖๓}วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๖-๕๙/๖๘-๗๒.

^{๖๔}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๘.

ในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาดังกล่าวมานั้นพระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว เรียกว่า อัตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตปฏิบัติ^{๖๕}

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอิตตहितสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและพรหิตปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ ๔ เดือน โอวาทปาฏิโมกข์นี้ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์หรือที่เรียกอีกอย่างว่าพุทธโอวาทนี้ มีการกำหนดให้นิพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม เป็นแนวทางการปฏิบัติธรรมที่ยึดหลัก ๓ ประการ คือ

สพฺพปาปสฺส อภินฺนํ การไม่ทำบาปทั้งปวง

กุสลสฺสุปสมฺปทา การทำความดีให้ถึงพร้อม

สจิตฺต ปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว^{๖๖}

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังได้ชื่อว่าศาสนาแห่งสันติภาพ เพราะมีการกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๖๗}

ข. พุทธวิธีการจัดองค์กร

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์^{๖๘} ดังพุทธพจน์ว่า

“เปรียบเทียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภูมที ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน”^{๖๙}

^{๖๕} พรหิตปฏิบัติ เรียกอีกอย่างว่า ปรัตตปฏิบัติ, ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๐๕.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๙๘.

^{๖๗} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๖๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๐.

^{๖๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๐/๒๙๐.

ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท มนุษย์ยุคแรกที่มีขึ้นในโลกนี้นั้น จุดีมาจากชั้นพรหม ดังปรากฏในอัครคัมภีร์สูตร เริ่มต้นจากการที่สามเณรสองรูป คือ สามเณรวาเสฏฐะและสามเณรภารทวาชะ ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อประสงค์จะฟังธรรม สามเณรทั้งสองรูปนั้นเดิมเป็นพราหมณ์ที่นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน กำลังอยู่ปริวาสกรรม คือ ตีถียปริวาส ได้แก่ การอบรมเพื่อต้องการที่จะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อไปถึงพระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ทั้งสองนั้นเคยเป็นพราหมณ์มาก่อนเมื่อมาบวชเช่นนี้ พวกพราหมณ์ไม่ต่ำกว่าบ้างหรือ สามเณรทั้งสองรูปก็ได้กราบทูลว่า พราหมณ์พากันด่าว่าอย่างรุนแรง พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า พวกพราหมณ์เหล่านั้นด่าว่าอย่างไรบ้าง สามเณรทั้งสองก็กราบทูลถึงคำด่าของพวกพราหมณ์ว่าพราหมณ์พวกเดียวเป็นวรรณะประเสริฐที่สุดเป็นวรรณะชาวบริสุทธ์ เป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพรหม มีกำเนิดมาจากพรหม พรหมเนรมิตขึ้น พวกอื่นเป็นวรรณะต่ำ พวกอื่นนอกจากพราหมณ์หาบริสุทธ์ไม่ พวกสมณะที่ศรัทธาเส้นเป็นพวกคฤหบดี เป็นพวกต่ำ เป็นพวกที่เกิดจากเท้าพรหม^{๗๐}

พระผู้มีพระภาคทรงสดับแล้วจึงตรัสแก่สามเณรทั้งสองรูปนั้นว่า พวกพราหมณ์เหล่านั้นระลึกถึงเรื่องเก่าของพวกเรามีได้จึงกล่าวอย่างนั้น พวกพราหมณ์เหล่านั้นเกิดมาจากช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งนั้น จะมาอ้างว่าตนสะอาดกว่าคนอื่นหรือเป็นวรรณะชาวอยู่พวกเดียวได้อย่างไร จากนั้นตรัสเรื่องมนุษย์สี่วรรณะที่ทำได้ดีทำชั่วได้ชั่วเหมือนกัน และตรัสเล่าถึงการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงปฏิบัติต่อพระองค์ด้วยความเคารพ จากนั้น พระองค์ก็ตรัสเล่าถึงเรื่องราวดังกล่าว ที่พวกพราหมณ์เข้าใจผิดในเกณฑ์การตัดสินหรือการแบ่งชั้นของมนุษย์ให้สามเณรทั้งสองรูปเข้าใจ โดยตรัสเล่าถึงการเริ่มต้นของสังคมมนุษย์^{๗๑} ดังปรากฏในพระสูตร ความว่า

“โดยล่วงกาลยี่ดยาวช้านาน เกิดง้วนดินลอยอยู่บนน้ำทั่วไป ได้ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้นเหมือนนมสดที่บุคคลเคี้ยวให้งวด แล้วตั้งไว้ให้เย็นจับเป็นฝายอยู่ข้างบนฉะนั้น ง้วนดินถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส มีสีคล้ายเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี มีรสอร่อยดูจรวงผึ้งเล็กอันหาโทษมิได้ ฉะนั้น เมื่อเกิดง้วนดินขึ้นดังนี้ เกิดมีสัตว์ผู้หนึ่งเป็นคนโลน ใช้นิ้วช้อนง้วนดินเหล่านั้นขึ้นมาชิมดู รสชาติของง้วนดินนั้นเกิดซาบซ่านไปทั่วร่างกาย จึงเกิดความพอใจและความอยากขึ้น สัตว์เหล่าอื่น ๆ ก็พากันทำตามคนโลนนั้น บางคนเริ่มปั้นง้วนดินเป็นคำ ๆ แล้วบริโภค เมื่อบริโภคง้วนดินซึ่งเป็นอาหารหยาบทำให้รัศมีในกายหายไป ปรากฏดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ขึ้นมา ดาวเคราะห์ทั้งหลายก็ปรากฏ ร่างกายก็เริ่มเปลี่ยนแปลง ผิวพรรณก็เริ่มผิแตกแตกต่างกันออกไป พวกที่ผิวพรรณดีก็ถือตัว ดูหมิ่นพวกที่มีผิวพรรณไม่งาม”^{๗๒}

^{๗๐}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๑/๘๘.

^{๗๑}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๖/๙๒.

^{๗๒}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๖/๙๓.

ธรรมดานั้นมนุษย์มีตัณหาอยู่ภายในจิตใจอยู่แล้ว เมื่อมีสิ่งมากระตุ้นซึ่งเป็นวัตถุภายนอก จึงกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามความอยากหรือตามความต้องการของกิเลสได้อย่างง่ายดาย เมื่อสัตว์ผู้หนึ่งมีการกระทำต่อสัตว์อื่น ๆ จึงกระทำเลียนแบบกันอย่างกว้างขวาง เมื่อมนุษย์มีพฤติกรรมที่ผิดแผกจากเดิมก็ส่งผลให้ธรรมชาติมีความวิปริตแปรปรวนได้ การที่จิตใจของมนุษย์เริ่มตกต่ำลง เริ่มมีการถือตัว เหยียดหยามกันเรื่องผิวพรรณวรรณะนั้น ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความตกต่ำในสังคม ต่อมาวันดินนั้นได้หายไป เกิดสะเก็ดเคื่อดินขึ้นมาแทนที่ตามลำดับ แต่มนุษย์ก็พากันดูหมิ่นเหยียดหยามเรื่องผิวพรรณวรรณะกันมากขึ้น อาหารเหล่านั้นก็หายไปทุกครั้ง และทุกครั้งก็อาหารหายไปพวกสัตว์เหล่านั้นต่างพากันบ่นเพื่อถึงด้วยความเสียหายถึงรสชาติของอาหารนั้น ๆ เมื่ออาหารหายไปพวกสัตว์ก็จะมาประชุมกัน แต่ไม่ได้มาประชุมกันปรึกษาหารือเพื่อหาทางแก้ไขหรือหาทางป้องกันไม่ให้อาหารนั้นหายไปอีก เพียงแต่จับกลุ่มกันบ่นถึงอาหารที่หายไปว่า ดีจริง ดีจริง ด้วยความเสียหาย พวกสัตว์เหล่านั้นเพียงแต่รู้ว่าอาหารหายไปเป็นของดีเท่านั้น แต่ไม่รู้ว่าอาหารนั้นคืออะไร หลังจากเคื่อดินหายไปก็เกิดข้าวสาสึชนิดที่เป็นอาหารได้ ไม่มีรา ไม่มีแกลบ ขาวสะอาดมีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร เมื่อเก็บไปบริโภคในตอนเช้าก็จะงอกกลับขึ้นมาใหม่ สัตว์ทั้งหลายได้พากันบริโภคข้าวสาสึเป็นอาหาร ข้าวสาสึทำให้ร่างกายมนุษย์มีวิวัฒนาการต่อไป ผิวพรรณวรรณะก็ต่างกันมากขึ้น เกิดมีเพศหญิงเพศชายขึ้น ทั้งสองเพศต่างก็เพ่งมองซึ่งกันและกันแล้วเกิดความกำหนัดขึ้น เกิดความเร่าร้อนภายในกาย และพากันเสพเมถุน สัตว์อื่น ๆ เห็นก็พากัน ต่ำว่า ขว้างปาโปรยฝุ่นใส่สัตว์ที่เสพเมถุนนั้น พร้อมทั้งห้ามเข้ากลุ่มเดือนหนึ่งบ้าง สองเดือนบ้าง ผู้ใดต้องการ เสพเมถุนต้องหลบซ่อนโดยการสร้างสถานที่กำบังปกปิดการกระทำนั้น ในตอนนี้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้ง และการใช้ความรุนแรงในสังคม และยิ่งแสดงถึงจุดเริ่มต้นของสถาบันครอบครัวซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของรัฐ และข้อความในพระสูตรยังแสดงให้เห็นถึงการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคม เพราะไม่สามารถอดทนต่ออำนาจกิเลสตัณหาที่มีอยู่ภายในจิตใจได้^{๗๓}

ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งเกิดความเกียจคร้านขึ้น จึงได้เก็บข้าวสาสึมาไว้บริโภคทั้งเช้าทั้งเย็นในคราวเดียว หลังจากนั้นก็เริ่มเก็บสิ่งสมได้ ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๘ วันบ้าง สัตว์เหล่าอื่น ๆ ก็พากันสั่งสมตามอย่าง เมื่อสั่งสมกัน มากเข้า ข้าวสาสึก็กลายเป็นมีราห่อเมล็ดบ้าง มีแกลบหุ้มบ้าง ต้นที่ถูกเก็บเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกแทน จึงปรากฏว่า ข้าวสาสึที่เก็บแล้วขาดเป็นตอน ๆ พวกมนุษย์เหล่านั้นจึงประชุมปรึกษาหารือกันปรารถนาถึงความเสื่อมทรามที่เกิดขึ้นโดยลำดับ และหาทางแก้ไขปัญหานี้โดยการแบ่งข้างสาสึและปักปันเขตแดนกันขึ้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเกียจคร้านและความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา เมื่อมนุษย์เกิดความโลภ ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดก็มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ จึงเกิดการจัดสรรปันส่วนกันครอบครองทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่หลังจากแบ่งปันดินแดนและผลผลิตกันครอบครองแล้ว เกิดมีคนทีโลกสงวนส่วนของตนไว้แล้วไปขโมยในส่วนของผู้อื่นมาบริโภค เมื่อถูกจับได้ ๒-๓ ครั้งครั้งแรกก็ได้แค่ตักเตือน คนที่ขโมยก็รับปากว่าต่อไปจะไม่ขโมยแต่ก็ไม่ทำตามสัญญา ภายหลังก็ขโมยอีก จึงมีมนุษย์บางคนทนไม่ได้ถึงกับลงไม้ลงมือพวกหนึ่งตีด้วยท่อนไม้พวกหนึ่งตีด้วยฝ่ามือ บ้างก็ใช้ดินขว้างปา เมื่อเกิดเหตุการณ์วุ่นวายอย่างนี้พวกมนุษย์ผู้ใหญ่ก็ประชุมกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา ครั้งนั้นแล พวกสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่จึงประชุมกัน ครั้นแล้วต่างก็ปรับทุกข์กันว่า

^{๗๓}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๖๐/๗๗.

“พ่อเอ๋ย การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จักปรากฏ การดิเตียนจักปรากฏการพูดเท็จจักปรากฏ การถือท่อนไม้จักปรากฏ ในเพราะบาปกรรมเหล่านี้ บาปกรรมเหล่านั้นเกิดปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย อย่างกระนั้นเลย พวกเราสมมติสัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ให้เป็นผู้ดิเตียนผู้ที่ควรดิเตียนโดยชอบ ให้เป็นผู้ที่ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ พวกเราจักแบ่งข้าวสาละให้แก่ผู้นั้น”^{๗๔}

ต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงการแสดงถึงการเกิดขึ้นของวรรณะต่าง ๆ ว่า เกิดจากการแบ่งงานกันทำตามความพอใจ การแบ่งงานกันทำเป็นแผนก ๆ จึงทำให้เกิดความแตกต่างของหมู่ชน คือ ทำให้เกิดเป็นวรรณะขึ้น คนทั้งสี่วรรณะมิได้แตกต่างกันมาแต่เดิมชาติกำเนิดมิได้เป็นเครื่องวัดคุณค่าหรือตัดสินความแตกต่างระหว่างมนุษย์ว่าใครสูงต่ำกว่าใคร

พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่ปฏิเสธระบบวรรณะ โดยมีทัศนะว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีศักยภาพสามารถที่จะบรรลุธรรมชั้นสูงสุดได้เท่ากัน การกำหนดว่าใครเป็นคนดีหรือคนชั่วนั้น พระพุทธศาสนาให้มองไปที่กรรมหมายถึงการกระทำของแต่ละบุคคล มิใช่ให้ดูที่ชาติกำเนิด บางคนแม้จะเกิดในสกุลต่ำแต่ก็สามารถเป็นคนดีได้ ตรงกันข้ามแม้บางคนจะเกิดในตระกูลสูงก็อาจเป็นคนชั่วได้ ดังพุทธพจน์ว่า

“บุคคลจะชื่อว่าเป็นคนชั่วเพราะชาติก็หาไม่ จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่ ที่แท้ชื่อว่าเป็นคนชั่วเพราะกรรม ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม เป็นชวานาเพราะกรรม เป็นคิลปินเพราะกรรม เป็นพ่อค้าเพราะกรรม เป็นคนรับใช้เพราะกรรม แม้เป็นโจรก็เพราะกรรม แม้เป็นทหารก็เพราะกรรม เป็นปุโรหิตเพราะกรรม แม้เป็นพระราชาก็เพราะกรรม บัณฑิตทั้งหลายมีปกติเห็นปฏิจจสมุปบาท ฉลาดในกรรมและวิบาก ย่อมเห็นกรรมนั้นแจ้งชัดตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า โลกย่อมเป็นไปเพราะกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปเพราะกรรม สัตว์ทั้งหลายถูกผูกไว้ในกรรม เหมือนลิ่มสลักของรถที่กำลังแล่นไปฉะนั้น บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ด้วยกรรมอันประเสริฐนี้ คือ ตบะพรหมจรรย์ สัจญมะ และทมะ กรรม ๔ อย่างนี้ เป็นกรรมอันสูงสุดของพรหมทั้งหลาย ทำให้ผู้ประพฤติถึงพร้อมด้วยวิชา ๓ ระงับกิเลสได้ สิ้นภพใหม่แล้ว ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นชื่อว่าเป็นพรหม เป็นท้าวสักกะ ของบัณฑิตผู้รู้แจ้งทั้งหลาย”^{๗๕}

พระพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมด้วยศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองได้และสามารถจะเปลี่ยนแปลงตนเองจากความเป็นปุถุชนไปสู่ความเป็นอริยชนได้ ถ้าได้รับการศึกษาและพัฒนาที่ถูกต้อง

^{๗๔}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๖๑/๙๙.

^{๗๕}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๐๗/๔๘๓.

หลักคำสอนเรื่องวรรณะตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทมีเพื่อแสดง ชี้แจงและสั่งสอน มวลมนุษย์ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องกรรม ผลของกรรม วิธีปฏิบัติต่อกรรมที่ถูกต้อง และวิธีที่สามารถละลายกรรมให้หมดสิ้นไป ความดี ความชั่วของมนุษย์มิได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด ทรัพย์สมบัติหรือวรรณะ แต่ขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์เอง พระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นจึงเรื่อง ความเสมอภาคของมนุษย์ โดยชี้ไปที่ความรู้ดีและความประพฤติดีว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุด บุคคลผู้มีความรู้ดีและความประพฤติดีเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย

อย่างไรก็ตาม ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่ทำเทียมกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร เพราะเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่า เท่าเทียมกับคนอื่นก็จะไม่มีใครเชื่อฟังใครหรือยอมลงให้ใคร^{๗๖} ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่เสมอกันนำทุกข์มาให้”^{๗๗} ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็ไม่ได้” พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน ต่อมา เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัด องค์การในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุ บริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการอุปสมบท^{๗๘}

การบวชมีมาแต่เดิมก่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้น คือ ในหมู่ประชาชนนั้น มีบุคคลบางคน ที่รู้จักคิดพิจารณามองเห็นชีวิตมีความเป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย บางครั้งก็มีความเสื่อม บางครั้งก็มีความเจริญแปรผันเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน หาสาระและความสุขที่ แท้จริงไม่ได้ คนบางคนก็คิดเช่นนี้จึงปลีกตัวออกจากสังคมไปอยู่ในที่ห่างไกล เพื่อค้นหาความสุขที่สงบ ไม่ถูกรบกวนด้วยเรื่องวุ่นวายที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น จึงเกิดมีชีวิตแห่งการบวชขึ้นมา ผู้ที่ออกบวช เหล่านี้ก็ไปอยู่ตามป่าเขา ในถ้ำ แล้วก็หาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ตลอดจนค้นหาความสงบของ จิตใจ และได้พบความสุขจากสันติ^{๗๙}

การบวชคือขั้นตอนที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตหรือบัญญัติเพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการ พิจารณาบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาบวชเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ กล่าวคือ เป็นภิกษุหรือ ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา โดยทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้เป็นประธานและองค์ประชุมสงฆ์ไว้ อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจะใช้อภิสิทธิ์พิจารณาอย่างรวบรัดโดยลำพังไม่ได้ ประธาน และองค์ประชุมดังกล่าวจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบและมีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ จึงจะอนุมัติให้บุคคลนั้น ๆ ผ่านขั้นตอนนี้ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้บุคคลที่มีศรัทธา มีความตั้งใจจริงและมี คุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้เข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์เป็นสำคัญ^{๘๐}

^{๗๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๐.

^{๗๗} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑/๕๔.

^{๗๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๑.

^{๗๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *สอนนาค-สอนชิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๘๐} แสง อุดมศรี, *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙.

ดังกล่าวนี้ เรียกว่า ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา ซึ่งเป็นรูปแบบการบวชซึ่งมีใช้อยู่ถึงปัจจุบันนี้ เป็นการอุปสมบทซึ่งมีสงฆ์เป็นผู้กระทำ โดยภิกษุประชุมกันครบองค์กำหนด ในเขตชุมชนุมที่เรียกว่าเสมาและกล่าววาจาประกาศรับคนผู้นั้นเข้าหมู่และได้รับความยินยอมของภิกษุทั้งปวงที่เข้าประชุม โดยแรกเริ่มเดิมที พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตวิธีบวชนี้แก่พราหมณ์วาระ ความว่า

“มีพราหมณ์สูงอายุผู้หนึ่งชื่อวาระ เกิดความเบื่อหน่ายในชีวิตต้องการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แต่ไม่มีพระภิกษุรูปใดทำการอุปสมบทให้ วันหนึ่ง ความทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้เรียกประชุมสงฆ์แล้วตรัสถามมีความว่า ในหมู่ภิกษุทั้งหลายนี้มีผู้ใดนึกถึงอุปการคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้กระทำไว้แก่ท่านบ้าง พระสารีบุตรทูลว่า พราหมณ์ผู้นี้เคยให้ข้าวทัพพีหนึ่งแก่ท่าน พระพุทธองค์จึงให้พระสารีบุตรจัดการอุปสมบทให้แก่พราหมณ์ผู้นั้น พระสารีบุตรจึงทูลถามว่าจะให้อุปสมบทในรูปแบบใด พระองค์จึงทรงบัญญัติวิธีญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา”^{๘๑}

การจัดองค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชานั้นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^{๘๒} พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนท์เป็นเลขานุการ ส่วนพระองค์ และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุลณณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปิฎกัจฉาเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม^{๘๓} การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของการกระจายอำนาจและการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา^{๘๔}

เอตทัคคะ แปลว่า ผู้เป็นเลิศในทางนั้น หมายความว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษสูงกว่าผู้อื่น เอตทัคคะ เป็นตำแหน่งพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสาวกผู้มีความเป็นเลิศทางใดทางหนึ่ง โดยทรงพิจารณาถึงคุณธรรมหรือความรู้ความสามารถเฉพาะตัวที่ยอดเยี่ยมกว่าพระสาวกอื่น พระสาวกที่ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะ มีทั้งฝ่ายภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เอตทัคคะมีเฉพาะในครั้งพุทธกาลเท่านั้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงตั้งเอง^{๘๕}

^{๘๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๙/๙๗-๙๘.

^{๘๒}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๐๙/๕๕๔.

^{๘๓}อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๓๐.

^{๘๔}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๑.

^{๘๕}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **คำวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๑),

ตำแหน่งเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาทรงประทาน ในแต่ละเรื่อง พระองค์ทรงแต่งตั้งเอตทัคคะเพียงท่านเดียว เท่านั้น ประกอบด้วย ภิกษุ ๔๑ รูป ภิกษุณี ๑๓ รูป อุบาสก ๑๐ ท่าน และอุบาสิกา ๑๐ ท่าน เท่านั้น^{๘๖} ซึ่งการที่พระบรมศาสดาทรงยกย่องพุทธบริษัททั้ง ๔ ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ พระพุทธองค์ทรงใช้หลักเกณฑ์และเหตุผล ๔ ประการ ได้แก่

ประการที่ ๑ โดยเหตุเกิดเรื่อง คือ ได้รับการยกย่องตามเรื่องที่เกิดขึ้น (อตถูปตติโต) ได้แสดงความ สามารถให้ปรากฏโดยสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ประการที่ ๒ โดยการมาก่อน คือ ได้รับการยกย่องตามที่ได้สะสมบุญมาในอดีตชาติ (อาคมนโต) ได้สร้างบุญสะสมในด้านนั้นมาตั้งแต่อดีตชาติ พร้อมทั้งตั้งจิตปรารถนาเพื่อบรรลุตำแหน่งเอตทัคคะนั้นด้วย

ประการที่ ๓ โดยเป็นผู้ชำนาญชำนาญ คือ ได้รับการยกย่องตามความเชี่ยวชาญ (จินณวสีโต) มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเป็นพิเศษ

ประการที่ ๔ โดยเป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยคุณ คือ ได้รับการยกย่องตามความสามารถเหนือผู้อื่น (คุณาติเรกโต) สามารถในเรื่องที่ทำให้ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะเหนือกว่าผู้อื่นที่มีความสามารถอย่างเดียวกัน^{๘๗}

ในสมัยพุทธกาลมีตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นตำแหน่งทางพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาได้ประทานแต่งตั้งให้กับพุทธบริษัทผู้มีความรู้ ความสามารถเป็นเลิศเด่นกว่าท่านอื่น ๆ ในคุณนั้น ๆ หมายถึง พระสาวกที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางในทางหนึ่ง^{๘๘} การยกย่องในตำแหน่งเอตทัคคะนี้ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พระสาวก แม้ในปัจจุบันไม่ปรากฏการแต่งตั้งเอตทัคคะแล้ว แต่ยังคงมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระราชอำนาจ ทรงพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระภิกษุผู้ทำคุณให้แก่พระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติและบำรุงขวัญกำลังใจ

สมณศักดิ์ หมายถึง ยศที่พระสงฆ์ได้รับพระราชทาน มีหลายชั้น แต่ละชั้นมีพัตยศเป็นเครื่องกำหนด^{๘๙} มูลเหตุจากครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ประมุขแห่งประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพุทธศาสนา จึงได้มีการพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ โดยปรากฏหลักฐานว่ามีการพระราชทานสมณศักดิ์และพัตยศ พร้อมทั้งเครื่องประกอบสมณศักดิ์อื่น ๆ ได้รับแบบอย่างมาจากประเทศศรีลังกา

สำหรับประเทศไทยนั้นระบบสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ เริ่มใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย พระองค์ได้โปรดให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชมาจากประเทศลังกาเพื่อให้ประกาศพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัย พระมหาสามีสังฆราชคงจะได้อวยพระพรให้พระมหาธรรมราชาลิไทยทรงตั้งสมณศักดิ์ถวายแด่พระสงฆ์ตามราชประเพณีที่ถือปฏิบัติในประเทศลังกา ระบบสมณศักดิ์ในสมัยสุโขทัยไม่สลับซับซ้อนเพราะมีเพียง ๒ ระดับชั้นเท่านั้น คือ พระสังฆราชและพระครู พอมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ระบบสมณศักดิ์ได้รับการปรับให้มีระดับชั้นเพิ่มขึ้นเป็น ๓ ระดับคือ สมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชคณะหรือพระราชาคณะ และพระครู

^{๘๖} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖-๑๕๒/๒๔-๒๗.

^{๘๗} บรรจบ บรรณรุจิ, อีสิตมหาสาวก, หน้า ๖-๗.

^{๘๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๕๗๕.

^{๘๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๖๗.

ในอดีต การพิจารณาแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์เป็นพระราชอำนาจและเป็นพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงเห็นหรือทรงทราบด้วยพระเนตรพระกรรณว่า ภิกษุรูปใดมีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก มีศัลยาจารย์ตราเลื่อมใส มีความสามารถในการปกครองหมู่คณะให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งยังเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของประชาชนแล้ว ก็ทรงพระราชทานสมณศักดิ์เพื่อเป็นเกียรติและกำลังใจ ในการจะได้ช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไป

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายกอยู่นั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะโปรดพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์รูปใด ก็ทรงปรึกษากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าก่อนทุกครั้ง ตรงนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ทรงให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาเสนอความคิดเห็นได้

ปัจจุบัน เป็นหน้าที่ทางคณะสงฆ์จะช่วยกันพิจารณาให้ความเห็นชอบตามลำดับขั้น คือ จากเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงได้เสนอเรื่องเพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานสมณศักดิ์ตามระเบียบของทางราชการ

สำหรับการพระราชทานสมณศักดิ์ชั้นสูง เช่น สมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระราชาคณะ ทางคณะสงฆ์ขอที่จะถวายพระเกียรติแด่องค์พระมหากษัตริย์ด้วยการเสนอนามพระเถระที่เห็นสมควรขึ้นไปหลายรูปเพื่อให้ทรงพิจารณาตามพระราชอัธยาศัย เป็นธรรมเนียมปฏิบัติเสมอมา เพราะพระราชอำนาจส่วนนี้เป็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพียงพระองค์เดียว^{๙๐}

สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีดังนี้

- สมเด็จพระสังฆราช
- สมเด็จพระราชาคณะ
- รองสมเด็จพระราชาคณะหรือพระราชาคณะชั้นพรหม
- พระราชาคณะมีอีก ๔ ลำดับชั้น เป็นชั้นที่ได้รับสัญญาบัตร คือ พระราชาคณะชั้นธรรม, พระราชาคณะชั้นเทพ, พระราชาคณะชั้นราช และพระราชาคณะชั้นสามัญ

- สมณศักดิ์ที่รองลงมาจากพระราชาคณะอยู่ในชั้นที่เรียกว่า พระครู คือ พระครูสัญญาบัตร ทุกชั้นมีคำว่าพระครูนำหน้าราชทินนาม ซึ่งมีชั้นพิเศษ ชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี ตามตำแหน่ง ๆ, พระครูฐานานุกรม เป็นพระครูประกอบสมณศักดิ์สมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ ตั้งแต่ชั้นราชขึ้นไป เช่น พระครูปลัด พระครูวินัย พระครูธรรมธร พระครูคู่สวด พระครูสังฆรักษ์ พระครูสมุห์ พระครูใบฎีกา เป็นต้น และพระครูประทวน จะมีคำว่าพระครูนำหน้า ชื่อเดิม เช่น พระครูสมชาย พระครูจำเริญ เป็นต้น

- พระภิกษุยังไม่ได้รับสมณศักดิ์ที่ศึกษาเปรียญธรรมได้แล้ว หรือเรียกว่า เป็นพระมหา จะใช้คำว่า ป.ธ. หลังนาม หรือที่เป็นเจ้าอาวาสโดยทั่ว ๆ ไปเรียกว่า พระอธิการ หรือที่เป็นเจ้าคณะตำบล เรียกว่า เจ้าอธิการ ฯลฯ

^{๙๐}วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, สมณศักดิ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki>. [๕ สิงหาคม ๒๕๖๐].

โดยนัยนี้ สมณศักดิ์ คือ บรรดาศักดิ์ หรือยศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบให้ดำรงมั่นอยู่ในสมณเพศ เพื่อเป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปโดยเรียบร้อย เพราะการที่พระสงฆ์รูปใดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ย่อมได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะแห่งสงฆ์ไปพร้อมกันด้วย^{๙๑}

ค. พุทธวิธีการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่มีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่านิสัยมุตตกะ คือผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้น กระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร トラบใดที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่าเป็นเสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสขะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา^{๙๒} มีอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา หมายถึง บุคคล ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ อริยสงฆ์ หมายถึง พระอริยบุคคล คือ ผู้ปฏิบัติตนจนได้บรรลุมรรคผลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งแบ่งประเภทได้ ๓ ประเภท คือ แบบทั่วไป แบบพิสดาร และแบบตามความหลุดพ้นได้แก่

แบบทั่วไป พระอริยบุคคล ๔ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามีหรือพระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

แบบพิสดาร พระอริยบุคคล ๘ คือ พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล

ตามความหลุดพ้น พระอริยบุคคล ๗ สัทธานุสारी อัมมานุสारी สัทธาวิมุต ทิฎฐิปปัตตะกายสักขี ปัญญาวิมุต และอุภาโตภาควิมุต

ประเภทที่ ๒ สมมติสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุและสามเณรที่บรรพชาอุปสมบทโดยวิธีที่ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตแล้ว อุทิศชีวิตศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย แต่ยังมีได้บรรลุมรรคผลยังเป็นปุถุชนอยู่^{๙๓}

^{๙๑} วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓), หน้า ๙๐-๙๙.

^{๙๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๙๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑๖.

พระภิกษุทั่วไปในปัจจุบันเป็นสมมติสงฆ์ คำว่า สมมติ หมายถึง พิธีประกาศแต่งตั้งเป็นทางการต่อหน้าพระสงฆ์จำนวนมากเป็นพยาน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีการบวชหลายประเภทด้วยกัน ตั้งแต่ เอหิภิกขุอุปสัมปทา ติสรณคณูปสัมปทา และญัตติจตุตถกรรมวาจาอุปสัมปทา โดยที่สมมติสงฆ์นั้น หมายถึงผู้ถือครองเพศบรรพชิตเท่านั้น ส่วนอริยสงฆ์ มิได้จำกัดเพศว่า เป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ แต่หมายถึงผู้ที่มีคุณภาพทางจิตบริสุทธิ์ขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ระดับโสดาบันขึ้นไป จะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ได้^{๙๔}

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching)^{๙๕} ได้แก่ “อริสัสสิกขา ศึกษาในศีลอันยิ่ง, อริจิตตสิกขา ศึกษาในจิตอันยิ่ง และอริปัญญาสิกขา ศึกษาในปัญญาอันยิ่ง”^{๙๖}

คำว่า “ไตรสิกขา” แยกศัพท์ออกเป็น “ไตร” กับ “สิกขา” คำว่า ไตรหรือตรี (ภาษาอังกฤษ = Three) เป็นภาษาสันสกฤตแปลว่า ๓ ตรงกับภาษากรีกว่า Tri ตรงกับภาษาลาตินว่า Tres ตรงกับภาษามคธหรือบาลีว่า ตี หรือ เต ซึ่งก็แปลว่า ๓ เช่นกัน ส่วนคำว่า สิกขา เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี แปลว่า “ข้อที่พึงหรือข้อที่ต้องศึกษาและปฏิบัติ” ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศึกษา” ภาษาไทยนำมาใช้เป็นศึกษาหลักไตรสิกขามาในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต เป็นต้น^{๙๗}

ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี ๒ ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย)^{๙๘} ดังพุทธพจน์ว่า “อริสัสสิกขา ... เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาการและโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ ศีลชั้นเล็ก ศีลชั้นใหญ่ ศีลเป็นที่พึง เป็นเบื้องต้นเป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อริสัสสิกขา”^{๙๙}

^{๙๔} แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒.

^{๙๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๓.

^{๙๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๙๖.

^{๙๗} อัง.ติก. (ไทย) ๒/๕๒๑/๒๕๙.

^{๙๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗.

^{๙๙} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑/๔๘.

อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายดังคำอธิบาย ในคฤหัสถ์กฐกสูตรนินเทส คัมภีร์มหานิเทศ ว่า อธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ฝึกในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่เพราะปิติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุขเพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา^{๑๐๐} โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำให้สงบแน่วแน่เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาภาดา คัมภีร์ปฏิสัมภิตามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่า อธิจิตสิกขา”^{๑๐๑}

สมาธิ คือ ความตั้งมั่นแห่งจิต ความสำรวมใจให้แน่วแน่เพื่อให้จิตใจสงบ หรือเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง^{๑๐๒} เป็นความมีใจตั้งมั่น ความตั้งมั่นแห่งจิต การทำให้ใจสงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน การมีจิตกำหนดแน่วแน่อยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ^{๑๐๓} ดังพุทธพจน์ว่า

“อธิจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ฝึกในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้วบรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไปมีอุเบกขา มีสติ-สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่นี้ชื่อว่า อธิจิตตสิกขา”^{๑๐๔}

การตั้งมั่นนี้เป็นความตั้งมั่นแห่ง ความที่จิตมั่นคงไม่หวั่นไหว เสมือนเสาเรือนที่ปักลงม่น ย่อมรับน้ำหนักได้ดี ไม่โยกคลอน ฉันทะ จิตที่ตั้งมั่นคงด้วยกำลังสมาธิก็ฉันทะนั้น ย่อมไม่วอกแวกหวั่นไหว แม้มีอารมณ์ภายนอกมากกระทบก็รักษาปกติภาพไว้ได้^{๑๐๕}

^{๑๐๐} ชุม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๔๙.

^{๑๐๑} ชุ.ป. (ไทย) ๓๐/๔๑/๖๐๖-๖๐๗.

^{๑๐๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๗๑.

^{๑๐๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๔๖.

^{๑๐๔} ชุม. (ไทย) ๒๙/๑/๔๘.

^{๑๐๕} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔.

หลักการฝึกจิตของมนุษย์ให้มีคุณภาพและสมรรถภาพเพื่อให้จิตเข้มแข็ง แน่วแน่และสงบ ผ่องใสบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวนให้เคล้าหมอง สามารถควบคุมตนเองได้ดี คือการฝึกเรียนรู้ที่จะควบคุมใจไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ โทสะ โมหะ เพื่อให้เกิดสติและรู้เท่าทันอยู่เสมอ ดังนั้น หลักการของสมาธิ จึงจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ดังที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงถึงประโยชน์ของสมาธิไว้ คือ “สมาธิภาวนา เป็นไปเพื่อการมีชีวิตอย่างเป็นสุข เป็นการพักผ่อนทางจิต สมาธิที่เป็นไป เพื่อให้เกิดญาณทัสสนะ คือ มีปัญญาที่หยั่งรู้ได้เป็นพิเศษ เป็นไปเพื่อประโยชน์ คือ ให้มีสติและสัมปชัญญะ เพื่อประโยชน์ในการกระทำอยู่เสมอ เพื่อการดับอาสวะ คือ กิเลส ตัณหา ราคะ ที่อาจชักจูงให้มีพฤติกรรมที่จะนำมาซึ่งความเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่นโดยสมาธิ”^{๑๐๖} การฝึกสมาธิเป็นกิจกรรมการพัฒนาตนเองที่มนุษย์ทุกคนสามารถจะเข้าถึงเพื่อยกระดับศักยภาพ และความสามารถรอบด้านซึ่งไม่ใช่มีเฉพาะสมาธิในพระพุทธศาสนาเท่านั้นแม้ศาสนาอื่น ๆ ก็มีสมาธิด้วยเช่นกัน^{๑๐๗}

ส่วน ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่าง ๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์^{๑๐๘} ดังพุทธพจน์ว่า

“อภิปญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลส ให้บรรลุลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์) เธอรู้ตามความเป็นจริงว่าเหล่านี้้อาสวะ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่อัสวสมุทัย เธอรู้ตามความเป็นจริงว่านี่อัสวนิโรธ เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่อัสวนิโรธคามินีปฏิปทา นี้ชื่อว่า อภิปญญาสิกขา”^{๑๐๙}

อภิปญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ เป็นลำดับไป จนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายในคุห์ฎฐกสูตรนินเทส คัมภีร์ มหานิทเทส ดังกล่าวข้างต้น

^{๑๐๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๗/๒๗๘.

^{๑๐๗} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), **สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๑๐๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ศึกษา ฝึกฝน พัฒนาการให้สูงสุด**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๐-๑๑๒.

^{๑๐๙} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑ /๔๙.

แหล่งกำเนิดแห่งปัญญาทั้ง ๓ นี้ ถือได้เป็นแหล่งการพัฒนาเพิ่มพูนปัญญาที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นไปตามลำดับขั้น ลึกซึ้งยิ่งขึ้น มีทั้งการรับความรู้จากภายนอก และการพัฒนาขึ้นจากภายใน ดังนี้

แหล่งกำเนิดที่ ๑ สุตตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการสดับตรับฟัง และรวมไปถึง การศึกษาเล่าเรียน การถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาจากผู้อื่น การได้ยินได้ฟังและการได้เห็นจากสื่อต่างๆ มี หนังสือหรือตำราเรียน และตำราทางวิชาการต่าง ๆ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ ข่าวสารข้อมูลทั้งหลาย เป็นต้น ในการงานทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี ในศิลปะทั้งหลายที่ต้องน้อม นำไปด้วยปัญญาก็ดี ในวิชาทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี บุคคลได้ฟังจากผู้อื่นแล้ว จึงได้กัมมัสสกตาญาณ หรือ ได้สัจจानุโลมิกญาณ ว่ารูปไม่เที่ยง ดังนี้บ้าง ว่าเวทนาไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าสัญญาไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าวิญญานไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ได้อनुโลมิกญาณ ชั้นตัญญาณ ทิฏฐิญาณ รุจิญาณ มุตติญาณ เปกขญาณ อัมมนิชฌานชั้นตัญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้น นี้ เรียกว่า สุตตามยปัญญา^{๑๑๐} การฟังนี้ก็ทำให้เกิดปัญญา โดยต้องตั้งใจฟังด้วยความเคารพด้วยดี ฟังด้วย จึงจะได้ปัญญา ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา”^{๑๑๑} และเพราะ “การฟังด้วยความตั้งใจและการสอบถามเป็นอาหารของปัญญา”^{๑๑๒} คือ ทำให้เกิดปัญญาได้ อนึ่งการฟังด้วยดีนี้เป็น เหตุให้การฟังเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป คือทำให้ได้ความรู้ เกิดสติปัญญาเพิ่มพูน เจริญด้วยปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไป ทำให้บุคคลรู้สิ่งเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ แล้วรู้จักเลือกสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันนำมาซึ่ง ความสุข สมดังภาษิตที่ว่า “การฟังดีเป็นเหตุให้การฟังเจริญ การฟังเป็นเหตุให้เจริญปัญญา บุคคลจะรู้ ประโยชน์ก็เพราะปัญญา ประโยชน์ที่บุคคลรู้แล้ว ย่อมนำมาสุขมาให้”^{๑๑๓}

๒) จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการคิด การพิจารณา การค้นคว้า วิจัย วิเคราะห์ ไคร่ครวญหาเหตุผลตามความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ จนรู้ที่มาที่ไปของสิ่งทั้งหลายว่า สิ่งนี้มี เหตุปัจจัยอย่างนี้ แล้วทำให้เกิดผลอย่างนี้ ซึ่งเป็นการคิดด้วยตนเอง อีกอย่างหนึ่ง ความรู้ชนิดนี้อาจ จัดเป็นความรู้โดยอ้อม เพราะก่อนจะคิดจะต้องได้เห็นได้ฟัง หรือ ได้อ่านมาก่อนการได้เห็น การได้ฟัง หรือ ได้อ่านนั่นเองเป็นสื่อกลาง จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยอ้อม ส่วนในพระอภิธรรมปิฎก ได้แสดงความหมายของจินตามยปัญญาไว้ คือ บุคคลได้ความรู้หรือปัญญา ในการจัดการงานและศิลปะวิชา ต่าง ๆ จากการคิดพิจารณาด้วยตนเอง ความว่า ในการงานทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี ในศิลปะทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี ในวิชาทั้งหลายที่ต้องน้อมนำไปด้วยปัญญาก็ดี บุคคล มิได้ฟังจากผู้อื่น ย่อมได้กัมมัสสกตาญาณหรือ ย่อมได้สัจจानุโลมิกญาณ ว่ารูปไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่า เวทนาไม่เที่ยงดังนี้บ้างว่า สัญญาไม่เที่ยงดังนี้ บ้างว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงดังนี้บ้าง ว่าวิญญานไม่ เที่ยงดังนี้บ้าง ย่อมได้อनुโลมิกญาณ ชั้นตัญญาณ ทิฏฐิญาณ รุจิญาณ มุตติญาณ เปกขญาณ อัมมนิชฌาน ชั้นตัญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะอย่างนั้น นี้เรียกว่า จินตามยปัญญา^{๑๑๔}

^{๑๑๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๑๑๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๕-๓๑๖.

^{๑๑๒} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๗๓/๑๔๖.

^{๑๑๓} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๒๖๘/๒๕๐.

^{๑๑๔} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

๓) ภาวนามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมวิปัสสนาภาวนาเป็นประสบการณ์ตรง ทั้งที่เป็นประสบการณ์ตรงขั้นธรรมดาและขั้นพิเศษ ในการฝึกฝนให้เกิดความรู้บางอย่างเพียงแต่ฟังหรืออ่าน แล้วนำมาขบคิดก็เกิดขึ้นได้ การฝึกฝนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้คนเราเกิดความรู้ ความชำนาญที่แท้จริง วิชาการต่าง ๆ เมื่อเรียนรู้แล้วต้องนำมาปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความรู้เพิ่มเติมขึ้นมาและต้องฝึกฝนอบรมในเรื่องนั้น ๆ อยู่เสมอเพื่อให้เกิดความชำนาญ ปัญญาที่เกิดจากการเข้าสมาบัติ คือ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ และนิโรธสมาบัติ กล่าวว่าเป็นภาวนามยปัญญา แม้ในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกก็กล่าวไว้ว่า “ปัญญาของผู้เข้าสมาบัติแม้ทั้งหมด เรียกว่า ภาวนามยปัญญา”^{๑๑๕} แต่เมื่อก้าวถึงระดับแห่งปัญญา ตามหลักทางพระพุทธศาสนา ปัญญาขั้นภาวนามยปัญหานี้ ก็เป็นปัญญาขั้นสูง ระดับโลกุตตรปัญญา สามารถกำจัดอาสวะกิเลสคืออวิชชาได้ ปัญญาที่เกิดขึ้นชื่อว่าปัญญาวิมุตติ แต่ปัญญานี้จะเกิดขึ้นได้ต้องฝึกฝนอบรมด้วยธรรม ๒ อย่าง คือสมถะและวิปัสสนา จึงเกิดขึ้นและกำจัดอวิชชาได้ พระพุทธเจ้าตรัสแก่หมู่ภิกษุ ความว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ธรรม ๒ อย่างเป็น โฉน คือ สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมถะที่ภิกษุเจริญแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมจิต จิตที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละระคาะได้ วิปัสสนาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมปัญญา ปัญญาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละอวิชชาได้^{๑๑๖}

เมื่อก้าวในเชิงบริหารแล้ว เราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา^{๑๑๗}

พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาอบรมไปตามจริต ๖ และพระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตุมเหติ กิจจํ อาตปปี อุกขาตาโร ตถาคตา เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเอง พระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”^{๑๑๘}

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ชมฺคนทํคฺวรชมฺม ยกฺยงฺคนทํคฺวรยกฺยงฺม”^{๑๑๙}

การนี้ สามารถทำความเข้าใจในระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้ในเกสีสูตร ความว่า

^{๑๑๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๔๓๘.

^{๑๑๖} อง.ทูก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๗๗-๗๘.

^{๑๑๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๓.

^{๑๑๘} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

^{๑๑๙} ชู.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

“วันหนึ่ง สารถีผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสีเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่า พระพุทธเจ้า ทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นายเกสีมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสีกราบทูลว่า เขาใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร นายเกสีกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อสถาบันเกสีวิทยา พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ นายเกสีทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน นายเกสีทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอรหันต์ การฆ่าหมายถึงการเลิกว่ากล่าวสั่งสอน คนที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนยอมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม”^{๑๒๐}

ง. พุทธวิธีการอำนวยการ

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ผู้บริหารต้องการ และผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ ดังนั้นผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร บุคคลที่จะเป็นผู้นำต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อุตสาหิตสมบัติ หมายถึงความเพียรพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และ พรหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน^{๑๒๑}

พระพุทธเจ้าทรงเพียรพร้อมด้วยอุตสาหิตสมบัติและพรหิตสมบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อุตสาหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป โดยพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส.^{๑๒๒} ได้แก่

- สันทัสสนา ซ้ำแรงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ซ้ำแรงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ดุจชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง ในแต่ละครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง จะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายเปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้

^{๑๒๐} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

^{๑๒๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๒๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

- สมาทปนา ขวนให้อายากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำ บรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับ อายากลมมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ คนผู้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนา เกิดอุตสาหะ ออยากปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนผู้ได้ฟังทานกถา คือ วาจาเป็นเครื่องพรรณนาถึงการให้ทาน พรรณนาถึงอานิสงส์ของการให้ทานเองและการชักชวนผู้อื่นในการให้ทานจะทำให้ได้ทั้ง โภคสมบัติและบริวารสมบัติ จึงพยายามชวนชววยทำกรรมที่จะยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

- สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความ อุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนื่อยไม่กลัวยาก คำนี้ถึง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระได้ตั้งจิต อธิษฐาน ที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตกสลาย ของประสาทตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแต่ท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

- สัมปหังสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบาน โดย ชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัย พราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแต่พระองค์ พระองค์ได้ตรัสตอบพราหมณ์เป็นคาถาเล่นคำ โดยปฏิภาณ สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงในธรรม เป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอย เพราะการ กระทำจะให้ผลได้โดยส่วนมากก็ต้องทำบ่อย ๆ^{๑๒๓}

หลัก ๔ ส. นี้ ต้องเริ่มต้นจากปรัชญาขั้นพื้นฐานอันได้แก่กัลยาณมิตรและมีสติปัญญา ไหว พริบที่ชาญฉลาดเป็นเบื้องต้น จากนั้นต้องประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นที่รักเป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็น นักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ และไม่ชักนำในอฐานะ^{๑๒๔}

พระพุทธองค์ทรงใช้รูปแบบที่ต่างกัน เพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจ เบื้องต้นได้ ทรงกำหนดรู้จากตัวของบุคคล ที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ ก็จะใช้วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็จะปรับใช้วิถี เพื่อประโยชน์แก่การ เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง และวางรากฐานแก่พระสาวกได้เป็นแนวทางในประกาศ สัทธิธรรมของพระองค์ นอกจากนั้นพระพุทธเจ้าทรงมีหลักในการสอนที่หลากหลาย มุ่งให้เกิดความรู้ เข้าใจในสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น พระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าในการถ่ายทอด พระองค์ทรงมีหลักสอน แยกแยะกลุ่มเป้าหมาย ลีลาการสอน เทคนิคการสอน กลวิธีและกุศโลบาย ประกอบการสอนต่าง ๆ^{๑๒๕}

^{๑๒๓} พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี), “พุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก” ใน วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๘๔.

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

^{๑๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐.

โดย หลัก ๔ ส. ดังกล่าว สามารถอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการบริหารได้ เช่น สันตัสสนา คือ อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย หรือ สมာทปทา คือ อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าต้องฝืนให้ไกล และไปให้ถึง เป็นต้น^{๑๒๖}

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๑๒๗} พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาทิ) ทำให้ดู (ตถากาโร) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาทิ ตถากาโร) ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของ พระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ อตตาทิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย^{๑๒๘} ดังนี้

- อตตาทิปไตย (Supremacy of Self)

อตตาทิปไตย ได้แก่ การให้อำนาจไว้กับคนๆ เดียว เช่น มอบให้แก่พระราชินี หรือผู้ยิ่งใหญ่ คนใดคนหนึ่ง^{๑๒๙} คำว่า “อตตาทิปไตย” หมายถึง ความมีตนเป็นใหญ่ หรือการปรารถนาตนเองเป็นใหญ่ ซึ่งในแง่ของการประพฤติธรรม คำว่า อตตาทิปไตย นั้นเป็นการปรารถนาตนเองเป็นใหญ่ โดยปรารถนา ตนจะต้องมีความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างมากในการประพฤติปฏิบัติธรรม ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน อาธิปเตตยสูตร ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย... อตตาทิปไตย เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ป่า บ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราจักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เรา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มี เช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวหะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดแห่งกอง ทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต เราพึงแสวงหากามเช่นนั้นหรือกามที่เลวกว่านั้น นั้นไม่สมควรแก่เรา เลย ภิกษุเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่น แล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมี อารมณ์ที่แน่วแน่ เธอทำตนเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มี โทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อตตาทิปไตย”^{๑๓๐}

^{๑๒๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๖-๑๗.

^{๑๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๕.

^{๑๒๘} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๑๒๙} สุรพล สุยะพรหม, **การเมืองกับการปกครองของไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕๓.

^{๑๓๐} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑-๒๐๒.

พระพุทธเจ้าทรงมองอัคราธิปไตยไปในทางที่ปรารถนาเองในการปฏิบัติเพื่อกำจัดทุกข์ เพื่อความหลุดพ้น กล่าวคือ เพื่ออิสรภาพของตนเอง หาได้มุ่งหวังเพื่อสนองกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ แต่พระองค์มุ่งหวังเพื่อกำจัดกิเลสร้ายดังกล่าว อันจะนำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ (นิโรธ) นำไปสู่ความหลุดพ้นจากกิเลส (วิมุตติ) ส่วนในแง่ของปรัชญาการปกครองนั้น อัคราธิปไตยก็จะมีหมายถึง การปกครอง ที่ใช้อำนาจของตนเองเป็นเครื่องตัดสิน กล่าวคือ อำนาจการปกครองทั้งหมด อันได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ (Legislative Power) อำนาจบริหาร (Executive Power) และอำนาจตุลาการ (Judicial Power) ขึ้นอยู่กับบุคคลคนเดียว ส่วนบุคคลอื่นเป็นเพียงผู้รับคำสั่ง หรือรับนโยบายไปปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าของอำนาจเท่านั้น ดังเช่นในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าก็เคยปกครองในระบอบนี้เหมือนกัน ในขณะที่เริ่มประกาศพระศาสนาใหม่ ๆ เพราะอะไร ๆ ก็ขึ้นอยู่กับพระองค์เพียงผู้เดียว เช่น การอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา แต่พระองค์ก็ทรงใช้ระบบนี้ได้ไม่นาน จากนั้นจึงมอบอำนาจให้สาวกปฏิบัติแทน^{๑๓๑}

แม้การปกครองประเทศไทยของเราสมัยก่อนนั้น ในอดีตก็มีการใช้ระบบนี้ซึ่งเป็นแบบระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy)^{๑๓๒} ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ระบอบเผด็จการ (Dictatorship) การปกครองระบอบนี้พระราชามีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองแผ่นดิน เช่น ในระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ องค์พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครอง เป็นต้น ระบบการปกครองนี้มีผลนำไปในทางที่ดีและไม่เช่นเดียวกัน ซึ่งแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ ๑ นำความผาสุกมาสู่ประชาชน หากพระราชผู้ปกครองใช้อำนาจที่เป็นธรรมในการปกครอง เมื่อจะสั่งการอันใดด้วยความเด็ดขาดและเป็นธรรม ผู้รับบัญชาการนั้นก็จะต้องปฏิบัติโดยเร็ว ผลที่จะตามมาก็จะเป็นผลดีนำความผาสุกมัยเข้ามาสู่ประชาชนภายใต้การปกครองของพระองค์ และก็เป็นการง่ายอีกเหมือนกันที่การปกครองระบอบนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนเป็นอย่างมากทีเดียว เพราะสามารถสั่งการได้โดยไม่ฟังเสียงคัดค้านจากมหาชนหรือคนใกล้ชิดแต่ประการใด แม้ว่าคนเหล่านั้นจะเสียผลประโยชน์ของเขาไปก็ตามที แต่เพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มากแล้ว ผู้ปกครองก็ไม่เห็นแก่กลุ่มชนเหล่านั้น ฉะนั้นเมื่อจะสั่งการก็สามารถทำได้โดยลำพังตนเองทันที ผลที่จะตามมาก็คือประโยชน์สุขของมหาชน นั่นเอง

ลักษณะที่ ๒ นำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชน เพราะหากพระราชผู้ปกครองใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมหรือปกครองโดยอธรรม ก็จะทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนไม่ได้รับความผาสุกจากการปกครองในระบอบนี้ และก็เป็นการง่ายที่ผู้ปกครองจะแสวงหาหรือกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือบริวารญาติพี่น้องของตนได้

^{๑๓๑} จ्ञานงค์ ทองประเสริฐ, พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๕-๑๓๗.

^{๑๓๒} ปรีชา ช้างขวัญยืน, ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สามัคคีสาสน์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๕.

- โลกาทิปไตย (Supremacy of the World)

โลกาทิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่หรือปรรภโลก (คนหมู่มา) เป็นใหญ่^{๑๓๓} คำว่า โลกาทิปไตย มาจากศัพท์ “โลก” สนิทกับ “อธิปไตย” โลก ณ ที่นี้หมายถึงราชฎหรือสังคม ในอินเดีย โลกสภามายถึง สภาประชาชน คือสภาล่าง (ในอินเดียมีสองสภา อีกสภานึงคือ ราชยสภา หรือสภาสูง) โลกาทิปไตยจึงอาจถือได้ว่าเป็นการปกครองที่ใกล้เคียงกับลัทธิประชาธิปไตย เพราะมีความหมายว่ายกพลให้พลเมืองเป็นส่วนใหญ่^{๑๓๔} โดยในแง่ของการประพฤดิธรรม โลกาทิปไตย เป็นการปรรภโลกหรือคนส่วนมากเป็นใหญ่ก็เพื่อจุดมุ่งหมายในการที่จะบรรลุดธรรมย้ง ๆ ขึ้นไป เมื่อเห็นคนอื่นเขามีความกระตือรือร้นชวนชวยในการประพฤดิธรรมก็อยากรจะเป็นเช่นนั้นบ้าง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน อาธิปเตตยสูตร ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย... โลกาทิปไตย เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มี เช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสะครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดของทุกข์ทั้งสี่นี้จึงพึงปรากฏ ก็บวชแล้วอย่างนี้พึงคิดเรื่องกาม เรื่องปองร้าย เรื่องเบียดเบียน โลกสันนิवास (การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก) นี้ใหญ่ ก็ในโลกสันนิวาสใหญ่ มีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้นมองเห็นได้แม้จากที่ไกล แม้อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ รู้จิต (ของบุคคลอื่น) แม้ด้วยจิต (ของตน) สมณพราหมณ์แม้เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่ แม้เทวดาผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่นก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้ามาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อมรู้ด้วยจิตบ้าง เทวดาเหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธาเขาจึงออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลมูลอยู่ ภิกษุนั้นเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่ เธอทำโลกเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า โลกาทิปไตย”^{๑๓๕}

^{๑๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๘.

^{๑๓๔} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, หน้า ๒๕๔.

^{๑๓๕} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๒-๒๐๓.

ในแง่ของการปรัชญาการปกครอง โลกาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ใช้อำนาจสูงสุด ขึ้นอยู่กับความเห็นของคนส่วนใหญ่ ซึ่งหมายความว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นอย่างไร ก็ถือเอา อย่างนั้น โลกาธิปไตยในแง่นี้ ปัจจุบันมีใช้ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประเภท ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) และประเภทประชาธิปไตยโดยอ้อม (Indirect Democracy) โลกาธิปไตยอาจรวมถึงลัทธิปกครองโดยคณาธิปไตย (Oligarchy) หรือระบบขุนนาง (Aristocracy) ก็ได้ ทำนองระบบสามัคคีธรรมโบราณ เพราะถือว่าชนชั้นปกครองเหล่านั้นเป็นตัวแทนที่ได้รับการ คัดเลือกเข้ามาเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ หรือแม้ลัทธิคอมมิวนิสต์หรือสังคมนิยมก็ถือว่าเป็น ประชาธิปไตยโดยตรงเหมือนกัน เพราะต่อต้านระบบนายทุน เพื่อให้กลายมาเป็นระบบของคนหมู่มาก ในสังคม แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันเรายึดประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (Liberal Democracy) ที่ถือว่า ปัจเจกชนสำคัญกว่าสังคม คนแต่ละคนเท่าเทียมกันและมีสิทธิอันละเมิดไม่ได้ เช่น สิทธิในอิสรภาพ เป็นต้น

- ธรรมาธิปไตย (Supremacy of the Dhamma)

ธรรมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ หรือปรารถนาธรรมเป็นใหญ่ ในแง่ของการ ประพฤติธรรม ธรรมาธิปไตยเป็นการปรารถนาพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในอาธิปัตเตย สสูตร ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย... ธรรมาธิปไตย เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ใน ป่าบ้าง อยู่ตามโคนไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราออกบวช จากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เรา ออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะ เหตุแห่งความมีหรือความไม่มี เช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกอง ทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะ พึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาใน ตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวช ในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่ นั้นไม่สมควรแก่เราเลย ภิกษุนี้ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้ว จักไม่ย่อหย่อน สติตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่ กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่ เรายกธรรมเท่านั้นให้เป็น ใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตน ให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย”^{๑๓๖}

^{๑๓๖} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓.

ในแง่ของปรัชญาการปกครอง ธรรมาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่ การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้องเท่านั้น ไม่ได้อิงอาศัยอำมิสสินจ้างหรือเกียรติยศ รวมถึงพรรคพวก ญาติพี่น้องแต่อย่างใดไม่ การปกครองในลักษณะนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะนำมาใช้กับทุกยุคสมัย เพราะไม่มีสิ่งใดที่จะเป็นอมตะเหมือนพระธรรม ดังที่กล่าวว่า ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย แม้จะกล่าวอีกสักกี่ครั้งก็ยุคสมัยก็คงเป็นอยู่อย่างนั้น แม้จะเป็นความเห็นของบุคคลคนเดียว ทว่าเป็นความเห็นที่ชอบธรรมหรือเป็นความเห็นที่ถูกต้อง ก็ถือเอาตามนั้น

การปกครองที่ดีเลิศตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์^{๑๓๗}

อธิปไตยทั้ง ๓ นั้น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุด โลกาธิปไตยก็ยิ่งดีกว่าอัตตาธิปไตย ถึงอย่างไรพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาธิปไตย ถ้าเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้อง เป็นธรรม ชอบธรรม มีความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อยู่ใต้ปกครองต่อประชาชน เหมือนพ่อปกครองลูก (Paternalism) และมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้นประเสริฐที่สุด แม้นักปรัชญาเมธีทางการเมืองการปกครองในยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้า โดยกล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวร้ายที่สุด^{๑๓๘}

ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาธิปไตย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามคำนิทา และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า “พระตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๑๓๙} เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมาธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์ ทั้งนี้เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเขาเมื่อเราล่วงลับไป”^{๑๔๐} ดังความปรากฏในโคปกโมคคัลลานสูตร คราวที่วัสสการพราหมณ์ได้ถามพระอานนท์ ความว่า

^{๑๓๗} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, หน้า ๒๕๔.

^{๑๓๘} วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

^{๑๓๙} อัง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^{๑๔๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

“ท่านอานนท์ผู้เจริญ มีภิกษุสักกรุปหนึ่งใหม่ที่ท่านพระโคตมะได้ทรง แต่งตั้งไว้ว่า เมื่อเราล่วงลับไป ภิกษุนี้จักเป็นที่พึ่งพำนักของเธอทั้งหลาย ซึ่งเป็น ผู้ที่พวกท่านคอยแล่นเข้าหาอยู่ในบัดนี้” พระอานนท์ตอบว่า “ไม่มี และแม้แต่ ภิกษุที่สงฆ์แต่งตั้ง ที่ภิกษุเถระจำนวนมากแต่งตั้งเตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนพุทธ ปรินิพพานก็ไม่มี แต่กระนั้น ดูก่อนพราหมณ์ พวกเรามีใช้จะไรที่พึ่งพำนัก พวก เรายมีที่พึ่งพำนัก คือมีธรรมเป็นที่พึ่งพำนัก ดูก่อนพราหมณ์ สิกขาบทที่พระผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ผู้ทรงเห็นพระองค์นั้นทรงบัญญัติไว้ ปาฏิโมกข์ที่ทรงแสดงแล้วมีอยู่ ซึ่งเมื่อถึงวันอุโบสถพวกข้าพเจ้ามีจำนวนเท่าใด อาศัยเขตคามหนึ่งอยู่ทั้งหมดทุกรูปนั้นก็ประชุม ณ ที่เดียวกัน ครั้นแล้วจะเชิญ ภิกษุรูปที่ทรงจำปาฏิโมกข์ได้คล่องให้สวดแสดง ปรากฏภิกษุมีอาบัติคือมีโทษที่ ล่วงละเมิด อาตมาทั้งหลายจะปรับโทษให้เธอปฏิบัติตามธรรม ตามคำอนุศาสน์ การที่เป็นดังนี้จะชื่อว่าพวกภิกษุทั้งหลาย ทำการปรับโทษก็หาไม่ได้ ธรรม (ต่างหาก) ปรับโทษ”^{๑๔๑}

พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้พระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองสงฆ์นั่นเอง และแม้ในปัจจุบันนี้รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์จะคล้ายคลึงกับฝ่ายราชอาณาจักร คือ มีการใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายบังคับใช้ และวางระเบียบแบบแผนในการปกครองคณะสงฆ์ แต่ กฎหมายเหล่านั้นต้องบัญญัติขึ้นโดยเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย กล่าวคือ ไม่ขัดหรือแย้งกับพระธรรม วินัย และหากมีกฎหมายคณะสงฆ์หรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใดที่ออกมาบังคับใช้โดยขัดกับพระ ธรรมวินัยซึ่งเป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ กฎหมายต่าง ๆ เหล่านั้น ก็จะถือเป็นโมฆะ

วินัย คือ การจัดตั้งระบบและระเบียบแบบแผน กับทั้งบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์กติกากา ที่เป็นข้อกำหนดในการจัดตั้งรวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติ หรือให้กิจการดำเนินไปตามตัว บทกฎหมาย เมื่อคนตั้งอยู่ในวินัยโดยปฏิบัติตามสิกขาบทก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็น สภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่ในตัวคน^{๑๔๒} ความหมายของคำว่า วินัย มีรูปวิเคราะหว่า “วิธิวิเสสนยต ตา วินยโนโต เจว กายวานานัน วินยตถวิหิต อย วินโยติ อกขาโต” แปลว่า วินัยนี้อันท่านผู้รู้รรถแห่ง วินัยทั้งหลายเรียกว่า วินัย เพราะมีนัยต่าง ๆ มีนัยวิเสสและเพราะกำจัดกายวาจา (ให้เรียบร้อย)

วิ วิเศษ คนมีวินัยเป็นคนวิเศษกว่าคนอื่น ๆ ดีกว่าคนอื่น ๆ

วิ แจ่ม คนมีวินัยย่อมแจ่มแจ้งในที่ทุกสถานด้วยมารยาท

วิ ต่าง คนมีวินัยย่อมต่างจากคนไม่มีวินัย

วิวิธนย มีนัยต่างๆ คือ มีหลายระดับหลายอย่าง แยกเป็นอาคาริยวินัย และอนาคาริยวินัย

วิเสสนย คือ มีคำอธิบายรัดกุมกว่าพระสูตร เพราะเป็นกฎหมาย

วินยโน คือ มีการฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้มีจรรยาดีกว่าที่เป็นอยู่

^{๑๔๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๗๙-๘๔/๘๕-๙๕.

^{๑๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

ในช่วงต้นสมัยพุทธกาลยังไม่มีการบัญญัติวินัย เพราะจำนวนพระภิกษุสงฆ์มีน้อย และทุก ๆ รูปต่างก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ต่างสำนึกดีว่า อะไรเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ แต่เมื่อจำนวนพระภิกษุเพิ่มมากขึ้น การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นสังคมคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ถ้าไม่ฝึกฝนตนเองให้อยู่ในประเพณีวัฒนธรรมที่สังคมนั้น ๆ กำหนดไว้ ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้ เพราะต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการระเบียบกฎเกณฑ์กติกาที่คนส่วนใหญ่ยอมรับมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งสามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกในหมู่คณะให้เป็นไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในสังคมนั้น ๆ ต่อมา มีการสังคายนาครั้งที่ ๑ ภายใต้การนำของพระมหากัสสปะเถระจึงได้มีการพิจารณาจัดแบ่งออกเป็นหมวด ๆ เรียงลำดับความสำคัญโดยแบ่งออกเป็นข้อ ๆ รวมเรียกว่า พระวินัย^{๑๔๓}

จ. พุทธวิธีการกำกับดูแล

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน^{๑๔๔} พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลังจากที่มีพระภิกษุจำนวนมากขึ้น เพราะมีผู้ประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติผิดนอกกริตนอกทาง ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้พระพุทธเจ้าทรงพิจารณากำหนดขอบเขตข้อวัตรปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนหรือสั่นคลอนให้คนนอกศาสนาติเตียนได้ พระพุทธเจ้าทรงอาศัยผลแห่งการกระทำของพระภิกษุผู้ประพฤติผิดนั้นนำมาเป็นข้อบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดประพฤติผิดเช่นนั้นอีก

พระวินัยเป็นหลักที่พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่การบัญญัติกฎเกณฑ์อะไรลงไปนั้นบัญญัติตามสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริง เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแต่เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแล้วจึงบัญญัติห้าม^{๑๔๕} สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามมิให้ภิกษุและภิกษุณีประพฤติล่วงละเมิด ซึ่งมีบทกำหนดโทษหรือปรับอาบัติแก่ผู้ประพฤติก่อล่วงละเมิด ถ้าเป็นการบัญญัติสิกขาบทครั้งแรก เรียกว่า มูลบัญญัติ หรือ พระบัญญัติ ถ้าบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมให้กับสิกขาบทนั้นๆ เพื่อให้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้นหรือผ่อนผันให้เหมาะสมแก่การกระทำคามผิดนั้น ๆ สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมนี้ เรียกว่า อนุบัญญัติ^{๑๔๖} ตัวอย่างเช่น

^{๑๔๓} ศมาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๔๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๙.

^{๑๔๕} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), **หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๑๔๖} แสวง อุตฺมศรี, **พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงค์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

(พระบัญญัติ/มูลบัญญัติ) ความว่า

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์^{๑๔๗} เข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล นั่งในที่ประชุม สนทนา ตีรจฉานกถาต่าง ๆ คนทั้งหลายพากันตำหนิ ประณาม โทษะนาวา

“โฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล นั่งในที่ชุมนุม สนทนาตีรจฉานกถาต่าง ๆ คือ (๑) ราชกถา เรื่องพระราชา (๒) โจรกถา เรื่องโจร (๓) มหามัตตกถา เรื่องมหาอมาตย์ (๔) เสนากถา เรื่องกองทัพ (๕) ภยกถา เรื่องภัย (๖) ยุทธกถา เรื่องการรบ (๗) อन्नกถา เรื่องข้าว (๘) ปานกถา เรื่องน้ำ (๙) วัตตกถา เรื่องผ้า (๑๐) สยนกถา เรื่องที่นอน (๑๑) มาลากถา เรื่องพวงดอกไม้ (๑๒) คันธกถา เรื่องของหอม (๑๓) ญาติกถา เรื่องญาติ (๑๔) ยานกถา เรื่องยาน (๑๕) คามกถา เรื่องหมู่บ้าน (๑๖) นิคมกถา เรื่องนิคม (๑๗) นครกถา เรื่องเมือง (๑๘) ชนปทกถา เรื่องชนบท (๑๙) อิตถีกถา เรื่องสตรี (๒๐) ปุริสกถา เรื่องบุรุษ (๒๑) สุรกกถา เรื่องคนกล้าหาญ (๒๒) สิลิขากถา เรื่องตรอก (๒๓) กุมภัญฐานกถา เรื่องทำน้ำ (๒๔) ปุพพเปตกถา เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว (๒๕) นานัตตกถา เรื่องเบ็ดเตล็ด (๒๖) โลกกชชาติก เรื่องการคาดเกี่ยวกับโลก (๒๗) สมุททกชชาติก เรื่องการคาดเดาเกี่ยวกับทะเล (๒๘) อิติภวภวกถา เรื่องความเจริญและความเสื่อม เหมือนพวกคฤหัสถ์ที่ยังบริโภคกามเล่า”^{๑๔๘}

พระพุทธเจ้าทรงเรียกประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นเหตุและดำเนินขั้นตอนตามแบบแผน แล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า

“ก็ ภิกษุใดเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตตีย์”

(อนุบัญญัติที่ ๑) ความว่า

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปเดินทางไปกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เข้าไปในหมู่บ้านตำบลหนึ่งในเวลาเย็น คนทั้งหลายเห็นภิกษุเหล่านั้นจึงได้อารธนาตั้งนวิว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านทั้งหลายเข้าไปเถิด ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นมีความยำเกรงว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามการเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล จึงไม่ยอมเข้าไป พวกโจรได้ปล้นภิกษุเหล่านั้น ครั้นภิกษุเหล่านั้นไปถึงกรุงสาวัตถี ได้แจ้งเรื่องนั้นให้ภิกษุทั้งหลายทราบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ^{๑๔๙}

^{๑๔๗} ภิกษุ ๖ รูป ได้แก่ พระปณชุกะและพระโลหิตกะ เป็นคณาจารย์อยู่ที่กรุงเวสาลี พระเมตตियะและพระภุมมชกะ เป็นคณาจารย์อยู่ที่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ พระอัสสชิและพระปุณัพพสุกะ เป็นคณาจารย์อยู่ที่กัฐาศิริชนบท แคว้นกาสิ, ตูรายละเอียดใน ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๑๗๔/๑๓๘.

^{๑๔๘} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๘/๕๙๙-๖๐๐.

^{๑๔๙} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๙/๖๐๑.

ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุนี้ จึงได้บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า
 “อนึ่ง ภิกษุใดไม่บอกลาแล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๑๕๐}

(อนุบัญญัติที่ ๒) ความว่า

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เข้าไปในหมู่บ้านตำบลหนึ่งในเวลาเย็น คนทั้งหลายเห็นภิกษุนั้นจึงได้อาราธนาตั้งน้าว่า ท่านผู้เจริญ นิมนต์ท่านทั้งหลาย เข้าไปเถิด ครั้งนั้น ภิกษุมีความยำเกรงว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามการเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาลโดยมิได้บอกลา จึงไม่ยอมเข้าไป พวกโจรได้ปล้นภิกษุนั้น ครั้นภิกษุนั้นไปถึงกรุงสาวัตถี ได้แจ้งเรื่องนั้นให้ภิกษุทั้งหลายทราบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุนี้ จึงได้บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า

“อนึ่ง ภิกษุใดไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตตีย์”^{๑๕๑}

(อนุบัญญัติที่ ๓) ความว่า

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด ภิกษุอีกรูปหนึ่งจะเข้าหมู่บ้านด้วยคิดว่า จะไปนำไฟมา แต่ครั้งแล้วมีความยำเกรงอยู่ว่า พระผู้มีพระภาคทรงห้ามการไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล จึงไม่ยอมเข้าไป แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ดังนั้น พระพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุนี้ จึงได้บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า

“อนึ่ง ภิกษุใดไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้ว เข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นรีบด่วนเช่นนั้น”^{๑๕๒}

ดังนั้น การบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทจึงยังไม่มีปรากฏในตอนต้นพุทธกาล เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้ายังมีทรงบัญญัติสิกขาบทโดยปรารภเหตุใด ๆ

ครั้งเมื่อกาลล่วงเลยมาถึงพรรษาที่ ๑๒ ขณะนั้นพระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา ในคราวนั้นเมืองเวรัญชาเกิดข้าวยากหมากแพง ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่แร้งแค้น ครั้งนั้นพระสาโลบุตรได้ทูลถามเกี่ยวกับพระศาสนาของพระพุทธเจ้าในอดีต ที่พูดถึงในขณะนั้นออกพระนาม ๖ พระองค์ คือ พระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี พระพุทธเจ้าเวสสกุ พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ว่า “พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่นาน พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่ไม่นาน” พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า “พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี และพระพุทธเจ้าเวสสกุดำรงอยู่ไม่นาน ส่วนพรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ดำรงอยู่นาน”^{๑๕๓}

^{๑๕๐}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๐๙/๖๐๑.

^{๑๕๑}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๑๐/๖๐๑-๖๐๒.

^{๑๕๒}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๑๑/๖๐๒.

^{๑๕๓}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๑๑.

ลำดับนั้น พระสารีบุตรได้ทูลถามต่อไปว่า เพราะอะไรพรหมจรรย์ของพรหมจรรย์ของ พระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี และพระพุทธเจ้าเวสสภูดำรงอยู่ไม่นาน และเพราะอะไรพรหมจรรย์ ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ จึงดำรงอยู่ได้นาน พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสตอบว่า พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ที่ออกพระนามมาข้างต้นนั้นไม่ค่อยจะได้ทรง สั่งสอนและมีคำสอนที่เป็นหลักการต่างๆ น้อย อีกทั้งไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ และไม่ได้มีการ ประชุม ทบทวนประมวลบัญญัติที่เรียกว่าปาติโมกข์ ต่างจากศาสนาของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์หลัง ซึ่งมีคำสอนมาก มีการบัญญัติสิกขาบท คือตราข้อกฎหมายไว้เป็นแบบแผนเรียบร้อย^{๑๕๔} พระพุทธเจ้า ทรงเปรียบเทียบไว้ว่า เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกรุ่นหลังๆ ต่างชื่อ ต่าง โคตร ต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นานเหมือน ดอกไม้บานาพรรณกองอยู่ในแผ่นกระดานเอาด้ายร้อยไว้อย่อมไม่ถูกลมพัดกระจัดกระจายไปเพราะเหตุ ไร เพราะเอาด้ายร้อยไว้ข้อนี้เป็นฉันท เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกซึ่งหลังๆ ต่างชื่อโคตร ต่างชาติวรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน ฉะนั้น^{๑๕๕} พระสารีบุตรจึงได้อาราธนาให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ดังข้อความปรากฏในเวรัญชกัณฑ์ คัมภีร์มหาวิงค์ พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๑ ว่า

“ลำดับนั้นท่านพระสารีบุตรลุกขึ้นห่มผ้าเอวียงปาประนมมือไปทางพระผู้ มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า ถึงเวลาแล้วพระพุทธเจ้าข้า ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าจะ ทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่พระสาวกอันจะเป็นเหตุให้ พรหมจรรย์ดำรงอยู่ได้ยืนนาน (พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า) จงรอไปก่อนเถิดสาตี บุตร ตถาคตรู้เวลาในเรื่องที่จะบัญญัติสิกขาบทนั้น ศาสดาจะยังไม่บัญญัติ สิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดง ตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอัสวัณฐานिय ธรรมบางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอัสวัณฐานियธรรมบางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะ บัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อจัดธรรมเหล่านั้น”^{๑๕๖}

จากเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในมหาวิงค์วินัยปิฎกนั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบดีว่า เมื่อไรจะ ถึงเวลาที่จะบัญญัติสิกขาบท เวลาที่บัญญัติก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ความเสียหายเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ และ ความเสียหายเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ

พระศาสนาได้ตั้งมานานพอสมควรแล้ว และมีอัสวัณฐานियธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์
องค์ภคคณะสงฆ์ใหญ่โตขึ้น และมีอัสวัณฐานियธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์
มีลาภสักการะเกิดขึ้นมากมาย และมีอัสวัณฐานियธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์
หมู่พระภิกษุเป็นพหูสูต และมีอัสวัณฐานियธรรมเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์

^{๑๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่หยั่งถึงธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๔.

^{๑๕๕} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒.

^{๑๕๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

เมื่อมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อไหร่ ก็จะก่อให้เกิดปัญหาความเสียหายเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์และมีประชาชนติเตียนว่า ไม่ได้ไม่งาม ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนา จนความนั้นมาถึงพระพุทธเจ้า เมื่อนั้นเองพระพุทธเจ้าก็จะทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามการกระทำเช่นนั้น แต่ก่อนถึงเวลาดังกล่าว ความเป็นอยู่ของพระภิกษุในระยະที่ไม่มี การบัญญัติสิกขาบท จึงเป็นอยู่ได้โดยไม่มีกฎหรือข้อบังคับ วินัยมีอยู่โดยหลักการอย่างเป็นไปเอง วินัยมีอยู่แล้วทั้ง ๆ ที่ไม่มีสิกขาบท มีแต่เพียงหลักการและข้อนัดหมายหรือข้อความ หมายรู้ร่วมกันตามหลักการนั้น

ตอนแรกมีวินัยโดยไม่มีสิกขาบท พระก็อยู่กันได้ด้วยดีโดยถือหลักการปฏิบัติไปตามหลักการ มีหลักการเป็นเครื่องรักษาควบคุม ดังปรากฏว่า ในวันอุโบสถเมื่อพระภิกษุทั้งหลายประชุมกัน พระพุทธเจ้าก็ทรงแถลงหลักการของพระศาสนาเป็นการทบทวนว่าพระพุทธานุศาสนามีอุดมการณ์อย่างนี้ มีหลักการอย่างนี้ ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ ปี จนกระทั่งเมื่อมีการบัญญัติสิกขาบท จึงทรงบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันทบทวนตรวจสอบความประพฤติด้วยสิกขาบทเหล่านั้น^{๑๕๗} กล่าวได้ว่า ในการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้ามีกระบวนการตามลำดับ คือ

- เมื่อใดความเสียหายเกิดขึ้น เมื่อนั้นพระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามประพฤติ เช่นนั้นเป็นอย่างไร ไป

- ตั้งแล้วไม่เลิกถอน แต่จะเพิ่มหรือแก้ไขให้เหมาะแก่ที่จะประพฤติได้ ถ้ายังหลวมอยู่ไม่พอจะห้ามความเสียหายนั้นเด็ดขาด ทรงบัญญัติรัดซ้ำเข้าไปอีก ถ้าตั้งนั้นก็แก้ไขหย่อน ลงมา

- ตั้งแล้วไม่เลิกถอน แต่เพิ่มอนุบัญญัติพระบัญญัติที่ตั้งไว้ครั้งแรก เรียกว่า มูลบัญญัติ ข้อที่ทรงเพิ่มเติมทีหลัง เรียกว่า อนุบัญญัติ

วินัยหรือสิกขาบทนี้ประกอบด้วยสิกขาบทต่าง ๆ มากมาย มีทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับ ความเป็นอยู่ส่วนตัว ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก คือพระภิกษุด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างคนภายนอก เช่น คฤหัสถ์ทั้งหลายตลอดจนการปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ระเบียบว่าด้วยการปกครองและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของสงฆ์ เป็นต้น แม้ภิกษุณีที่ทรงตั้งขึ้นภายหลังก็ทรงบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ ขึ้นเป็นวินัยเช่นกัน ส่วนผู้ที่สมัครจะเข้าเป็นสมาชิกแต่ยังมีคุณสมบัติบางอย่างไม่ครบถ้วนก็อาจจะรับเข้ามาเป็นสามเณรหรือสามเณริก่อน โดยมีฐานะและสิทธิแห่งความเป็นสมาชิกยังไม่สมบูรณ์ และได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้เป็นเครื่องกำกับความประพฤติ ๑๐ ข้อ ซึ่งรวมอยู่ในประมวลกฎหมายที่เรียกว่าวินัยนั้น^{๑๕๘} ดังนั้น การบัญญัติวินัยในแต่ละข้อ พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติตามพระทัยของพระองค์แต่อย่างใด แต่ จะทรงคิดถึงประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นตามความมุ่งหมายของวินัย คือการจัดระบบความเป็นอยู่สร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศตลอดจนระบบความสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมทุกอย่างให้เป็นสภาพเอื้อต่อการที่แต่ละบุคคลผู้เข้ามาสู่ชุมชนนี้ จะมีโอกาส จะเรียนรู้พัฒนาตนเองให้ดีขึ้น^{๑๕๙}

^{๑๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่หยั่งถึงธรรมชาติ, หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

^{๑๕๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓๓.

^{๑๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

วัตถุประสงค์ที่ทรงบัญญัติพระวินัยเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันของสังคัมสงฆ์ หรือ
 ประโยชน์ ที่ทรงประสงค์ในการทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสงฆ์สาวก คือ

ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม

- สงฆ์สกุตตาย เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์
 พระองค์ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งการประพฤติต่างๆ ชัดเจนแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นโดย
 ความเห็นชอบร่วมกัน

- สงฆ์ผาสุตตาย เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ หรือเพื่อความสำราญแห่งหมู่

ว่าด้วยประโยชน์

- ทุมมกฺกุนิ ปุคฺคลานัน นิคฺคหาย เพื่อข่ม หรือเพื่อกำจัดบุคคลผู้เก้อยาก คือเพื่อกำราบ
 คนผู้มีความเกียจคร้านมีความประพฤติทราม

- เปสฺถานัน ภิกฺขุณฺโณ ผาสฺวิหาราย เพื่อความอยู่เป็นผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลดีงามเป็นที่รัก

ว่าด้วยประโยชน์แห่งความบริสุทธิ์ หรือแก่ชีวิต ทั้งทางกาย วาจา ใจ

- ทิฏฐิธมฺมิกานัน อาสวานัน สํวราย เพื่อปิดกั้นและเพื่อกำจัดอาสวะอันจะบังเกิดใน
 ปัจจุบัน คือเพื่อระวังปิดกั้นทางอันเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมาภายในหรือภพหน้า

- สมฺปรากยิกานัน อาสวานัน ปฏฺิฆาตตาย เพื่อบำบัด และเพื่อกำจัดอาสวะ ทั้งหลายอัน
 จะบังเกิดในอนาคต คือเพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมาภายใน
 หรือภพหน้า

ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน

- อปฺปสนฺนानัน ปสฺสหาย เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

- ปสนฺนानัน ภฺยโยภายาย เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนา

- สทฺธมฺมกฺกุนิ สฺฐิตฺยยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

- วินยฺนุคฺคหาย เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือทำให้มีบทบาทสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการ
 จัดระเบียบของหมู่สงฆ์ เพื่อความสนับสนุนความมีวินัย ให้หนักแน่น มั่นคงยิ่งขึ้น^{๑๖๐}

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการประเมิน
 ตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความ
 ผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นภิกษุพระสงฆ์แต่ละ
 รูปจะสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิธีสารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้าย
 ด้วยคำมั่นสัญญาว่าจะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระ
 วินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้น
 มาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ คำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ใน
 ตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อ ผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า “กจฺจิตถ ปริสุทฺธา ทานันทึลฺลาเย
 ปริสุทฺธิในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ”^{๑๖๑}

^{๑๖๐}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

^{๑๖๑}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐.

ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการปวารณาต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา การปวารณาหมายถึง การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า

“ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง”^{๑๖๒}

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้ พระสงฆ์ มีวินัยในตนเอง มีการประเมิตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเอง อีกทั้ง กรณีที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้ง เรียกว่า เกิดอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ^{๑๖๓}

อธิกรณ์ หรือ อธิกรณ์ คือ ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลาย หากไม่แก้ไขให้ยุติลงได้ ก็อาจทำให้ข้อขัดแย้งขยายวงกว้างออกไปกลายเป็นความแตกแยกกันเป็นฝักฝ่ายหรือเป็นลัทธินิกายไปในที่สุดได้^{๑๖๔} พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอธิกรณ์หรืออธิกรณ์แก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราวภิกษุฉันนะเข้าข้างพวกภิกษุณีแล้ววิวาทกับพวกภิกษุ ชักชวนพวกภิกษุให้ไปเข้าข้างภิกษุณี โดยหลังจากที่ทรงสอบสวนและตำหนิภิกษุฉันนะแล้ว จึงทรงแสดงธรรมมีถาวรรับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายถึง อธิกรณ์ทั้ง ๔ ประเภท^{๑๖๕} ดังนี้ คือ

- วิวาทาธิกรณ์

ในอธิกรณ์ ๔ อย่างนี้ วิวาทาธิกรณ์ เป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุทั้งหลาย ย่อมวิวาทกันว่า

นี้ธรรม นี้อธรรม

นี้วินัย นีมิไซวินัย

นี้ตถาคตภาษิตไว้ ตรัสไว้ นี้ตถาคตไม่ได้ภาษิตไว้ ไม่ได้ตรัสไว้

นี้จริยาวัตรที่ตถาคตได้ประพฤติมา นี้จริยาวัตรที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติมา

นี้ตถาคตทรงบัญญัติไว้ นี้ตถาคตไม่ได้ทรงบัญญัติไว้

นี้อาบัติ นี้อนาบัติ

นี้อาบัติเบา นี้อาบัติหนัก

นี้อาบัติมีส่วนเหลือ นี้อาบัติไม่มีส่วนเหลือ

นี้อาบัติชั่วหยาบ นี้อาบัติไม่ชั่วหยาบ

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความกล่าวต่างกัน ความกล่าวโดยประการอื่น การพูดเพื่อความกลัดกลุ้มใจ การตำหนิในเรื่องนั้นใด เรียกว่าวิวาทาธิกรณ์

^{๑๖๒}วิ.ม.หา. (ไทย) ๔/๒๒๖/๓๑๔.

^{๑๖๓}วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๔๗๙/๕๗๑.

^{๑๖๔}แสวง อุคฺมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์, หน้า ๖๔๓.

^{๑๖๕}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๐-๓๓๑.

- อนุวาทาธิกรณ

ในอธิกรณ ๔ อย่างนี้ อนุวาทาธิกรณ เป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุทั้งหลาย ย่อมโจทภิกษุด้วยสี่ลวิบัติ อาจารย์วิบัติ ติฎฐวิบัติ หรืออาชีวิวิบัติ การโจท การกล่าวหา การฟ้องร้อง การประท้วง ความเป็นผู้คล้อย ตาม การทำความอดสาหะโจท การตามเพิ่มกำลังให้ในเรื่อนั้น อันใด นี้ เรียกว่า อนุวาทาธิกรณ

- อาปัตตาธิกรณ

ในอธิกรณ ๔ อย่างนี้ อาปัตตาธิกรณ เป็นไฉน อาบัติทั้ง ๕ กอง ชื่อ อาปัตตาธิกรณ อาบัติ ทั้ง ๗ กอง ชื่อ อาปัตตาธิกรณ

- กิจจาธิกรณ

ในอธิกรณ ๔ อย่างนี้ กิจจาธิกรณ เป็นไฉน ความเป็นหน้าที่ ความเป็นกรณีแห่งสงฆ์ใด คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม ญัตติจตุตถกรรม นี้เรียกว่า กิจจาธิกรณ^{๑๖๖}

กล่าวโดยนัยเดียวกัน อธิกรณะ หรือ อธิกรณ นี้ มี ๔ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ วิวาทาธิกรณ คือ ข้อขัดแย้งที่ภิกษุทั้งหลายวิวาทกันในเรื่องพระธรรมวินัย เช่น ภิกษุกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่านี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย ในขณะที่ภิกษุอีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่าไม่มีใช้ ธรรม นี้ไม่ใช่วินัย เป็นต้น

ประเภทที่ ๒ อนุวาทาธิกรณ คือ ข้อขัดแย้งที่ภิกษุทั้งหลายโจทหรือกล่าวหากันกันเรื่อง สี่ลวิบัติ อาจารย์วิบัติ ติฎฐวิบัติ หรืออาชีวิวิบัติ

ประเภทที่ ๓ อาปัตตาธิกรณ คือ ข้อขัดแย้งที่ภิกษุทั้งหลายโจทหรือกล่าวหากันในเรื่อง อาบัติ คือ อาบัติปาราชิก สังฆาทิเสส เป็นต้น

ประเภทที่ ๔ กิจจาธิกรณ คือ เรื่องที่ภิกษุทั้งหลายมีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องสังฆกรรม คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม ญัตติจตุตถกรรม ว่าทำอย่างนี้ถูก ทำอย่างนั้นไม่ถูก เป็นต้น^{๑๖๗}

อธิกรณอันเป็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุ ซึ่งอาจเป็นชนวนสู่ความแตกแยกนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสวิธีที่จะระงับ ยุติเหตุ ไว้เป็นสิกขาบทที่ ๒๒๑-๒๒๗ จากสิกขาบทของภิกษุทั้ง ๒๒๗ ข้อ หรือรวมเรียกว่า สมถะ

สมถะ คือ การสงบระงับอธิกรณที่เกิดขึ้นให้หยุดนิ่ง ไม่ให้แพร่ขยายลุกลามออกไป จนกระทั่งดับหรือยุติลงได้อย่างแท้จริงตามกระบวนการแห่งพระวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมถะ ดังกล่าวนี้มี ๗ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ สัมมุขาวินัย คือ การระงับอธิกรณด้วยวิธีการที่พึงทำพร้อมหน้ากัน

ประเภทที่ ๒ สติวินัย คือ การระงับอธิกรณด้วยวิธีการที่ประกาศสมมติให้เป็นผู้ทรงศีล สมบูรณ์

ประเภทที่ ๓ อมูหวินัย คือ การระงับอธิกรณด้วยวิธีการยกประโยชน์ให้ว่าอาบัติขณะเป็นบ้า

ประเภทที่ ๔ ปฎิญาตกรณะ คือ การระงับอธิกรณด้วยวิธีการที่ดำเนินไปตามคำรับสารภาพ ของจำเลย

^{๑๖๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๑-๓๓๒.

^{๑๖๗} แสง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์, หน้า ๖๔๓.

ประเภทที่ ๕ เภยยลิกา คือ การระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีการที่ยึดถือปฏิบัติตามเสียงข้างมาก
 ประเภทที่ ๖ ตัสสปายลิกา คือ การระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีการลงโทษแก่ผู้กระทำผิด
 ประเภทที่ ๗ ตินวัตถารกะ คือ การระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีการประนีประนอม^{๑๖๘}
 อธิกรณ์สมณะทั้ง ๗ ประเภทนี้ คือ วิธีระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ อย่างข้างต้น โดยใช้สมณะทั้ง ๗
 ประเภท มาเป็นรูปแบบในการระงับหรือตัดสินอธิกรณ์ให้ยุติลง เช่น วิวาทาธิกรณ์ ย่อมระงับด้วยสมณะ
 ๒ คือ สัมมุขาวินัย ๑ เภยยลิกา ๑ บางทีวิวาทาธิกรณ์ไม่อาศัยสมณะอย่างหนึ่ง คือ เภยยลิกา ฟังระงับ
 ด้วยสมณะอย่างเดียว คือ สัมมุขาวินัย บางทีฟังตกลงกันได้^{๑๖๙} เป็นต้น
 กระบวนการกำกับดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นี้ เป็น
 หลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“เปรียบเทียบเหมือนมหาสมุทร ไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้ว
 ไตมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ชัดขึ้นบก
 โดยพลัน บุคคลใดเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่า
 รังเกียจ สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอออกไปเสียโดยพลัน
 ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นเธอชื่อว่าไกลจากสงฆ์และ
 สงฆ์ก็ไกลจากเธอ”^{๑๗๐}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการแนวพุทธ หรือพุทธวิธีบริหารนี้ เป็นการบริหารจัดการกิจการ
 พระศาสนาในสมัยพุทธกาล โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์กรคณะสงฆ์ และพุทธ
 วิธีการบริหารซึ่งเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึง
 ปัจจุบัน ตามกรอบในการพิจารณาหน้าที่ของนักบริหาร ได้แก่ (๑) พุทธวิธีการวางแผน พระพุทธองค์
 ทรงมีการใช้วิสัยทัศน์ในการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่าง
 ชัดเจน (๒) พุทธวิธีการจัดองค์กร เป็นกระบวนการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธ
 ศาสนา การมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ การใช้คนให้เหมาะสมกับงาน และการยกย่องเชิดชู
 เกียรติและบำรุงขวัญกำลังใจ (๓) พุทธวิธีการบริหารงานบุคคล เป็นการบริหารงานบุคคลในพระพุทธ
 ศาสนาที่เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่มีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ ต่อจากนั้น จึงมีกระบวนการ
 อบรมบุคลากรตามแนวทางไตรสิกขา (๔) พุทธวิธีอำนาจการ เป็นการดำเนินงานในพระพุทธศาสนา
 โดยพระพุทธเจ้าทรงเทียบพร้อมด้วยอรรถกถาและปริศนาคำ และทรงให้ความสำคัญกับหลัก
 ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและผู้ตาม และ (๕) พุทธวิธีการกำกับ
 ดูแล เป็นการกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์
 ที่วางไว้ โดยมีพระวินัยสำหรับใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน อีกทั้ง กรณี
 ที่เกิดข้อพิพาทขัดแย้ง เรียกว่า เกิดอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับ
 การกำกับดูแลนั้น ๆ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ ไว้อีกด้วย

^{๑๖๘}แสวง อุตมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์, หน้า ๖๔๓-๖๔๔.

^{๑๖๙}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๘/๓๓๑-๓๔๕.

^{๑๗๐}วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๕๙/๒๘๙

๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓^{๑๗๑} ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชา การตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม”^{๑๗๒}

โดยนัยนี้ เพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบ และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงกำหนดขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ^{๑๗๓} ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดคัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ

ขั้นตอนที่ ๒ เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สจจ. ๑)

ขั้นตอนที่ ๓ เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้ง รายงานเสนอเจ้าคณะภาคตามแบบที่กำหนด (แบบ สจจ. ๒)

ขั้นตอนที่ ๔ เจ้าคณะภาคพิจารณาลงนามเสนอความเห็นและรายงานเสนอต่อ เจ้าคณะใหญ่

ขั้นตอนที่ ๕ เจ้าคณะใหญ่พิจารณาลงนามเสนอความเห็นนำเข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคมด้วยตนเองในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการจัดทำวาระเพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ

^{๑๗๑} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๒๐๘.

^{๑๗๒} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ๔๕ สำนัก พุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

^{๑๗๓} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๗.

ขั้นตอนที่ ๖ เลขานุการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณามีมติอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๗ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ ๘ เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทราบเพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป

ขั้นตอนที่ ๙ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมมหาเถรสมาคมปกครองดูแลคณะสงฆ์ วัดเป็นเสมือนนิติบุคคลตามกฎหมายมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจของมหาเถรสมาคมในมาตรา ๑๕ และเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗

ปัจจุบันนี้ สถิติการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้เพิ่มจำนวนขึ้นมาก ถึงประมาณ ๑,๕๑๐ สำนัก^{๑๗๔}

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นภาระหนึ่งของพระสงฆ์ มหาเถรสมาคม ใช้อำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๕ ออกระเบียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาอันเป็นการรักษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานคณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้นเป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์จังหวัดการจัดการอบรมปฏิบัติธรรมจัดเป็นการศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เพราะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้ธรรมะ การฝึกอบรมจิตใจ เห็นธรรมะตามความเป็นจริง การสืบทอดปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์จรริ่งความก้าวหน้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติได้องค์ความรู้อันเกิดจากการปฏิบัติจัดการอบรมปฏิบัติธรรม ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนสามารถให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งสามารถจัดได้ในทุกระดับการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐาน และสามารถผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยวัดจัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมจัดการอบรมปฏิบัติธรรมให้การศึกษาและปฏิบัติตามพระสัทธรรม

^{๑๗๔} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๕๖, หน้า ๒๐๙.

ดังที่ สมเด็จพระพุทธเจ้าตรัสในมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นการแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติธรรม ความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ๑ เพื่อระงับความโศก ๑ เพื่อระงับความคร่ำครวญ ๑ เพื่อดับทุกข์ ๑ เพื่อดับโทมนัส ๑ เพื่อบรรลुरुอิยมรรค ๑ เพื่อเห็นแจ้งพระนิพพาน ๑ ทางเดียว นี้ คือ สติปัฏฐาน ๔”^{๑๗๕}

การปฏิบัติธรรมมีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “การจัดการศึกษาอบรมต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม” และตามจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา มาตรา ๖ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ว่า “ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมจัดเป็นการ ศึกษาอย่างหนึ่ง จึงเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ

การปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาธรรมฝึกฝนอบรมจิตของตนเอง เพื่อตัดละกิเลสตัณหาเห็นธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดชีวิตตราบเท่าที่เรายังต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารด้วยมีจุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ มาตรา ๘ ที่ระบุว่า “เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง” การศึกษาในทางพระพุทธศาสนามีหลักการศึกษาศิลลสมาธิ ปัญญา มีหลักการการปฏิบัติที่ชัดเจนดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร วินิตวัตถุ นิคัมมสูตร หรือในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค จุดประสงค์ก็เพื่อผู้ศึกษาปฏิบัติเกิดปัญญาญาณเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ดังมาตรา ๒๒ ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ”

มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ วัด เป็นสถาบันศาสนา ร่วมกับองค์กรของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถร่วมมือกันจัดตั้งและบำรุงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชน ตามมาตรา ๑๒ และสามารถจัดการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชนได้ รวมทั้งแก่สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ที่สนใจ ตามมาตรา ๑๘ การได้รับสิทธิประโยชน์จากการสนับสนุนของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม เมื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแล้ว ตามมาตรา ๑๔ ตามสิทธิขององค์กร

^{๑๗๕}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

การอบรมปฏิบัติธรรม มีรูปแบบการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ จัดเป็นหลักสูตร มีตัวอย่าง คือ บทเรียนปฏิบัติธรรมในชั้นเรียนบทเรียนศีลธรรมในวิชาสังคมศึกษาในทุก ระดับการศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็จัดเป็นวิชาธรรมภาคปฏิบัติ จัดเป็นหลักสูตรในการศึกษาระดับปริญญาโท คือ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม การศึกษานอกระบบ คือ จัดอบรมปฏิบัติธรรมเป็นระยะๆ ตามช่วงเวลา และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าปฏิบัติได้ตลอดเวลา ตามที่ต้องการ ดังมาตรา ๑๕ และสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ตามศักยภาพขององค์กร และเป็นไปตามมาตรา ๒๓ คือ เพราะได้รับการอบรมปฏิบัติธรรมจึงเกิดความรู้คุณธรรม ผู้ปฏิบัติรู้ธรรมตามความเป็นจริง ผิดคน ได้ธรรมทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การปฏิบัติธรรมมีกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการ การสาธิต การปฏิบัติ การบรรยายธรรม การสอบ-ส่งอารมณ์ ปรับอินทรีย์ มีเนื้อหาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้หลักการกำหนดรู้ด้วยอายตนะ สติมา สัมปะชานโน ปฏิบัติจดจ่อ ติดต่อ ต่อเนื่อง จนเกิดปัญญาเห็นแจ้งสภาวะธรรมตามความเป็นจริง มีการจัดสถานที่ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบริการสื่อมีหนังสือสวดมนต์ วิดีทัศน์ สาธิตการปฏิบัติ หนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรมไว้ให้ศึกษา เป็นไปตามมาตรา ๒๔ ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมในทุกกลุ่มชน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสมาปฏิบัติธรรม และร่วมมือกับองค์กรจัดการปฏิบัติธรรม ดังมาตรา ๒๙ ที่ให้ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัวยุวมชนองค์กร ชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการส่งเสริม สนับสนุนวิปัสสนาจารย์ ศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็นประโยชน์ต่อการ สอนการอบรม ดังมาตรา ๓๐ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับการ เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

ในการจัดการอบรมปฏิบัติได้จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นประเมินผลก่อนและหลัง การปฏิบัติ ก่อนการปฏิบัติสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นด้านต่างๆ ก่อนเข้ารับการอบรม ของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพร้อมของสถานที่และความพร้อมและทัศนคติของผู้ปฏิบัติความคิดเห็น หรือคาดหวังอื่น ๆ และหลังปฏิบัติธรรมสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นต่างๆ หลังเข้ารับการ อบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพึงพอใจ สถานที่ บุคคล หลักสูตรการอบรม สิ่งแวดล้อม สัปปายะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ปัญหาอุปสรรค ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มีต่อการฝึกปฏิบัติธรรมและการอบรมติดต่อกันไปแก่ผู้สนใจ

โดยนัยนี้ การปฏิบัติ ตามมาตรา ๒๖ ที่ให้สถานศึกษาจัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจาก พัฒนาการของการเรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและทดสอบ ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา รวมทั้งการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและนำผลการประเมินผู้เรียนดังกล่าว มาใช้ประกอบการ พิจารณาด้วย

ก. การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมออกระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ มี หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ดังนี้

ข้อ ๑ วัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่פקสงฆ์ตามมติมหาเถร สมาคม

ข้อ ๒ มีสัปบายะ เช่น อวาสาสัปบายะ เป็นต้น

ข้อ ๓ วัดที่เคยเป็นสำนักปฏิบัติธรรมมาก่อน ยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ข้อ ๔ เจ้าอาวาสเป็นพระวิปัสสนาจารย์หรือส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมตามหลัก มหาสติปัฏฐานสูตร

ข้อ ๕ มีหลักฐานถูกต้อง ตรงตามแบบเอกสาร (แบบฟอร์ม) ที่กำหนดไว้^{๑๗๖}

ข. การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

หลักเกณฑ์การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมไว้ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านบุคลากร และ (๓) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งกำหนดโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

๑) ด้านสถานที่

๑.๑) มีความสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก

๑.๒) มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรม ที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยาย ธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ไม่แออัดเกินไป

๑.๓) มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพัก ควรมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี

๒) ด้านบุคลากร

๒.๑) มีพระวิปัสสนาจารย์ หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนา ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความรู้ความสามารถในการสอนการปฏิบัติ สมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นอย่างดี สามารถตอบข้อซักถามและสอบ อารมณกัมมัฏฐานได้

๒.๒) มีพระวิทยากรผู้บรรยายธรรม ที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนา หรือมีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรม และสามารถ นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

^{๑๗๖} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓, หน้า ๒๐๐.

๒.๓) พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนัก มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๓) ด้านการบริหารจัดการ

๓.๑) เจ้าอาวาสหรือผู้เป็นเจ้าของสำนักปฏิบัติธรรม มีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านวิปัสสนาธุระ อย่างแท้จริง

๓.๒) มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบ

๓.๓) มีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม

๓.๔) มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยได้อย่างทั่วถึง

๓.๕) มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือมีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก มีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลมาอยู่ดูแล กรณีถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินสามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดหาเจ้าหน้าที่พยาบาลมาอยู่ดูแลประจำ ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียง ให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทัน

๓.๖) มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสาร เผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

๓.๗) มีการประสานงานกับชุมชน ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด ในรูปของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่ม และการบริการต่าง ๆ เป็นต้น

๓.๘) มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ และจะต้องไม่เป็นไปในลักษณะเชิงธุรกิจ

๓.๙) มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก^{๑๗๗}

สรุปได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เกิดจากการดำเนินการจัดตั้งโดยถูกต้อง ตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งตามที่มหาเถรสมาคมเล็งเห็นความสำคัญ จึงมีนโยบายให้คณะสงฆ์แต่ละจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาคัดเลือกวัดที่มีความเหมาะสมด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการ เสนอขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ครอบคลุมทุกจังหวัดในประเทศไทย

^{๑๗๗} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓, หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

๒.๓ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินงานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสอนนโยบายตามแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่พระพุทธศาสนาโดยรวม คือ ทั้งหลักธรรม สถาบันหรือองค์กร และบุคลากรทางศาสนา ตลอดจนประชาชน บนพื้นฐานของหลักธรรมคือไตรสิกขา สมถวิปัสสนาตามสติปัญญาสูตร จนถึงอริยมรรคมีองค์ ๘ ในขอบข่ายของการปฏิบัติธรรม โดยเน้นที่กิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรม สถาบันการศึกษา ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น โครงการสนับสนุนทุนการทำวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ทางพุทธศาสนาและจิตวิทยาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อสนับสนุนภารกิจการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม โดยมีเป้าหมายส่งเสริมให้เกิดการผลิตผลงานวิจัยใหม่ๆ ทั้งที่เกิดจากรวบรวมจากฐานข้อมูลในระบบเครือข่ายอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว^{๑๗๘}

ปัจจุบัน จังหวัดราชบุรี ซึ่งอยู่ในพื้นที่เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด รวม ๒๗ สำนัก

ตารางที่ ๒.๑ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี^{๑๗๙}

ที่	สำนัก	ตำบล	อำเภอ	สังกัด
๑	วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม	แพงพวย	ดำเนินสะดวก	มหานิกาย
๒	วัดเขาวัง	หน้าเมือง	เมือง	มหานิกาย
๓	วัดพระศรีอารย์	บ้านเล็ก	โพธาราม	มหานิกาย
๔	วัดมหาธาตุวรวิหาร	หน้าเมือง	เมือง	มหานิกาย
๕	วัดโชติทายการาม	ดำเนินสะดวก	ดำเนินสะดวก	มหานิกาย
๖	วัดท่าเรือ	แพงพวย	ดำเนินสะดวก	มหานิกาย
๗	วัดนาหนอง	ดอนแร่	เมือง	มหานิกาย
๘	วัดหนองหอย	เขาแร้ง	เมือง	มหานิกาย
๙	วัดหนองกลางดำน	กรับใหญ่	บ้านโป่ง	มหานิกาย
๑๐	วัดประชารังสรรค์	ท่าผา	บ้านโป่ง	มหานิกาย
๑๑	วัดหลักหกรัตนาราม	ศรีสุราษฎร์	ดำเนินสะดวก	มหานิกาย
๑๒	วัดปราสาทสิทธิ์	ปราสาทสิทธิ์	ดำเนินสะดวก	มหานิกาย

^{๑๗๘} ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.), เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ณ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จ.ราชบุรี, พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑๓-๑๖. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม)

^{๑๗๙} ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.), “สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”, [ออนไลน์] < <http://www.sptcenter.org/สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด> >, [๕ สิงหาคม ๒๕๖๐].

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ที่	สำนัก	ตำบล	อำเภอ	สังกัด
๑๓	วัดปากท่อ	ปากท่อ	ปากท่อ	มหานิกาย
๑๔	วัดกลางวังเย็น	วังเย็น	บางแพ	มหานิกาย
๑๕	วัดบางกะโด	บ้านสิงห์	โพธาราม	มหานิกาย
๑๖	วัดบางลี่เจริญธรรม	โคกหม้อ	เมือง	มหานิกาย
๑๗	วัดพเนินพลู	บางป่า	เมือง	มหานิกาย
๑๘	วัดหนองตาเนียด	ปากซ่อง	จอมบึง	มหานิกาย
๑๙	วัดอ้ออีเขียว	กรับใหญ่	บ้านโป่ง	มหานิกาย
๒๐	วัดอุทุมพรทาราม	สวนกล้วย	บ้านโป่ง	มหานิกาย
๒๑	วัดไทรอารีรักษ์	โพธาราม	โพธาราม	มหานิกาย
๒๒	วัดเขาช่องพราน	เตาปูน	โพธาราม	มหานิกาย
๒๓	วัดหนองโพ	หนองโพ	โพธาราม	มหานิกาย
๒๔	วัดเนกขัมมาราม	สีหมัน	ดำเนินสะดวก	มหานิกาย
๒๕	วัดทุ่งหลวง	ทุ่งหลวง	ปากท่อ	มหานิกาย
๒๖	วัดหัวโพ	หัวโพ	บางแพ	มหานิกาย
๒๗	วัดหนองหมี	ท่าเคย	สวนผึ้ง	มหานิกาย

การจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓^{๑๘๐} โดยครอบคลุมภารกิจ ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านสถานที่ ให้ความสำคัญกับความสะอาดและเป็นสัปปายะทั้งยังคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ ๒) ด้านบุคลากร ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพระภิกษุหรือบุคคลที่เป็นวิทยากรในสำนักมีความประพฤติดี สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ และ ๓) ด้านการบริหารจัดการ ให้ความสำคัญกับการบริหารอย่างเป็นระบบ โปร่งใส สามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้ เป็นต้น

สรุปได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี มีการจัดการครอบคลุมภารกิจ ๓ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการ ตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ เพื่อมุ่งสนองนโยบายตามแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่พระพุทธศาสนาโดยรวม คือ ทั้งหลักธรรม สถาบันหรือองค์กร และบุคลากรทางศาสนา ตลอดจนประชาชน บนพื้นฐานของหลักธรรม คือ ไตรสิกขา

^{๑๘๐} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๒๐๙.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” โดยมีรายละเอียด ตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ได้แก่

พระปลัดมนต์ดก สุวโจ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๗๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๐๐ มีพรรษา ต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๑๐๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๕๐ มีวุฒิการศึกษาทางโลก ระดับประถมศึกษา จำนวน ๙๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๐ มีวุฒิการศึกษาทางธรรม ระดับนักธรรมชั้นเอก จำนวน ๗๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๐ และไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๒๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๐๐ และพระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดในอำเภอดำเนินสะดวก โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗) ส่วนในด้านที่เหลือคือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๘๑}

พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากสองด้านคือ ด้านการปกครองและด้านการศึกษา ส่วนด้านอื่น ๆ ที่เหลือคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิศึกษานักธรรมและตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย^{๑๘๒}

^{๑๘๑} พระปลัดมนต์ดก สุวโจ, “การบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๘๒} พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระภพ สุนทรธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมและตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย และข้อเสนอแนะในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านการปกครอง ควรเพิ่มมาตรการ กวดขัน ในการดูแลเพื่อให้พระภิกษุสามเณรในสังกัดอยู่ในระเบียบดีงามและเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ทั้งนี้ภายใต้พระวินัยบัญญัติสิกขากรรมฐาน และระเบียบแบบแผนอันดีของพระสังฆาธิการผู้ปกครอง ด้านการศึกษา ควรมีการอบรมในทุกอาทิตย์เพื่อบอกประโยชน์และคุณค่าของการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรภายในวัด และควรมีมาตรการในการดูแล ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรจัดหาทุนในการช่วยเหลือให้เป็นระบบและมีผู้ดูแลอย่างชัดเจนและเข้มแข็ง เพื่อการประสานงานที่ดี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีเอกสารในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเพียงพอและทั่วถึงต่อพุทธศาสนิกชนที่มีความต้องการ ด้านการสาธารณูปการ ควรมีการเพิ่มที่พักอาศัยให้เพียงพอ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรให้มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ^{๑๘๓}

พระครูเกษมสมุทรรคุณ (ทองหล่อ เขมธมโม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๔ ส่วนด้านอื่น ๆ ที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกด้าน และผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุของพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ^{๑๘๔}

^{๑๘๓} พระภพ สุนทรธมโม, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๘๔} พระครูเกษมสมุทรรคุณ (ทองหล่อ เขมธมโม), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระมหาวีจัก กิตติวณฺโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริการจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ และด้านสื่อการสอน อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และระดับชั้นที่กำลังศึกษา ไม่มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เกิดความแตกต่างกันได้ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้ และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้แก่ ภาควิชาสงฆ์ควรอบรมทักษะด้านเทคนิคการสอนให้แก่ผู้สอน นำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถกระตุ้นและเร้าความสนใจแก่ผู้เรียนได้, ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น, ด้านอาคารสถานที่ ควรเปลี่ยนสถานที่เรียนบ้าง ในโอกาสที่สมควร เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดแก่ผู้เรียน และด้านสื่อการสอน ควรกำหนดคู่มือการสอนของครูผู้สอนและแบบเรียนของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน^{๑๘๕}

พระครูวินัยธรรมชาย สุวิชาโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านอื่นๆ ไม่พบความแตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๘๖}

^{๑๘๕} พระมหาวีจัก กิตติวณฺโณ, “ประสิทธิภาพการบริการจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๘๖} พระครูวินัยธรรมชาย สุวิชาโน, “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระอภินิษัตรีปิณโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ และเมื่อพิจารณา รายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาบาลีที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาการบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณก่อสร้างไม่เพียงพอ ปัญหาเกี่ยวกับการขาดการดูแลเอาใจใส่ ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดศาสนสมบัติของวัดยังไม่เป็นระบบแก่พระภิกษุสามเณร จึงมีข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย จัดหางบประมาณสำรองไว้มาก ๆ ให้เพียงพอกับการก่อสร้าง จำเป็นต้องมีการตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลให้มีผู้รับผิดชอบที่เป็นรูปธรรมและเอาใจใส่จริง ๆ และการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เกิดสำนึกรักศาสนสมบัติของวัด^{๑๘๗}

พระสมุห์เจริญ คเวสโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการศาสนสมบัติของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสงคราม” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการศาสนสมบัติของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านระบบการบริหารจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ส่วนด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก ส่วนผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสงคราม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่าสถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสงคราม เกิดความแตกต่างกันได้ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้^{๑๘๘}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อได้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในการจัดการของแต่ละองค์การหรือหน่วยงานมีความแตกต่างกันไปตามบริบทนั้น ๆ เช่น องค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชน องค์การที่ไม่แสวงหากำไร ฯลฯ แต่ในการบริหารจัดการของทุก ๆ องค์การหรือหน่วยงาน ล้วนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มุ่งดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั่นเอง

^{๑๘๗} พระอภินิษัตรีปิณโณ, “การบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี” ,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๘๘} พระสมุห์เจริญ คเวสโก, “การบริหารจัดการศาสนสมบัติของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสงคราม” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๒.๔.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

พระรุ่งโรจน์ ขยานนโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๗ ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา วุฒิการศึกษาทางธรรม สถานภาพ อาชีพ และเหตุผลการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา วุฒิการศึกษาทางธรรม สถานภาพ อาชีพ และเหตุผลการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พอสรุปได้ดังนี้ คือ ด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ ที่พักและห้องน้ำไม่เพียงพอ ด้านวิทยากร ได้แก่ วิทยากรมีน้อยเกินไป ไม่เพียงพอ ในด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการปฏิบัติธรรม การดูแลผู้ร่วมปฏิบัติธรรมไม่ทั่วถึง และ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พอสรุปได้ดังนี้ คือ ด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ ควรเพิ่มและปรับปรุงวัสดุในที่พักและห้องน้ำให้มีความแข็งแรงและทนทาน ควรเพิ่มการรักษาความสะอาดอย่างต่อเนื่อง และขยายพื้นที่ให้พอเพียงพอต่อผู้ร่วมปฏิบัติธรรม ควรแยกขยะ และมีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี ควรปลูกพืชสมุนไพร เช่นตะไคร้หอมเพื่อไล่ยุงในสถานที่พัก ภาวนา ด้านวิทยากร ได้แก่ ควรเพิ่มจำนวนพระวิทยากร เข้ามาช่วยในการอบรมปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ควรทำคู่มืออบรมการสอนเป็นสื่อสำหรับพระเพื่อใช้ในการเผยแพร่ต่อไป และสอนธรรมะที่ประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบันมากขึ้น และควรแยกหลักสูตรสอนสำหรับผู้ปฏิบัติใหม่ก่อนจะมารวมกัน เพื่อความเข้าใจในการปฏิบัติ และด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ควรให้การดูแลอย่างทั่วถึงแก่ผู้ร่วมปฏิบัติธรรม ควรวางแผนระยะเวลาหรือกำหนดการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป ควรมีการอบรมการสื่อสารถึงกันภายในวัดและส่งเสริมเมตตาธรรม จัดทำองค์ความรู้เพิ่ม ฝึกอบรมส่งเสริมการแก้ปัญหาระหว่างสมาชิกในกลุ่มและควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง^{๑๘๙}

^{๑๘๙} พระรุ่งโรจน์ ขยานนโท, “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระมหาวิชัย ยติชโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาวัดให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความพร้อมในการพัฒนาของวัด คณะสงฆ์ ชุมชน การวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องคำนึงถึงสถานที่(อวาส) ที่บิณฑบาต(โคจรคาม) อาหาร(โภชนะ) บรรยากาศ(อุตุ) ความพร้อมและความเข้าใจของบุคลากร (บุคคละ) ความชัดเจนในการกำหนดหลักสูตรและการกระบวนกรอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะสามารถได้รับประโยชน์ รวมถึงนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม(ภัสสะ) การจัดทำแผนของโครงการจะต้องสนับสนุนการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องในคัมภีร์พระพุทธศาสนา(อิริยาบถ) และความศรัทธาและความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อสำนักปฏิบัติธรรม^{๑๙๐}

พระมหากังวาล ธีรธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือการวางแผนโครงการเพื่อเป็นแนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา สั่งการ การอำนวยการ การควบคุมกำกับกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินตามแผนที่วางไว้ การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงินและตรวจสอบ ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐาน คือ เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนชวนศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง เจ้าสำนักรู้จักกำหนดวัตถุประสงค์ รู้จักริเริ่มโครงการที่เป็นแก่นสารประโยชน์ รู้จักวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงาน จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาดพร้อมใช้งานได้ ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน รู้จักประสานความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน รู้จักปกครองบังคับบัญชา รู้จักติดตามและประเมินผลงาน พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองและบุคลากรให้มีภาวะความเป็นผู้นำ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติควบคู่กับการปฏิบัติ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ-จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ บัญชีการเงินของสำนักปฏิบัติธรรมควรแยกจากบัญชีวัด จัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม มีการตั้งทุนเพื่อการเผยแพร่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น^{๑๙๑}

^{๑๙๐} พระมหาวิชัย ยติชโย, “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖) พระมหากังวาล ธีรธมโม, “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภโท) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิทยากร และด้านสถานที่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน แล้วพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการบริหารจัดการ และด้านอาคารสถานที่ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพ อายุ ตำแหน่ง และระดับการศึกษา แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน และขอเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พอสรุปได้ดังนี้ คือ ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ควรมีการจัดทำสถิติและข้อมูลการปฏิบัติธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวางแผนปรับปรุงพัฒนาต่อไป^{๑๙๒}

พระครูภาวนาวิริยานุโยค ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการบริหารหลักสูตรวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบปัจจัยการบริหารของหลักสูตรอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ตามสถานภาพมีความแตกต่างในลำดับสูงสุดคือ สถานภาพ อายุ รองลงมาได้แก่ สภาพการศึกษาแผนกธรรม สถานภาพหน้าที่ในสำนักปฏิบัติธรรม และสถานภาพประสบการณ์ในการสอน และแนวทางแก้ไขปัญหาลงหลักสูตรอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ สภาพปัญหาด้านบุคคล คือ ประชาชนโดยรอบสถานปฏิบัติธรรมส่งเสียงรบกวนมาก แนวทางแก้ปัญหาคือ ประกาศแจ้งกฎระเบียบการปฏิบัติธรรมและการอยู่ในสถานที่ปฏิบัติธรรม สภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม คือ มีเสียงรบกวนตลอดเวลา แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ ปรับปรุงสถานที่โดยสร้างกำแพงกั้นเสียงจากชุมชน^{๑๙๓}

สรุปได้ว่า การปฏิบัติธรรมนั้น นอกจากจะสอดแทรกกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาการสติให้มีความจดจ่อมากขึ้น มีสมาธิมากขึ้นแล้ว การปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่ดีนั้น ยังต้องประกอบด้วย ปัจจัยในต่าง ๆ เช่น มีอาจารย์ที่ดี มีสหธรรมิกที่ดี สถานที่ที่มีความสงบร่มรื่น ทั้งในส่วนของที่พัก ห้องน้ำ โรงอาหาร ต้องมีความสะอาดเรียบร้อย และจะต้องมีหลักในการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง โดยเรียนรู้จากวิปัสสนาจารย์อย่างเข้าใจและชัดเจน จึงจะส่งผลให้การปฏิบัติธรรมเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี

^{๑๙๒} พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภโท), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

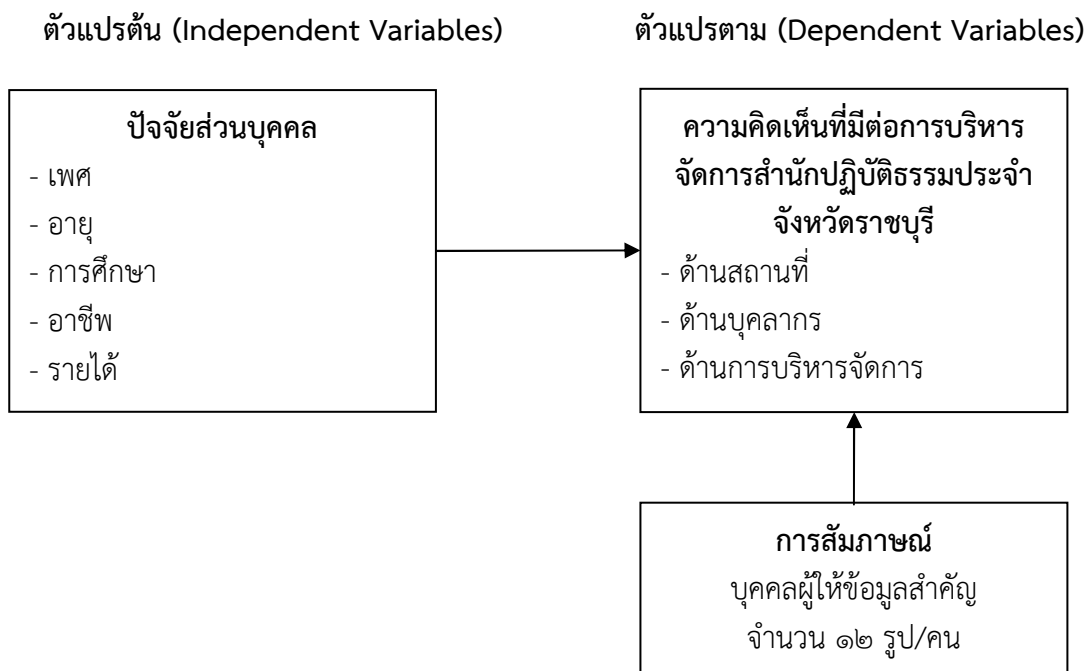
^{๑๙๓} พระครูภาวนาวิริยานุโยค, “ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนครราชสีมา, ๒๕๕๘).

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิดของ **กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ**^{๑๙๔} ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสถานที่ ๒) ด้านบุคลากร และ ๓) ด้านการบริหารจัดการ ดังที่แสดงในแผนภาพที่ ๒.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๙๔} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ๔๕ สำนัก พุทธศักราช ๒๕๕๔, หน้า ๕.

สูตร	$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$
เมื่อ	n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)
แทนค่า	$n = \frac{10,704}{1 + 10,704(0.05)^2}$
	= 385.59 หรือ 386 คน

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นประชาชนจำนวน ๑๐,๗๐๔ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๘๖ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามสำนักปฏิบัติธรรมที่ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๓๘๖ คน ออกเป็น ๓ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๕

สูตร	$n_i = \frac{N_i}{N} \times n$
เมื่อ	n_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย
	N_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
	N คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย
	n คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากผู้ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ปีพุทธศักราช ๒๕๕๙ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อสตรธรรมกายาราม จำนวน ๕,๒๕๖ คน ได้แก่

$$n_i = \frac{386}{10,107} \times 5,256$$

$$= 190 \text{ คน}$$

รายละเอียดจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้จากการคำนวณ แสดงในตารางที่ ๓.๑

^๕ กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดราชบุรี (ที่ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น) ปี ๒๕๕๙

ที่	สำนักปฏิบัติธรรม	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑	วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม	๕,๒๕๖	๑๙๐
๒	วัดเขาวัง	๓,๔๖๐	๑๒๔
๓	วัดพระศรีอารีย์	๑,๙๘๘	๗๒
	รวม	๑๐,๗๐๔	๓๘๖

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน ประกอบด้วย

- ๑) พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงคล)
 - เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม
- ๒) พระมหาชินภัทร ฉินนาลโย
 - พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม
- ๓) พระครูอนุกุลวิมลกิจ (ทองย้อย สดถโม)
 - เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง
- ๔) พระมหาภูมิจาย อคฺคปณฺโณ, ดร.
 - พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง
- ๕) พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ (สง่า จานิสฺสโร)
 - เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์
- ๖) พระเจริญ สุมนโณ
 - พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์
- ๗) ดร.มณฑกาญจน์ ทองใย
 - ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม
- ๘) นายสุวิชัย ไรจนวานิช
 - ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม
- ๙) นายสัมฤทธิ์ น่วมหงค์
 - ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์
- ๑๐) นางดวงธิดา ศคินรากุล
 - ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพระพุทธศาสนาและกิจการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๑๑) ว่าที่ ร.ต.หญิงสิริภัทร อวอร่ามรัมย์

นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๑๒) นางฐิติพรพรรณ บุญศิริ

นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗) ปรับปรุงแก้ไข

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑) พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

- ๒.๒) พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
- ๒.๓) พระครูสังฆรักษ์ทรงพรหม ชยทนต์, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
- ๒.๔) ผศ.ดร.ธิดาภูมิ หมั่นมี อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์
- ๒.๕) ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ๐.๘๐-๑.๐๐ และมีบางข้อใช้คำไม่เหมาะสม จึงปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓) หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่ลงทะเบียนเข้าปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสมุทรสงคราม) จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๘๑๑

๔) นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี รวม ๓ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

- ๑) ด้านสถานที่ มีคำถามจำนวน ๑๐ ข้อ
 - ๒) ด้านบุคลากร มีคำถามจำนวน ๑๐ ข้อ
 - ๓) ด้านการบริหารจัดการ มีคำถามจำนวน ๑๐ ข้อ
- มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๖ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึง ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

(๒) แบบสัมภาษณ์ (Interview)

แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อนำมาวิเคราะห์

^๖ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามในพื้นที่เป้าหมาย

๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview)

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- ๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- ๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) วิเคราะห์ค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- ๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

\bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

t แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t- distribution)

F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F- distribution)

SS แทน ผลโดยรวมกำลังสอง (Sum of Square)

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)

MS แทน ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)

Sig. แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significances)

** แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของประชาชนที่ปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๘๖ คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๒ รูป/คน มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๓๘๖)		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๗๑	๔๔.๓๐
หญิง	๒๑๕	๕๕.๗๐
รวม	๓๘๖	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๖	๔.๑๕
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๒๕.๑๓
๓๑-๔๐ ปี	๗๑	๑๘.๓๙
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๒๒.๒๘
๕๑-๖๐ ปี	๗๗	๑๙.๙๕
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๓๘	๑๐.๑๐
รวม	๓๘๖	๑๐๐.๐๐
๓. การศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๙๑	๔๙.๔๘
ปริญญาตรี	๑๗๐	๔๔.๐๔
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๕	๖.๔๘
รวม	๓๘๖	๑๐๐.๐๐
๔. อาชีพ		
รับราชการ	๕๒	๑๓.๔๗
รัฐวิสาหกิจ	๓๒	๘.๒๙
เกษตรกรรม	๗๓	๑๘.๙๑
เจ้าของกิจการ	๒๖	๖.๗๔
ค้าขาย	๕๙	๑๕.๒๘
รับจ้าง	๑๐๔	๒๖.๙๔
อื่นๆ	๔๐	๑๐.๓๖
รวม	๓๘๖	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๕. รายได้		
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๘๙	๔๘.๙๖
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๒๖	๓๒.๖๔
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๑	๑๘.๓๙
รวม	๓๘๖	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ เป็นหญิง จำนวน ๒๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๗๐, มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๑๓, มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๔๘, มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๔, มีรายได้ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙๖

๔.๒ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

ผลวิเคราะห์การการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม และรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม

(n = ๓๘๖)

ด้าน	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ด้านสถานที่	๓.๙๑	๐.๕๐๑	มาก
๒	ด้านบุคลากร	๓.๗๘	๐.๔๙๓	มาก
๓	ด้านการบริหารจัดการ	๓.๘๑	๐.๕๔๗	มาก
ภาพรวม		๓.๘๓	๐.๔๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่

(n = ๓๘๖)

ข้อ	ด้านสถานที่	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมมีสะอาด	๔.๐๑	๐.๗๔๖	มาก
๒	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมมีความร่มรื่น	๓.๗๗	๐.๗๗๕	มาก
๓	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอก	๓.๘๕	๐.๗๘๐	มาก
๔	มีการดำเนินงานให้อาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมสามารถรองรับผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้โดยไม่แออัด	๓.๙๐	๐.๘๓๗	มาก
๕	มีการดำเนินงานให้อาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมมีความเหมาะสมต่อฟังก์ชันบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน	๓.๘๙	๐.๘๓๓	มาก
๖	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขามีความสะอาด	๓.๖๒	๐.๙๐๒	มาก
๗	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาจำนวนเพียงพอ	๔.๑๐	๐.๗๖๙	มาก
๘	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาจัดแยกตามเพศของผู้ใช้	๓.๙๔	๐.๗๕๙	มาก
๙	มีการดำเนินงานให้อาคารสถานที่มีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตราย	๓.๘๕	๐.๗๘๒	มาก
๑๐	มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในและบริเวณโดยรอบสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี	๔.๑๔	๐.๘๐๐	มาก
รวม		๓.๙๑	๐.๕๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในและบริเวณโดยรอบสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขามีความสะอาด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร

(n = ๓๘๖)

ข้อ	ด้านบุคลากร	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติก็มีมาตรฐานเจริญจิตภาวนาเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรม	๔.๑๖	๐.๗๗๖	มาก
๒	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติก็มีมาตรฐานเจริญจิตภาวนาได้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์	๔.๒๙	๐.๘๓๗	มาก
๓	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติก็มีมาตรฐานเจริญจิตภาวนามีความรู้ในการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัญญาฐานสูตรเป็นอย่างดี	๓.๖๒	๐.๘๑๔	มาก
๔	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติก็มีมาตรฐานเจริญจิตภาวนามีความสามารถในสื่อสารให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจได้เป็นอย่างดี	๓.๖๓	๐.๘๓๗	มาก
๕	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติก็มีมาตรฐานเจริญจิตภาวนาสมาารถตอบข้อซักถามและสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้	๓.๔๑	๐.๗๔๔	ปานกลาง
๖	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือมีความสามารถในการเทศนา	๓.๔๖	๐.๗๘๓	ปานกลาง
๗	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมสามารถบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรม	๓.๘๗	๐.๗๙๕	มาก
๘	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมสามารถบรรยายธรรมส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน	๓.๕๗	๐.๘๕๑	มาก
๙	มีการดำเนินงานให้พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนัก มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ	๓.๙๓	๐.๘๘๑	มาก
๑๐	มีการดำเนินงานให้พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	๓.๘๖	๐.๗๘๒	มาก
รวม		๓.๗๘	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๒ มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาได้ ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึก สอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาสมาถตอบข้อซักถามและสอบอารมณ์กัมมัฏฐานได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ

(n = ๓๘๖)

ข้อ	ด้านการบริหารจัดการ	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนเพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม	๓.๘๐	๐.๗๘๕	มาก
๒	มีการประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยอาสาสมัครเพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยได้อย่างทั่วถึงในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก	๓.๘๔	๐.๘๔๘	มาก
๓	มีการดูแลด้านสุขอนามัย เช่น มีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น	๓.๘๘	๐.๘๒๘	มาก
๔	มีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลมาอยู่ดูแล	๓.๗๔	๐.๘๑๘	มาก
๕	มีพาหนะฉุกเฉินสำหรับบริการผู้ปฏิบัติธรรมในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉินให้สามารถนำส่งสถาน พยาบาลได้ทันที	๓.๗๕	๐.๙๒๖	มาก
๖	มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน	๓.๖๒	๐.๙๐๑	มาก
๗	มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่ม และการบริการต่าง ๆ	๓.๗๗	๐.๘๓๐	มาก

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

ข้อ	ด้านการบริหารจัดการ	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๘	มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่เป็นไปในลักษณะเชิงธุรกิจ	๓.๘๕	๐.๘๒๑	มาก
๙	มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก	๓.๖๔	๐.๘๙๖	มาก
๑๐	มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบและโปร่งใส	๔.๒๑	๐.๙๒๙	มาก
รวม		๓.๘๑	๐.๕๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบและโปร่งใส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือตีพิมพ์ไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้ โดยชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม ตามสมมติฐานการวิจัย ทั้ง ๕ ข้อ ได้แก่

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๓ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดลองตามค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ในกรณีตัวแปรตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จึงทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๗๑	๓.๗๗	๐.๔๗๗	มาก
หญิง	๒๑๕	๓.๘๘	๐.๔๑๗	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๓	๐.๔๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๗๑	๓.๗๗	๐.๔๗๗	-๒.๕๑๙*	๐.๐๑๒
หญิง	๒๑๕	๓.๘๘	๐.๔๑๗		

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๗๑	๓.๘๔	๐.๕๐๓	มาก
หญิง	๒๑๕	๓.๙๖	๐.๔๙๕	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๙๑	๐.๕๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

ตารางที่ ๔.๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๗๑	๓.๘๔	๐.๕๐๓	-๒.๒๕๗*	๐.๐๒๕
หญิง	๒๑๕	๓.๙๖	๐.๔๙๕		

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๗๑	๓.๗๔	๐.๕๒๗	มาก
หญิง	๒๑๕	๓.๘๑	๐.๔๖๓	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๗๘	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘

ตารางที่ ๔.๑๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๗๑	๓.๗๔	๐.๕๒๗	-๑.๕๑๐	๐.๑๓๒
หญิง	๒๑๕	๓.๘๑	๐.๔๖๓		

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๗๑	๓.๗๓	๐.๕๘๖	มาก
หญิง	๒๑๕	๓.๘๘	๐.๕๐๕	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๑	๐.๕๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑

ตารางที่ ๔.๑๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๗๑	๓.๗๓	๐.๕๘๖	-๒.๗๕๐**	๐.๐๐๖
หญิง	๒๑๕	๓.๘๘	๐.๕๐๕		

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักงานปฏิบัติการ
ประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการ
บริหารจัดการสำนักงานปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๖	๔.๐๑	๐.๓๓๔	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๓.๘๕	๐.๔๖๗	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๑	๓.๘๖	๐.๔๙๗	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๓.๘๕	๐.๓๘๕	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๗๗	๓.๗๘	๐.๓๘๔	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๓๙	๓.๗๕	๐.๕๗๐	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๓	๐.๔๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักงาน
ปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๑๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหาร
จัดการสำนักงานปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๙๒	๕	๐.๒๑๘	๑.๐๙๑	๐.๓๖๕
ภายในกลุ่ม	๗๖.๑๐๒	๓๘๐	๐.๒๐๐		
รวม	๗๗.๑๙๔	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการ
บริหารจัดการสำนักงานปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๖	๔.๑๙	๐.๓๙๔	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๓.๙๒	๐.๕๐๕	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๑	๓.๙๕	๐.๕๑๔	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๓.๙๒	๐.๔๗๐	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๗๗	๓.๘๕	๐.๔๑๕	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๓๙	๓.๗๕	๐.๖๖๗	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๙๑	๐.๕๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

ตารางที่ ๔.๑๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๔๐	๕	๐.๕๔๘	๒.๒๑๓	๐.๐๕๒
ภายในกลุ่ม	๙๔.๐๗๐	๓๘๐	๐.๒๔๘		
รวม	๙๖.๘๑๐	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๖	๓.๘๙	๐.๔๔๒	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๓.๘๐	๐.๕๒๒	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๑	๓.๘๑	๐.๕๖๓	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๓.๗๘	๐.๔๓๖	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๗๗	๓.๗๖	๐.๔๓๑	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๓๙	๓.๖๖	๐.๕๔๓	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๗๘	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘

ตารางที่ ๔.๑๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๗๖	๕	๐.๑๗๕	๐.๗๑๘	๐.๖๑๐
ภายในกลุ่ม	๙๒.๗๔๓	๓๘๐	๐.๒๔๔		
รวม	๙๓.๖๑๙	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามอายุ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๖	๓.๙๓	๐.๔๖๐	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๓.๘๒	๐.๕๘๐	มาก
๓๑-๔๐ ปี	๗๑	๓.๘๒	๐.๕๗๗	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๖	๓.๘๕	๐.๔๖๗	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๗๗	๓.๗๒	๐.๕๑๐	มาก
มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป	๓๙	๓.๘๔	๐.๖๗๓	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๑	๐.๕๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑

ตารางที่ ๔.๒๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๗๑	๕	๐.๑๙๔	๐.๖๔๖	๐.๖๖๕
ภายในกลุ่ม	๑๑๔.๒๔๓	๓๘๐	๐.๓๐๑		
รวม	๑๑๕.๒๑๔	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๙๑	๓.๘๖	๐.๓๗๖	มาก
ปริญญาตรี	๑๗๐	๓.๗๘	๐.๕๐๘	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๕	๓.๙๘	๐.๔๗๖	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๓	๐.๔๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๒๓ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๕๓	๒	.๖๒๖	๓.๑๕๙*	๐.๐๔๔
ภายในกลุ่ม	๗๕.๙๔๒	๓๘๓	๐.๑๙๘		
รวม	๗๗.๑๙๕	๓๘๕			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๒๔ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ
 ธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่าง
 นัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	\bar{X}	การศึกษา		
		ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
		๓.๘๖	๓.๗๘	๓.๙๘
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๘๖		๐.๐๘	-๐.๑๒
ปริญญาตรี	๓.๗๘			-๐.๒๐*
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๙๘			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อ
 การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่
 มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๙๑	๓.๙๓	๐.๔๗๑	มาก
ปริญญาตรี	๑๗๐	๓.๘๘	๐.๕๒๙	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๕	๓.๙๑	๐.๕๔๔	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๙๑	๐.๕๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

ตารางที่ ๔.๒๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๖๘	๒	๐.๑๓๔	๐.๕๓๒	๐.๕๘๘
ภายในกลุ่ม	๙๖.๕๔๑	๓๘๓	๐.๒๕๒		
รวม	๙๖.๘๑๐	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๙๑	๓.๘๑	๐.๔๓๔	มาก
ปริญญาตรี	๑๗๐	๓.๗๒	๐.๕๔๗	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๕	๓.๘๘	๐.๔๘๑	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๗๘	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘

ตารางที่ ๔.๒๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๙๓	๒	๐.๘๙๗	๓.๗๓๙*	๐.๐๒๕
ภายในกลุ่ม	๙๑.๘๒๕	๓๘๓	๐.๒๔๐		
รวม	๙๓.๖๑๘	๓๘๕			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๒๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ
 ธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่าง
 นัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	\bar{X}	การศึกษา		
		ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
		๓.๘๑	๓.๗๒	๓.๙๘
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๘๑		๐.๐๙	-๐.๑๗
ปริญญาตรี	๓.๗๒			-๐.๒๖*
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๙๘			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อ
 การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่
 มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๙๑	๓.๘๔	๐.๔๖๕	มาก
ปริญญาตรี	๑๗๐	๓.๗๔	๐.๖๐๗	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๕	๔.๐๖	๐.๖๑๘	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๑	๐.๕๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑

ตารางที่ ๔.๓๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๑๐	๒	๑.๓๕๕	๔.๖๑๒*	๐.๐๑๐
ภายในกลุ่ม	๑๑๒.๕๐๕	๓๘๓	๐.๒๙๔		
รวม	๑๑๕.๒๑๔	๓๘๕			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๒

ตารางที่ ๔.๓๒ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติ
 ธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธี
 ผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	\bar{X}	การศึกษา		
		ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
		๓.๘๔	๓.๗๔	๔.๐๖
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๘๔		๐.๑๐	-๐.๒๒
ปริญญาตรี	๓.๗๔			-๐.๓๒*
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๐๖			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อ
 การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ ในระดับน้อยกว่า
 ประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
รับราชการ	๕๒	๓.๘๖	๐.๔๒๙	มาก
รัฐวิสาหกิจ	๓๒	๓.๘๓	๐.๒๔๖	มาก
เกษตรกร	๗๓	๓.๘๖	๐.๔๗๒	มาก
เจ้าของกิจการ	๒๖	๓.๗๕	๐.๖๔๖	มาก
ค้าขาย	๕๙	๓.๘๕	๐.๓๘๗	มาก
รับจ้าง	๑๐๔	๓.๘๖	๐.๔๗๕	มาก
อื่นๆ	๔๐	๓.๖๙	๐.๔๐๕	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๓	๐.๔๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๓๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๘๕	๖	๐.๑๙๘	๐.๙๘๕	๐.๔๓๕
ภายในกลุ่ม	๗๖.๐๐๙	๓๗๙	๐.๒๐๑		
รวม	๗๗.๑๙๔	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
รับราชการ	๕๒	๓.๙๘	๐.๔๘๐	มาก
รัฐวิสาหกิจ	๓๒	๓.๙๓	๐.๓๒๖	มาก
เกษตรกรกรรม	๗๓	๓.๙๐	๐.๕๔๐	มาก
เจ้าของกิจการ	๒๖	๓.๘๗	๐.๖๘๔	มาก
ค้าขาย	๕๙	๓.๙๐	๐.๔๒๕	มาก
รับจ้าง	๑๐๔	๓.๘๘	๐.๕๒๖	มาก
อื่นๆ	๔๐	๓.๘๘	๐.๔๙๗	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๙๑	๐.๕๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามอาชีพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

ตารางที่ ๔.๓๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๐๓	๖	๐.๐๖๗	๐.๒๖๔	๐.๙๕๓
ภายในกลุ่ม	๙๖.๔๐๗	๓๗๙	๐.๒๕๔		
รวม	๙๖.๘๑๐	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
รับราชการ	๕๒	๓.๗๙	๐.๔๕๗	มาก
รัฐวิสาหกิจ	๓๒	๓.๗๗	๐.๓๐๓	มาก
เกษตรกรกรรม	๗๓	๓.๘๒	๐.๕๑๖	มาก
เจ้าของกิจการ	๒๖	๓.๗๓	๐.๖๗๖	มาก
ค้าขาย	๕๙	๓.๘๑	๐.๔๔๔	มาก
รับจ้าง	๑๐๔	๓.๘๑	๐.๕๒๗	มาก
อื่นๆ	๔๐	๓.๖๒	๐.๔๕๕	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๗๘	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามอาชีพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘

ตารางที่ ๔.๓๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๘๘	๖	๐.๒๓๑	๐.๙๕๑	๐.๔๕๙
ภายในกลุ่ม	๙๒.๒๓๐	๓๗๙	๐.๒๔๓		
รวม	๙๓.๖๑๘	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๓๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
รับราชการ	๕๒	๓.๘๑	๐.๕๑๔	มาก
รัฐวิสาหกิจ	๓๒	๓.๘๐	๐.๓๘๒	มาก
เกษตรกรกรรม	๗๓	๓.๘๗	๐.๕๕๕	มาก
เจ้าของกิจการ	๒๖	๓.๖๔	๐.๘๑๐	มาก
ค้าขาย	๕๙	๓.๘๕	๐.๔๙๗	มาก
รับจ้าง	๑๐๔	๓.๘๘	๐.๕๕๔	มาก
อื่นๆ	๔๐	๓.๕๘	๐.๔๘๑	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๑	๐.๕๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามอาชีพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑

ตารางที่ ๔.๔๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๖๙๒	๖	๐.๖๑๕	๒.๐๙๑	๐.๐๕๓
ภายในกลุ่ม	๑๑๑.๕๒๒	๓๗๙	๐.๒๙๔		
รวม	๑๑๕.๒๑๔	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักงานปฏิบัติการ
ประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการ
บริหารจัดการสำนักงานปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตาม
รายได้

รายได้	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๘๙	๓.๘๐	๐.๔๓๓	มาก
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๒๖	๓.๘๔	๐.๔๖๐	มาก
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๑	๓.๙๑	๐.๔๖๐	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๓	๐.๔๔๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักงาน
ปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๓.๘๓

ตารางที่ ๔.๔๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหาร
จัดการสำนักงานปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๙๘	๒	๐.๓๔๙	๑.๗๔๙	๐.๑๗๕
ภายในกลุ่ม	๗๖.๔๙๖	๓๘๓	๐.๒๐๐		
รวม	๗๗.๑๙๔	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๔๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการ
บริหารจัดการสำนักงานปฏิบัติการประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามรายได้

รายได้	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๘๙	๓.๙๐	๐.๕๒๑	มาก
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๒๖	๓.๘๙	๐.๔๘๒	มาก
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๑	๓.๙๖	๐.๔๘๔	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๙๑	๐.๕๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามรายได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑

ตารางที่ ๔.๔๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ จำแนกตามรายได้

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๖๒	๒	๐.๑๓๑	๐.๕๒๐	๐.๕๙๕
ภายในกลุ่ม	๙๖.๕๔๗	๓๘๓	๐.๒๕๒		
รวม	๙๖.๘๑๐	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๔๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามรายได้

รายได้	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๘๙	๓.๗๓	๐.๔๖๙	มาก
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๒๖	๓.๘๐	๐.๕๒๓	มาก
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๑	๓.๘๗	๐.๔๙๒	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๗๘	๐.๔๙๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามรายได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘

ตารางที่ ๔.๔๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร จำแนกตามรายได้

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๓๖	๒	๐.๕๖๘	๒.๓๕๒	๐.๐๙๗
ภายในกลุ่ม	๙๒.๔๘๓	๓๘๓	๐.๒๔๑		
รวม	๙๓.๖๑๙	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๔๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามรายได้

รายได้	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๘๙	๓.๗๖	๐.๕๑๑	มาก
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๒๖	๓.๘๓	๐.๕๖๓	มาก
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๑	๓.๙๑	๐.๖๐๔	มาก
รวม	๓๘๖	๓.๘๑	๐.๕๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามรายได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๖

ตารางที่ ๔.๔๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ จำแนกตามรายได้

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๙๒	๒	๐.๕๔๖	๑.๘๓๒	๐.๑๖๑
ภายในกลุ่ม	๑๑๔.๑๒๓	๓๘๓	๐.๒๙๘		
รวม	๑๑๕.๒๑๕	๓๘๕			

จากตารางที่ ๔.๔๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๙ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๕

สมมติฐาน	t	F	Sig.	ผลการทดสอบ	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่าง กัน	-๒.๕๑๙*	-	๐.๐๑๒	✓	-
สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่าง กัน	-	๑.๐๙๑	๐.๓๖๕	-	✓
สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน	-	๓.๑๕๙*	๐.๐๔๔	✓	-
สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่าง กัน	-	๐.๙๘๕	๐.๔๓๕	-	✓
สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แตกต่าง กัน	-	๑.๗๔๙	๐.๑๗๕	-	✓

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๙ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ เพศ และการศึกษา มีผล
ให้ความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่าง
กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วน
บุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี วิเคราะห์เป็นความเรียงประกอบตาราง ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านสถานที่

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) สกปรก	๑. ควรให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณห้องน้ำห้องสุขา ทั้งภายในและภายนอก
๒. อุปกรณ์ เครื่องใช้บางประเภทอยู่ในสภาพทรุดโทรม หรือชำรุด หรือไม่สามารถใช้งานได้ อย่างปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องสุขภัณฑ์ในห้องน้ำห้องสุขา	๒. ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อขอรับการสนับสนุนทางการเงิน พัสดุ และครุภัณฑ์

๔.๔.๒ ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระวิปัสสนาจารย์บางรูปอายุน้อย ไม่ค่อยได้รับความเชื่อมั่นจากผู้เข้าปฏิบัติธรรม	๑. ควรสนับสนุนให้พระวิปัสสนาจารย์ได้รับการรับรองจากทางราชการ
๒. สำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) เน้นเป้าหมายกับกลุ่มผู้สูงอายุ ไม่ค่อยมีเด็กรุ่นใหม่ ๆ ซึ่งเหตุเพราะอาจเป็นบุคคลที่มีเวลาว่าง หรือไม่มีภาระการทำงาน	๒. ควรจัดกิจกรรมอบรมโดยให้ความสำคัญกับเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก

๔.๔.๓ ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๒ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. สำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) ทำงานโดยไม่มี การกำหนดแผนงานไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ หรือ อาจมีแต่มีได้เปิดเผยให้ประชาชนรับรู้	๑. ควรจัดทำแผนงานประจำปี และเผยแพร่สู่ สาธารณชน
๒. สำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) ไม่ได้เปิดให้ ชุมชนมีส่วนร่วม หรือไม่ได้เปิดช่องทางสาธารณะ เพื่อรับฟังเสียงของประชาชน	๒. ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน กระบวนการวางแผนและการดำเนินงาน

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

๔.๕.๑ ด้านสถานที่

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ พบว่า

สำนักปฏิบัติธรรม จัดว่าเป็นสัญลักษณ์ของความร่มรื่น รื่นรมย์ เพราะเป็นที่พักผ่อนสงบ ห่างไกลจากความเจริญทุกรูปแบบ เป็นที่อาศัยของผู้ที่มีความบริสุทธิ์สะอาดทางกาย วาจา ใจ ดังเช่นในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ใช้สอยเสนาสนะอันสงัดอันได้แก่ ป่า โคนไม้ เรือนว่าง ซอกเขา ถ้ำในภูเขา ป่าช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ที่สงัดมีเสียงน้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เพื่อเหมาะเป็นที่สำหรับปฏิบัติธรรม ดังนั้น สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการจัดบริเวณสถานที่ของสำนักให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้เป็นสถานที่สงบร่มรื่นด้วยนานาพันธุ์ เป็นที่สัปปายะเหมาะแก่การมาบำเพ็ญกุศลคุณงามความดีด้านทานกุศล ศีลกุศล และภาวนากุศล อาณาบริเวณควรมีความสะอาด บริเวณวัด ตลอดทั้งโรงครัว ห้องน้ำ ห้องสุขา ลานจอดรถ รวมไปถึงต้นไม้ในบริเวณวัด ก็พยายามปลูกเสริมที่มีอยู่แล้ว ถ้ายังไม่ร่มรื่น ไม่เพียงพอ ก็ปลูกเสริมให้ร่มรื่น ให้น่าพักผ่อนน่าอาศัย โดยเน้นให้เกิดความเป็นระเบียบอยู่แล้วเกิดความสบายตา ได้บริเวณที่พักควรมีการติดมุ้งลวดเพื่อป้องกันแมลงที่จะมารบกวน อาจมีการประสานขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้มาทำการป้องกันยุงและแมลง หรือขอคำแนะนำในการป้องกัน เป็นต้น^๑

สำหรับแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ในด้านสถานที่ ควรพัฒนาโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ผู้เสด็จสู่สวรรคาลัย โดยใช้วงแบ่งความพอเพียง ๓ ห่วงคือ (๑) มีความรู้ หมายความว่า การพัฒนาการบริหารวัดด้านสถานที่ต้องเน้นความสงบสะอาดร่มรื่น เป็นอวาสสัปปายะ เสนาสนะสัปปายะ ไม่จำเป็นต้องติดแอร์ พูพรม ซึ่งเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่าย เช่น ค่าไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น คือ รู้ว่ามีพอเพียง สะอาด ร่มรื่น น่าปฏิบัติ เน้นความสะอาด และใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ (๒) ต้องสร้างภูมิคุ้มกัน เช่น มีป้ายบอกให้ศาสนิกชนผู้มาปฏิบัติธรรมช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด มีจิตสำนึกในการบำรุงรักษาาร่วมกัน เป็นต้น ต้องสร้างจิตสำนึกรักษาสถานักปฏิบัติธรรมแห่งนั้น ๆ เหมือนเป็นเจ้าของ (๓) ต้องมีความรู้คู่คุณธรรม และพอประมาณ การเป็นสำนักปฏิบัติธรรมนั้นเจ้าสำนักต้องเป็นต้นแบบในการปฏิบัติธรรม บุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมก็ต้องถึงเจ้าสำนัก มีปฏิญญาคุณคติและปฏิบัติตัวให้น่าเคารพกราบไหว้ สามารถสนองนโยบายของเจ้าสำนักที่รับมอบมาจากมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้อย่างลึกซึ้งในวัตถุประสงค์ และต้องรู้จักพอประมาณไม่ทำอะไรให้มากเกินไป การพัฒนาที่จะคุ้มค่างบเงินที่บริจาคที่สำนักปฏิบัติธรรมแห่งนั้น ๆ หากมาได้จากศรัทธาของญาติโยมโดยไม่ต้องพึ่งพาทางราชการ ซึ่งอาจเกิดปัญหาความไม่โปร่งใส และความประพฤตินิชอบ ดังเช่นในสถานการณ์ปัจจุบัน^๒

^๑สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงคล), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๒สัมภาษณ์ พระมหาชินภัทร ฉินนาลโย, พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

การปฏิบัติธรรมตามวัดต่าง ๆ ต้องมีความเหมาะสมต่อการฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แล้วแต่บริบทของสถานที่ของวัดนั้น ๆ ตามสภาพของวัด แต่ควรเน้นความร่วมมือร่วมใจ ธรรมชาติ เงียบสงบ สะอาดเรียบร้อย และปลอดภัยเป็นสำคัญ^๓ ควรทำให้เกิดความร่วมมือกันทั้งด้านที่ปฏิบัติและสุขา ควรปรับภูมิทัศน์ให้เกิดการผ่อนคลาย อิงธรรมชาติ ในส่วนของที่พักควรมีห้องน้ำในตัว สถานที่ปฏิบัติควรแยกสำหรับผู้ปฏิบัติใหม่และผู้ปฏิบัติเก่า เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านสภาวะธรรมมากขึ้น และควรทำความสะอาดห้องน้ำห้องสุขาเป็นประจำทุกวันเพื่อรักษามาตรฐานด้านความสะอาด^๔

ด้านสถานที่ ควรแยกส่วนของวัดให้เป็น ๓ ส่วนก่อน ว่า มีเขตพุทธาวาส มีเขตธรรมาวาส มีเขตสังฆาวาส เมื่อเสร็จแล้ว ก็ดูว่าคนที่มาขอใช้นั้นมีวัตถุประสงค์อะไร กรณีอย่างไร อาคารที่พักควรจัดให้สามารถเข้าอยู่ได้โดยสะดวก ต้องบูรณะอย่างต่อเนื่อง เช่น ไฟ พัดลม แอร์ ที่นอน ห้องน้ำ ต้องปรับปรุงซ่อมแซมให้เป็นระเบียบมิดชิดและสะอาด^๕ ควรพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สะอาดสวยงามร่มรื่นน่าอยู่ตลอดเวลา และมีการจัดการด้านสถานที่อย่างเป็นระบบ ให้พร้อมต่อการเข้าใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองรับการใช้ค่าของนักเรียน^๖

ในช่วงที่มีการอบรมอาจจะลดการให้รถยนต์วิ่งไปมาในบริเวณวัด ควรติดป้ายว่าอยู่ในช่วงอบรมไม่ควรขอเสียงดัง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสงบใจได้ง่ายขึ้น และควรมีพื้นที่พิเศษในช่วงการอบรมให้สามารถนั่งปฏิบัติได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง^๗ ควรเตรียมความพร้อมของสถานที่ ควรเช็คจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรมให้สอดคล้องกับอาคาร ควรควบคุมกฎระเบียบให้ชัดเจน ควรหาวัสดุครุภัณฑ์ประจำอาคารให้เพียงพอต่อความจำเป็น^๘ ควรจัดให้มีเว็บไซต์ของสำนักปฏิบัติธรรมแบบ Real Time เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าค้นคว้าและทราบถึงโครงการดี ๆ ของสำนักปฏิบัติธรรม และทราบว่าช่วงไหนสถานที่สะดวกต่อการเข้ารับการอบรม เป็นต้น^๙

^๓ สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลวิมลกิจ (ทองย้อย สอนม), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ พระมหาภูมิขัย อคคปณโณ, ดร., พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ (สง่า จานิสโร), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ พระเจริญ สุขโน, พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ ดร.มณฑกาญจน์ ทองใย, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ นายสุวิชัย โรจนวานิช, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๙ สัมภาษณ์ นายสัมฤทธิ์ น่วมทงศ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางดวงธิดา ศศิณารากุล, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพระพุทธศาสนาและกิจการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

อาคารสถานที่ควรตั้งอยู่ตามแผนผังที่เป็นระเบียบ สม่่าเสมอ มีถนนทางเดินตัดเป็นระเบียบ ถนนก็ควรมีทางเดินสม่่าเสมอ อาจเทด้วยคอนกรีตหรือปูแผ่นกระเบื้อง ส่วนห้องน้ำต้องจัดตั้งอยู่ชิดกำแพง และก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยต่อการทำความสะอาด^{๑๑} ด้านสถานที่ควรเตรียมความพร้อมของสถานที่ก่อนเปิดรับผู้เข้าปฏิบัติธรรม โดยมีการเช็คนักปฏิบัติธรรมให้สอดคล้องกับอาคารสถานที่ และมีการจัดหาวัสดุครุภัณฑ์ประจำอาคารให้เพียงพอต่อความจำเป็นในการจัดกิจกรรม โดยคำนวณตามสัดส่วนของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม^{๑๒}

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ มีแนวทางที่สำคัญ ๆ คือ การให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุน

๔.๕.๒ ด้านบุคลากร

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากรพบว่า

ด้านบุคลากร จำเป็นต้องใช้มาตรการที่เข้มงวดกวดขันดูแลพระภิกษุสามเณรผู้บรรพชาอุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนา ให้ได้รับการศึกษาอบรมศึกษา ๓ ด้วยพระสัทธรรม ๓ และดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรให้อยู่ในพระธรรมวินัยและศีลธรรมอันดีงาม มีการพัฒนาบุคลากรภายในให้มีคุณภาพเพื่อที่จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแนะนำหลักปฏิบัติสอนผู้อื่นได้ มีการยกระดับแผนการพัฒนาบุคลากรทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาวอย่างต่อเนื่อง และควรมีการส่งเสริมให้พระภิกษุในสำนักเข้ารับการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ในสำนักต่าง ๆ และส่งไปเข้าอบรม พร้อมศึกษาดูงานรูปแบบการจัดการอบรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มทักษะและประสบการณ์ นอกจากนี้ควรมีการนิมนต์หรือเชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มาแสดงธรรม แนะนำ สาคิต ให้ความรู้ด้านการปฏิบัติและการสอบอารมณ์^{๑๓}

ด้านบุคลากร ควรนำหลักการครองตนตามหลักพรหมวิหาร ๔ และหลักอิทธิบาท ๔ มาเป็นเครื่องมือพัฒนาการบริหารจัดการเจ้า คือ บุคลากรในสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ๆ ต้องมีบุคลิกภาพเป็นผู้ใหญ่ นำเคารพกราบไหว้ มีพรหมวิหารธรรมชัดเจน เป็นต้นแบบ และมีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อความสัมฤทธิ์ของงานตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๔} ควรพัฒนาความรู้ความสามารถและเทคนิคการสอนของพระวิทยากรให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นกัลยาณมิตรต่อทุกคน มีกิจวัตรประจำวันนำศรัทธาเลื่อมใสต่อผู้พบเห็นและผู้ปฏิบัติธรรม^{๑๕}

^{๑๑} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.หญิงสิริภัทร อวออร่ามรัมย์, นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางฐิติพรรณ บุญศิริ, นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงคล), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาชินภัทร ฉินนาลโย, พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลวิมลกิจ (ทองย้อย สมณโฆ), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ด้านบุคลากร ควรเพิ่มจำนวนพระวิปัสสนาจารย์ให้มากขึ้น ควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรไปในทิศทางเดียวกัน ควรสร้างความเป็นผู้นำ ผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ปฏิบัติธรรม^{๑๖} ควรใช้คนให้เหมาะกับงาน ซึ่งในทางปฏิบัติต้องส่งกล้องขยายเพื่อให้รู้สำมะโนประชากร รัฐฐานะ รัฐภูมิธรรม รัฐจริต รัฐเผ่าพันธุ์ ศึกษาเขาให้ละเอียดว่าจริตแต่ละบุคคลเป็นไปในทิศทางใด แต่ละบุคคลมีความถนัดในงานเช่นใด แล้วจึงพิจารณาใช้คนให้เหมาะสมกับงานประเภทนั้น ๆ^{๑๗} ควรจัดให้มีการอบรมพระวิทยากรให้มีคุณภาพในการทำงาน ควรส่งเสริมสนับสนุนพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้และมีพื้นที่ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามฐานะตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย และดำรงสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป^{๑๘}

ด้านบุคลากร ควรอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ พร้อมทั้งเปิดรับฟังปัญหาของบุคลากร หรือจัดวันหยุดให้อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ วัน โดยหมุนเวียนกันไป หรือจัดให้มีการศึกษาดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ หรือฝึกให้บุคลากรได้เผยแผ่ธรรมนอกสถานที่ นอกจากนี้ ควรมีการบำรุงขวัญกำลังใจบุคลากร เช่น การยกย่อง การให้รางวัล เป็นต้น^{๑๙}

ในการเชิญหรือนิมนต์พระวิทยากรหรือเชิญวิทยากรจากหลาย ๆ แห่ง มาบรรยาย ซึ่งท่านเหล่านั้นล้วนเป็นผู้มีศักยภาพสูง ทางสำนักปฏิบัติธรรมควรมีการจัดทำแผ่น CD คำบรรยาย ให้สาธุชนนำไปฟังที่บ้านได้^{๒๐} ควรส่งเสริมให้บุคลากรหมั่นศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ^{๒๑} ในเรื่องนี้บางจุดก็อ่อนไหวต่อความรู้สึก จึงเห็นควรให้มีแนวทางในการพัฒนาบุคลากรตามทิศทางการพัฒนาของวัด หรือการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ๆ โดยสอดคล้องกัน^{๒๒} ควรส่งเสริมให้บุคลากรเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติ โดยมีได้โต้แย้งกับผู้ปฏิบัติ แต่พูดคุยเรื่องที่มีสารประโยชน์^{๒๓} ควรสร้างพระวิทยากรให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางหลักปริยัติและปฏิบัติภาวนา พร้อมทั้งควบคุมความประพฤติให้อยู่ในหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้ญาติโยมสาธุชนเคารพนับถือและพร้อมเปิดใจยอมรับ^{๒๔}

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระมหาภูมิชาย อคคปญโญ, ดร., พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ (สง่า ฉานิสฺสโร), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระเจริญ สุมนโน, พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ดร.มณฑกาญจน์ ทองใย, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสุวิชัย โรจนวานิช, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสัมฤทธิ์ น่วมทนงค์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางดวงจิตา ศศิณารกุล, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพระพุทธศาสนาและกิจการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.หญิงสิริภัทร อวอรัมย์ศรี, นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางฐิติพรรณ บุญศิริ, นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร มีแนวทางที่สำคัญ ๆ คือ การสนับสนุนให้พระวิปัสสนาจารย์ได้รับการรับรองจากราชการ และการให้ความสำคัญกับเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา

๔.๕.๓ ด้านการบริหารจัดการ

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ พบว่า

ด้านการบริหารการจัดการ ต้องมีการแบ่งงาน และการมอบอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในงานแก่บุคคลหรือคณะบุคคล โดยยึดถือหลักการรู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะกับงานให้มากที่สุด อีกประการหนึ่งคือการหมุนเวียนให้พระภิกษุได้ทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อจะได้ฝึกฝนและสร้างประสบการณ์ในการทำงานทั้งด้านการบริหารและการปกครอง ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คือ เป็นศูนย์กลางการศึกษาหาความรู้ภาคปริยัติธรรม และการอบรมภาคปฏิบัติธรรม คือ การอบรมคุณธรรมและจริยธรรม กล่าวคือ การอบรมกายอบรมศีล ให้มีการสำรวมระวังกายและวาจาให้สงบเรียบร้อยดี ไม่มีโทษ^{๒๕} ด้านการบริหารจัดการควรศึกษาเรื่องการบริหารความเสี่ยง ตามแนวคิดทฤษฎีของศาสตร์ตะวันตกควบคู่ไปกับการนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ หรือวัชช้อปริหานิยธรรม บูรณาการร่วมกันเพื่อบริหารความเสี่ยงและความไม่แน่นอนจากสถานการณ์ในยุคสมัยปัจจุบัน^{๒๖}

ด้านการบริหารจัดการควรส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ โครงการรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น^{๒๗} ควรสร้างองค์กรที่มีความเข้มแข็ง รับผิดชอบร่วมกัน โดยอาศัยหลักอปริหานิยธรรมเพื่อความเจริญ และหลักสาราณียธรรมเพื่อความสามัคคีพร้อมเพียงกัน ซึ่งการที่จำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่มีจิตอาสาทำงานเพื่อส่วนรวม ก็จะทำให้องค์กรมีความเข้มแข็งขึ้น^{๒๘}

การพัฒนาการบริหาร ต้องถามว่า เหตุเกิดที่ใด เกิดจากอะไร ถ้าเหตุเกิดที่คน ก็แก้ที่คน ถ้าเหตุเกิดที่งาน ต้องแก้ที่งาน ถ้าเหตุเกิดที่เครื่องมือ ก็ต้องแก้ที่เครื่องมือ ดูว่าเหตุเกิดจากอะไร อะไรเป็นเหตุ แล้วจึงแก้ให้ตรงจุด^{๒๙} ควรมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เอาใจใส่ในการทำงาน พร้อมทั้ง มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ^{๓๐}

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ขยมงคล), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ้อสดธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาชินภัทร ฉินนาลโย, พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ้อสดธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลวิมลกิจ (ทองย้อย สดลโม), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาภูมิชาย อคคปณโณ, ดร., พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ (สง่า ฐานิสโร), เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระเจริญ สุ่มโน, พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการวัดและประเมินผลการทำงานของแต่ละฝ่ายเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับบริหารจัดการที่ดีขึ้น และควรมีการประสานงานกับชุมชนในพื้นที่^{๓๑}

สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรมีการสำรวจหรือประเมินผลการปฏิบัติงาน เช่น อาจกระทำโดยสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่มีต่อการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลนั้นมาใช้เป็นข้อมูลสำคัญเพื่อพัฒนาการบริหารในวงรอบต่อไป^{๓๒} ด้านการบริหารจัดการ ควรมีแผนที่ชัดเจน ทั้งแผนงานระยะสั้น และแผนงานระยะยาว^{๓๓}

ในสภาพปัจจุบัน เราสามารถนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาทดแทน หรือเข้ามาช่วยสนับสนุนให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น อาทิเช่น ใช้ระบบ CCTV เพื่อสนับสนุนในส่วนของบุคลากรที่ขาดหายไป^{๓๔} ในการบริหารจัดการ จำเป็นต้องตั้งจุดหมายปลายทางไว้ที่ประโยชน์โดยธรรมของผู้ปฏิบัติ มิให้นำผลประโยชน์ด้านการเงินหรือด้านเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย^{๓๕} ควรสนับสนุนเรื่องของงบประมาณ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพื่อให้การดำเนินกิจการต่าง ๆ มีความคล่องตัว ต่อเนื่อง บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด^{๓๖}

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ คือ การจัดทำแผนงานประจำปี และเผยแพร่สู่สาธารณชน และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการดำเนินงาน

^{๓๑} สัมภาษณ์ ดร.มณฑกาญจน์ ทองใย, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสุวิชัย โรจนวานิช, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสมฤทธิ น่วมทงศ์, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารย์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

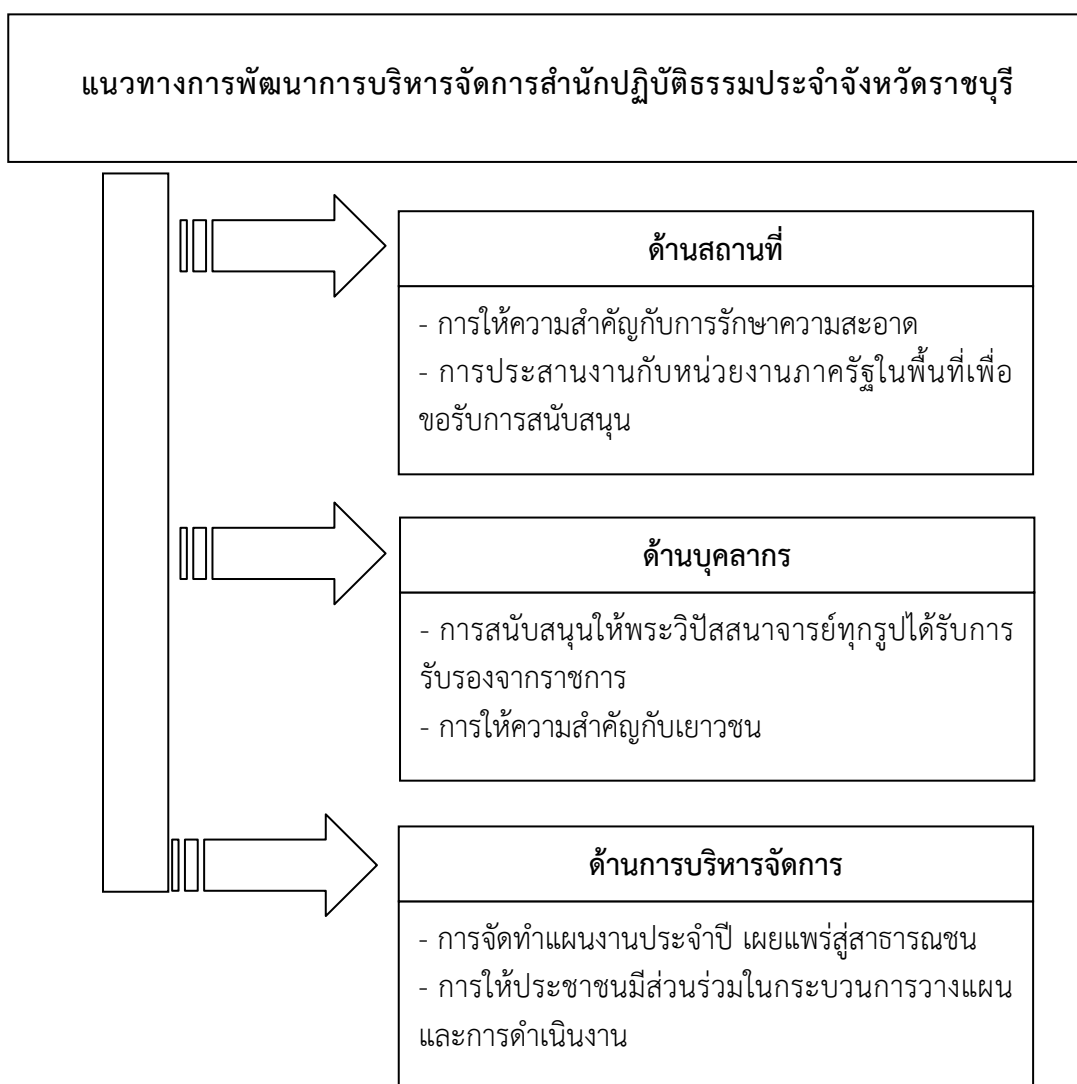
^{๓๔} สัมภาษณ์ นางดวงจิตา ศศิณารกุล, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพระพุทธศาสนาและกิจการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.หญิงสิริภัทร อวออร่ามรัมย์, นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางฐิติพรรณ บุญศิริ, นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๔.๖ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี^{๓๗}

^{๓๗} จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย.

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ตามรายด้านของการวิจัย ได้แก่ (๑) ด้านสถานที่ มีแนวทางในการพัฒนา คือ การให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด, การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุน (๒) ด้านบุคลากร มีแนวทางในการพัฒนา คือ การสนับสนุนให้พระวิปัสสนาจารย์ได้รับการรับรองจากราชการ, การให้ความสำคัญกับเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา และ (๓) ด้านการบริหารจัดการ มีแนวทางในการพัฒนา คือ การจัดทำแผนงานประจำปี และเผยแพร่สู่สาธารณชน, การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการดำเนินงาน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๘๖ คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดลองตามค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ในกรณีตัวแปรตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และในสวนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๒ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ เป็นหญิง จำนวน ๒๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๗๐, มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๑๓, มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๔๘, มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๔, มีรายได้ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙๖

๕.๑.๒ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

(๑) ด้านสถานที่

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในและบริเวณโดยรอบสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขามีความสะอาด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

(๒) ด้านบุคลากร

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๒ มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาได้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาสมาสามารถตอบข้อซักถามและสอบถามธรรมกัมมัฏฐานได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑

(๓) ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบและโปร่งใส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถาม ตามสมมติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ เพศ และการศึกษา มีผลให้ความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ตามรายด้านของการวิจัย มีดังนี้

(๑) ด้านสถานที่

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) ห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) สกปรก
- ๒) อุปกรณ์ เครื่องใช้บางประเภทอยู่ในสภาพทรุดโทรม หรือชำรุด หรือไม่สามารถใช้งานได้ อย่างปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องสุขภัณฑ์ในห้องน้ำห้องสุขา

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณห้องน้ำห้องสุขา ทั้งภายในและภายนอก
- ๒) ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เพื่อขอรับการสนับสนุนทางการเงิน พัสดุ และครุภัณฑ์

(๒) ด้านบุคลากร

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) พระวิปัสสนาจารย์บางรูปอายุน้อย ไม่ค่อยได้รับความเชื่อมั่นจากผู้เข้าปฏิบัติธรรม
- ๒) สำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) เน้นเป้าหมายกับกลุ่มผู้สูงอายุ ไม่ค่อยมีเด็กรุ่นใหม่ ๆ ซึ่งเหตุเพราะอาจเป็นบุคคลที่มีเวลาว่าง หรือไม่มีภาระการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรสนับสนุนให้พระวิปัสสนาจารย์ทุกรูปได้รับการรับรองจากทางราชการ
- ๒) ควรจัดกิจกรรมอบรมโดยให้ความสำคัญกับเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก

(๓) ด้านการบริหารจัดการ

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) สำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) ทำงานโดยไม่มีกำหนดแผนงานไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ หรืออาจมีแต่ไม่ได้เปิดเผยให้ประชาชนรับรู้

๒) สำนักปฏิบัติธรรม (บางแห่ง) ไม่ได้เปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วม หรือไม่ได้เปิดช่องทางสาธารณะเพื่อรับฟังเสียงของประชาชน

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรจัดทำแผนงานประจำปี และเผยแพร่สู่สาธารณชน
- ๒) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการดำเนินงาน

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” มีประเด็นสำคัญซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่ มีการบริหารจัดการที่ตอบรับนโยบายของมหาเถรสมาคม ในการให้การส่งเสริมสนับสนุนให้ทั่วประเทศจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ เพื่อให้ประชาชนได้รับการถ่ายทอดความรู้ธรรมะ การฝึกอบรมจิตใจ เห็นธรรมะตามความเป็นจริง สืบต่อปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติได้องค์ความรู้อันเกิดจากการปฏิบัติ การจัดการอบรมปฏิบัติธรรม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนสามารถให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งสามารถจัดได้ในทุกระดับการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐาน และสามารถผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับที่ พระมหากังวาล ธีระมโฆ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือ การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก และปัจจัยสนับสนุน ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐาน คือ เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนชวนศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาดพร้อมใช้งานได้ ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงาน และการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน รู้จักประสานความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ-จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ มีการตั้งทุนเพื่อการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เช่น Line และ Facebook เป็นต้น^๑

^๑พระมหากังวาล ธีระมโฆ, “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

(๑) ด้านสถานที่

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในและบริเวณโดยรอบสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขามีความสะอาด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ แสดงให้เห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่ มีสัปปายะ ได้แก่ อาวาสสัปปายะ (ที่พักซึ่งเหมาะแก่การปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน) โคจรสัปปายะ (ที่อยู่ปฏิบัติธรรมที่เกี่ยวพันบาทที่เหมาะสมสำหรับพระโยคาวจรที่เป็นบรรพชิต) ภัตตสัปปายะ (การพุดคุยที่เหมาะสม ในกลุ่มพระโยคาวจร) บุคคลสัปปายะ (การคบหาบุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม) โภชนะสัปปายะ (อาหารที่บริโภคน่ารับประทาน) อุตสัปปายะ (ลมฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม) และอิริยาบถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสม) อีกทั้ง ยังจัดบริเวณสถานที่วัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้เป็นที่สงบ ร่มรื่นด้วยต้นไม้พันธุ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตาม ระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในส่วนของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ด้านสถานที่ ประกอบด้วย มีความสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรม ที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ไม่แออัดเกินไป และมีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพัก ควรมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี ดังกล่าวนี้ เป็นไปตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งตามที่มหาเถรสมาคมเล็งเห็นความสำคัญ จึงมีนโยบายให้คณะสงฆ์แต่ละจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาคัดเลือกวัดที่มีความเหมาะสมด้านสถานที่ นั้นเอง ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระมหาวิชัย ยติชโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาวัดให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ความพร้อมในการพัฒนาของวัด คณะสงฆ์ ชุมชน การวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องคำนึงถึงสถานที่(อาวาส) ที่บิณฑบาต(โคจรคาม) อาหาร(โภชนะ) บรรายากาศ (อุตุ) ความพร้อมและความเข้าใจของบุคลากร (บุคคละ) ความชัดเจนในการกำหนดหลักสูตรและการกระบวนกรอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะสามารถได้รับประโยชน์ รวมถึงนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม (ภัตตสัปปายะ) การจัดทำแผนของโครงการจะต้องสนับสนุนการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องในคัมภีร์พระพุทธศาสนา(อิริยาบถ) และความศรัทธาและความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อสำนักปฏิบัติธรรม^๒

^๒พระมหาวิชัย ยติชโย, “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

(๒) ด้านบุคลากร

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๒ มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาได้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาสมาารถตอบข้อซักถามและสอบถามอรรถกัมมัฏฐานได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ แสดงให้เห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับบุคลากรในฐานะทรัพยากรทางการบริหารที่ทรงคุณค่ามากที่สุด ดังนั้น จึงมีการส่งเสริมให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาได้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ตามหลักการฝึกจิตของมนุษย์ให้มีคุณภาพและสมรรถภาพเพื่อให้จิตเข้มแข็ง แน่วแน่และสงบผ่องใสบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวนให้เศร้าหมอง สามารถควบคุมตนเองได้ดี คือการฝึกเรียนรู้ที่จะควบคุมใจไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ โทสะ โมหะ เพื่อให้เกิดสติและรู้เท่าทันอยู่เสมอ ซึ่งเป็นไปตามระเบียบการขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในส่วนของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ด้านบุคลากร ได้แก่ มีพระวิปัสสนาจารย์ หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนา ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความรู้ความสามารถในการสอนการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นอย่างดี สามารถตอบข้อซักถามและสอบถามอรรถกัมมัฏฐานได้ มีพระวิทยากรผู้บรรยายธรรม ที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือมีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ และพระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนัก มีความประพฤติปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ดังกล่าวนี เป็นไปตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งตามที่มาตราสมาคมเล็งเห็นความสำคัญ จึงมีนโยบายให้คณะสงฆ์แต่ละจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาคัดเลือกวัดที่มีความเหมาะสมด้านบุคลากร นั้นเอง ดังกล่าวนี สอดคล้องกับที่ พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวิทยากร ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้น ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ อยู่ในระดับปานกลาง ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วิทยากรมีความสำคัญพอสมควร วิทยากรเองจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และมีประสบการณ์พอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติธรรมได้ผ่านไปได้ด้วยดี^๓

^๓ พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

(๓) ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑๐ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบและโปร่งใส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ แสดงให้เห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่ มีกระบวนการบริหารจัดการตามหลักการ ดังนี้ เจ้าอาวาสหรือผู้เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม มีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านวิปัสสนาธุระ อย่างแท้จริง มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบ มีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยได้อย่างทั่วถึง มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือมีผู้อาสาสมัครไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก มีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลมาอยู่ดูแล กรณีถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินสามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดหาเจ้าหน้าที่พยาบาลมาอยู่ดูแลประจำ ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียง ให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน มีการประสานงานกับชุมชน ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด ในรูปของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่ม และการบริการต่าง ๆ เป็นต้น มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ และจะต้องไม่เป็นไปในลักษณะเชิงธุรกิจ มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก ดังกล่าวนี้ เป็นไปตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งตามที่มหาเถรสมาคมเล็งเห็นความสำคัญ จึงมีนโยบายให้คณะสงฆ์แต่ละจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาคัดเลือกวัดที่มีความเหมาะสมด้านการบริหารจัดการ นั่นเอง สอดคล้องกับที่ พระรุ่งโรจน์ ชยานนุโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม: กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร และด้านการบริหารจัดการพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^๕

^๕ พระรุ่งโรจน์ ชยานนุโธ, “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม: กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

- ๑) ควรให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด
- ๒) ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนในพื้นที่ให้บริการ
- ๓) สนับสนุนให้พระวิปัสสนาจารย์ทุกรูปได้รับการรับรองจากราชการ
- ๔) ให้ความสำคัญกับเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา
- ๕) จัดทำแผนงานประจำปีและเผยแพร่สู่สาธารณชน
- ๖) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการดำเนินงาน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพวัดให้มีฐานะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วราชอาณาจักร
- ๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอบรมพระวิปัสสนาจารย์ที่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์
- ๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับเด็กและเยาวชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ . คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์.
กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ๔๕ สำนัก พุทธศักราช
๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

_____ . สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

_____ . สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

กัลยา วานิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และ
การบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____ . สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. การพัฒนาองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร:
อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

_____ . องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๘.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท ต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด, ๒๕๓๙.

ธนจรัส พูนสิทธิ์. การจัดการองค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. เพชรบูรณ์: คณะครุศาสตร์ สถาบัน
ราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นิรมล กิติกุล. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- บรรจบ บรรณรุจิ. **อสีติมหาสาวก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ทรงสนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สามัคคีสาสน์ จำกัด, ๒๕๔๐.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **คำวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๑.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.
- _____ . **สอนนาค-สอนจิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **นิตินศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนรัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- _____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____ . **พุทธวิธีการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____ . **ศึกษา ฝึกฝน พัฒนาดนให้สูงสุด**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๗.
- _____ . **สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่หยั่งถึงธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**. แปลโดย พระคันธसारากวีวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาสน์ไทยการพิมพ์, ๒๕๕๒.
- พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท. **การบริหารคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ). **สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.
- _____. **หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล (Strategic Management in Hospital Administration)**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วัชร บุณฺณสิงห์. **การบริหารหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม. **ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓.
- วิรัช ถิรพันธุ์เมธี. **พุทธปรัชญาการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๖.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- สมคิด บางโม. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์, ๒๕๔๑.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๕.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๒.
- สิริภาพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- สุภาพร พิศาลบุตร. **การพัฒนาองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.
- สุรพล สุขะพรหม. **การเมืองกับการปกครองของไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาคูหาบรรณาการ, ๒๕๔๗.
- สุรางค์รัตน์ วศินารมณ. **ทักษะการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.
- เสฐียร พันธรังษี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๒.
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- แสง จันทร์งาม. **พุทธศาสนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๕๔.
- แสง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. **พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๕๖.
- เอ็น. โอยสวามี ศาสตรี. **พัฒนาการของพระพุทธศาสนา**. แปลโดย อมร โสภณวเชษฐวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) บทความ :

พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี). “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก”. ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒. (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๘๔.

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

พระครูเกษมสมุทรรคุณ (ทองหล่อ เขมธมโม). “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูภาวนารัตนาภรณ์ (กำพล สิริภทฺโท). “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระครูภาวนาวีรยานุโยค. “ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนครราชสีมา, ๒๕๕๘.

พระครูวินัยธรรมสมชาย สุวิชาโน. “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร). “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระปลัดมนต์ดก สุวโจ. “การบริหารจัดการวัดของพระสงฆ์ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระภพ สุนทรธมโม. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาแก้ววาล ธีธมโม. “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาวิจัก กิตติวัฒน์. “ประสิทธิภาพการบริการจัดการการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของเจ้าอาวาสในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาวิชัย ยติชโย. “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๑.
- พระรุ่งโรจน์ ชยานนโท. “กลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม : กรณีศึกษาสำนักปฏิบัติ
 วิปัสสนา กรรมฐานวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๖.
- พระสมุห์เจริญ คเวสโก. “การบริหารจัดการศาสนสมบัติของพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสงคราม”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๔.
- พระอภินิษฐ์ สิริปญโญ. “การบริหารจัดการด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเมือง
 จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.). เอกสารประกอบการ
 ประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ณ วัดหลวงพ่อดธรรม
 กายาราม จ.ราชบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔, ราชบุรี: วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๒๕๕๔. (ถ่าย
 เอกสารเย็บเล่ม).

(๕) เว็บไซต์ :

- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. **สมณศักดิ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.th.wikipedia.org/wiki>.
 [๕ สิงหาคม ๒๕๖๐].
- ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.). “สำนักปฏิบัติธรรมประจำ
 จังหวัด”. [ออนไลน์]. < <http://www.sptcenter.org/สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด> >, [๕
 สิงหาคม ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ

- Bateman Thomas S. & Snell Scott A. **Management**. 6th ed.. New York: McGraw Hill,
 2004.
- Campbell F Roald. **Introduction to Educational Administration**. Boston: Allyn and
 Bacon, 1997.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Gatewood Robert D. Taylor Robert. & Ferrell O.C.. **Management: Comprehension Analysis and Application.** New Jersey: Richard D. Irwin, 1995..
- Gomez Mejia Luis R.. **Management.** New York : McGraw-Hill, 2002.
- Robbins Stephen P. and Coulter M.. **Management.** 7th ed.. New Jersey: prentice Hall International Lnc., 2002.
- Robbins Stephen P.. **Fundamentals of Management.** 3rd ed.. New Jersey: Prentice-Hall, 2001.
- Schermerhorn John R., Hunt James G. & Osborn Richard N.. **Organizational Behavior.** 7th ed.. New York: John Wiley & Son, 2000.
- T.W. Rhys Davids and William Stede. **Pali-English Dictionary.** New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd., 2001.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

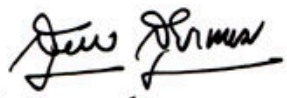
นมัสการ พระสมุทรวชิโรภณ,ดร.

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระสมุทรวชิโรภณ, ดร.)
๒๑ ก.ย. ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย
โทรติดต่อ ๐-๒๘๘-๓๑๕๔-๔๓๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูวาทิววัฒน์,ดร.

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแล้ว
พระครูวาทิววัฒน์
(พระครูวาทิววัฒน์, ดร.)
30 ก.ย. 60

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๙-๙๑๔-๔๓๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโต,ดร.

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ชีรปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

Chonrat

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทศโต, ดร.

๒๕ / ก.ย. / ๖๐

Sun Sutham

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ชีรปณโณ

โทรติดต่อก่อน ๐๘๙-๙๑๔-๔๓๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธิดุณี หมั่นมี

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ชีรปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๒๑๓๘๒-๓๑๕๔
ธิดุณี หมั่นมี

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ชีรปณโณ

โทรติดต่อกับ ๐๘๙-๙๑๔-๙๓๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุศร

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปัตถุญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ตรวจแล้ว
25 ก.ย. 60

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปัตถุญโญ
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๙-๙๑๔-๔๓๕๒

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ค่าดัชนีความสอดคล้อง
(IOC : Index of Item-Objective Congruence)
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

ผู้เชี่ยวชาญ :

๑) พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๑
๒) พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๒
๓) พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตโต, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๓
๔) ผศ.ดร.ธิดาภูมิ หมั่นมี	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๔
๕) ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๕

ข้อ	รายการ	คุณยพินิจผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ด้านสถานที่									
๑	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมมีสะอาด	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมมีความร่มรื่น	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอก	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๔	มีการดำเนินงานให้อาคาร หรือ ศาลาปฏิบัติธรรมสามารถรองรับผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้โดยไม่แออัด	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๕	มีการดำเนินงานให้อาคาร หรือ ศาลาปฏิบัติธรรมมีความเหมาะสมต่อฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	กลยุทธ์/ผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๖	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขามีความสะอาด	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๗	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาจำนวนเพียงพอ	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๘	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาจัดแยกตามเพศของผู้ใช้	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๙	มีการดำเนินงานให้อาคาร สถานที่ที่มีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตราย	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๐	มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในและบริเวณโดยรอบสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒. ด้านบุคลากร									
๑	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรม	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาได้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนามีความรู้ในการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	กลยุทธ์ผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๔	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนามีความสามารถในสื่อสารให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจได้เป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๕	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาสามารถตอบข้อซักถามและสอบถามอารมณ์กัมมัฏฐานได้	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๖	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือมีความสามารถในการเทศนา	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๗	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมสามารถบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรม	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๘	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมสามารถบรรยายธรรมส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๙	มีการดำเนินงานให้พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนัก มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๐	มีการดำเนินงานให้พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	กลยุทธ์ผู้เกี่ยวข้อง/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๓. ด้านการบริหารจัดการ									
๑	บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนเพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยอาสาสมัครเพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยได้อย่างทั่วถึงในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	มีการดูแลด้านสุขอนามัย เช่น มีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	มีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลมาอยู่ดูแล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีพาหนะฉุกเฉินสำหรับบริการผู้ปฏิบัติธรรมในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉินให้สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่ม และการบริการต่าง ๆ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	กลยุทธ์ผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๘	มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่เป็นไปในลักษณะเชิงธุรกิจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบสามารถสืบค้นได้โดยสะดวก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ชัดเจน เป็นระบบและโปร่งใส	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา [Alpha coefficient]

สารนิพนธ์ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
ผู้วิจัย พระอธิการจิตตวี ธีรปณโณ (ยอดเยี่ยม)

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
A1	120.6667	332.6437	.6654	.9811
A2	120.6000	333.9034	.6582	.9811
A3	120.9000	329.6793	.7875	.9805
A4	120.7000	334.4931	.6919	.9809
A5	120.8667	332.8092	.6593	.9811
A6	120.8667	335.9816	.6819	.9810
A7	121.1000	331.4034	.7421	.9807
A8	120.9000	324.1621	.8901	.9800
A9	121.1667	334.0057	.6940	.9809
A10	121.1000	325.1966	.8299	.9803
B1	120.8333	327.5230	.8947	.9800
B2	120.8667	327.9816	.8364	.9803
B3	120.8000	332.7862	.7918	.9805
B4	120.9667	330.792	.7792	.9805
B5	120.8667	327.1540	.8670	.9801
B6	120.8333	329.5230	.8772	.9802
B7	120.7667	335.0816	.7465	.9807
B8	121.0000	329.4483	.7986	.9804
B9	120.9000	324.5069	.8783	.9801
B10	120.8333	327.9368	.8256	.9803
C1	120.9667	327.4816	.8050	.9804
C2	121.2000	327.3379	.8780	.9801
C3	120.8667	330.2575	.7104	.9809
C4	121.1000	329.8862	.7110	.9809
C5	121.0667	329.1678	.7174	.9809
C6	121.2000	324.7172	.8318	.9803
C7	120.8667	324.3264	.8721	.9801
C8	120.9667	324.7920	.8543	.9802
C9	121.0667	324.6851	.8686	.9801
C10	121.0667	325.1678	.8522	.9802

Reliability Coefficients**N of Cases = 30.0****N of Items = 30****Alpha = .9811**

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๘๖๒

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ชานชา : ๗๘ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๓๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระครูสมุหพรปัญญาพล เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสมุทรสงคราม แห่งที่ ๓
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตติ ฉายา ธีรปญฺโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรในการปกครอง
ของพระคุณท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(๐๘๖๗) ๓
พระครูสมุหพรปัญญาพล
(พระครูสมุหพรปัญญาพล, พธ)
๑๕ พ.ย. ๒๕๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุทล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตติ ฉายา ธีรปญฺโญ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๔-๙๓๔-๙๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๑๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยู่ชานา : ๗๔ หมู่ ๓ ตำบลสำโรง อำเภอรังษีอยุธยา ๑๗๑๗๐
โทร. ๐๕-๘๕๖-๓๕๕๕ ถึง ๒๕๖๐, ๒๕๖๗, ๒๕๖๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเทพญาณมงคล เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี (แห่งที่ ๑)
วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปณโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรและพระสงฆ์ในวัด
ของพระคุณท่านเพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

Handwritten note:
ส่ง
ผู้ดูแลที่
สำนักปฏิบัติธรรม
3 ธ.ค. 60

นมัสการมาด้วยความเคารพ

Signature of Dr. Suvath Suthaprom

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปณโณ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๔๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๕๑๒๐
โทร. ๐๒-๘๕๒-๓๓๕๕ ต่อ ๒๒๓๐, ๒๒๓๗, ๒๒๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิติกรเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูอนุกุลวิมลกิจ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดราชบุรี (แห่งที่ ๒)
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปณโด รัทสประจำวัดนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรและพระสงฆ์ในวัด
ของพระคุณท่านเพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติกรดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูอนุกุลวิมลกิจ
๓๐ พ.ย. ๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปณโด
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๕๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๑๔

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลจำเริญ อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๖-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิฑฒนโสภณ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี (แห่งที่ ๓)
วัดพระศรีอารีย์ จังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคลากรและพระสงฆ์ในวัด
ของพระคุณท่านเพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๒ ส.ค. ๖๐

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๙๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๕๒-๓๑๕๕ ถึง ๒๕๒๐, ๒๕๒๓, ๒๕๒๔

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเทพญาณมงคล เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย รัชสประจําตัวนิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชบุรี
3 ต. 60

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๙๑๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลอำไทร อำเภอนิเวศน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๑๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาชินภัทร ฉันทาโม โพระวิปัสสนาจารย์
สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยินดีอนุเคราะห์
พระมหาชินภัทร
๓ ธันวาคม ๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปญโญ
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๔๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อัญญา : ศษ ฐฎ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๓๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามัสการ พระครูอนุตถวิมลกิจ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูอนุตถวิมลกิจ
 ๓๐ พ.ย. ๖๐

นามัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปญโญ
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๕๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
อยู่ชาย : ๗๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๒๐
โทร. ๐๖-๘๘๖-๓๘๕๔ PB ๒๒๓๐, ๒๒๓๓, ๒๒๓๕

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาภูมิชาย อคฺคปณฺโด,ดร.
พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๒ วัดเขาวัง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปณฺโด รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงมีสารมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้สัมภาษณ์

๓๐ พ.ย. ๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปณฺโด
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๙๓๕๒

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๕๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อีเมล : ศธ-พฐ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๗๗๐
 โทร. ๐๖-๘๘๒๒-๓๓๕๕ ต่อ ๒๓๓๐, ๒๓๓๗, ๒๓๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นามสกุล พระครูวิฑิตพัฒนโสภณ
 เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอร่าม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.มหาสมุทร
 อ.สมชาย
 ๒ ส.ค.๖๐

นามสกุลมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๘-๙๑๔-๕๓๕๒

ที่ ศบ ๖๑๐๕.๒/๔๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
 ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อุตยา : ๗๕ หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๗๐
 โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๓๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 นมัสการ พระเจริญ สุขโน พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓
 วัดพระศรีอารีย์
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
 ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๐๕ สัมภาษณ์
 ๒๓ พ.ย. ๖๐

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปณฺโณ
 โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๙๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๘๖๒-๓๕๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ดร.มณฑาญจน์ ทองโย ผู้เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่
๑ วัดหลวงพ้อสตรธรรมกายาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ใบนี้ขอฝากให้พระอธิการจิตตวิ
รับทราบ

๒๓/๑๑/๖๐

ดร.มณฑาญจน์ ทองโย

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

ขอแสดงความนับถือ

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปณฺโณ

โทรติดต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๙๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลสำโหระ อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๒-๓๕๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๔๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสุวิชัย โรจนวานิช ผู้เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
แห่งที่ ๑ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี" เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบขอขมา
ณ ๐ หนุ่ย ให้อภัยโทษ
สุวิชัย โรจนวานิช
๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย
โทรติดต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๔๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อู่ขยา : หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอรัน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๒๐
โทร. ๐๒-๕๒๒-๑๕๕๕ PB ๒๑๑๐, ๒๑๑๗, ๒๑๑๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสัมฤทธิ์ น่วมหงส์
ผู้เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี แห่งที่ ๓ วัดพระศรีอารีย์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

ในตำแหน่ง

นายสัมฤทธิ์ น่วมหงส์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา อธิปไตย
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๙-๙๑๕-๙๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยู่ประจำ : หมู่ ๓ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๘๒-๖๓๕๕ ต่อ ๒๒๖๐, ๒๒๖๗, ๒๒๖๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางดวงธิดา ศศิณารกุล ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพระพุทธศาสนาและกิจการพิเศษ
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นางดวงธิดา ศศิณารกุล
Duangthida Sasinarakul

(นางดวงธิดา ศศิณารกุล)

ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมพระพุทธศาสนาและกิจการพิเศษ

๒ ส.ค. ๖๐

ขอแสดงความนับถือ

ดร.สุรพล สุษะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๙-๙๑๔-๔๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
 อีเมล : ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓@mcu.ac.th โทร : ๐๒-๘๔๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๑๐, ๒๑๑๗, ๒๑๑๘
 โทร : ๐๒-๘๔๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๑๐, ๒๑๑๗, ๒๑๑๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ว่าที่ร.ต.หญิงสิริกัทร อารอรัมย์รัมย์ นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงาน
 พระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
 ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อธิการบดีให้สัมภาษณ์

ว่าที่ ร.ต.หญิง

(สิริกัทร อารอรัมย์รัมย์)

ผู้อำนวยการกลุ่มอำนาจการและกิจการคณะสงฆ์ (รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

๓๐ พ.ย. ๖๐

ขอแสดงความนับถือ

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ
 โทรศัพท์ : ๐๘๙-๙๑๔-๙๓๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๑๓

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์
 ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อีเมล : ce@mcu.ac.th โทรศัพท์ : ๐๒-๕๕๖-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๑๐, ๒๑๑๗, ๒๑๑๘
 โทร. ๐๒-๕๕๖-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๑๐, ๒๑๑๗, ๒๑๑๘

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน นางฐิติพรรณ บุญศิริ นักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงานพระพุทธศาสนา
 จังหวัดราชบุรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๒๑ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
 ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
 ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฐิติพรรณ
 ฐิติ
 (นางฐิติพรรณ บุญศิริ)
 30/11/60

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระอธิการจิตตวิ ฉายา ธีรปญโญ
 โทรศัพท์ : ๐๘๙-๙๑๔-๙๓๕๒

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ
ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ
๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านโดยผู้วิจัยจะนำผลมาใช้เพื่อการวิจัย เท่านั้น
๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขอขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระอธิการจิตตวี ธีรปณฺโณ (ยอดเยี่ยม)
นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ : ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. เพศ

- ชาย
 หญิง

๒. อายุ

- ต่ำกว่า ๒๐ ปี
 ๒๐-๓๐ ปี
 ๓๑-๔๐ ปี
 ๔๑-๕๐ ปี
 ๕๑-๖๐ ปี
 มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. การศึกษา

- ต่ำกว่าปริญญาตรี
 ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพ

- รับราชการ
 รัฐวิสาหกิจ
 เกษตรกรรม
 เจ้าของกิจการ
 ค้าขาย
 รับจ้าง
 อื่นๆ (โปรดระบุ)

๕. รายได้ต่อเดือน

- ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท
 ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท
 มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท

ตอนที่ ๒ : แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ว่าอยู่ในระดับใด ตามความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนนดังนี้

๕ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านสถานที่					
๑	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมมีความสะอาด					
๒	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมมีความร่มรื่น					
๓	มีการดำเนินงานให้สถานที่โดยรวมปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอก					
๔	มีการดำเนินงานให้อาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมสามารถรองรับผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้โดยไม่แออัด					
๕	มีการดำเนินงานให้อาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมมีความเหมาะสมต่อฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน					
๖	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขามีความสะอาด					
๗	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาจำนวนเพียงพอ					
๘	มีการดำเนินงานให้ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาจัดแยกตามเพศของผู้ใช้					
๙	มีการดำเนินงานให้อาคารสถานที่มีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตราย					
๑๐	มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในและบริเวณโดยรอบสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี					

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๒. ด้านบุคลากร						
๑	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรม					
๒	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาได้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์					
๓	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนามีความรู้ในการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี					
๔	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนามีความสามารถในสื่อสารให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจได้เป็นอย่างดี					
๕	มีการดำเนินงานให้พระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาสามารถตอบข้อซักถามและสอบถามธรรมกัมมัฏฐานได้					
๖	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือมีความสามารถในการเทศนา					
๗	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมสามารถบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรม					
๘	มีการดำเนินงานให้พระวิทยากรผู้บรรยายธรรมสามารถบรรยายธรรมส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน					
๙	มีการดำเนินงานให้พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนัก มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ					
๑๐	มีการดำเนินงานให้พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					

ข้อ	การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๓. ด้านการบริหารจัดการ						
๑	บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่มีจำนวนเพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม					
๒	มีการประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยอาสาสมัครเพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยได้อย่างทั่วถึงในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก					
๓	มีการดูแลด้านสุขอนามัย เช่น มีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น					
๔	มีการจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลมาอยู่ดูแล					
๕	มีพาหนะฉุกเฉินสำหรับบริการผู้ปฏิบัติธรรมในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉินให้สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที					
๖	มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่ หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน					
๗	มีการประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดอาหาร น้ำดื่ม และบริการต่าง ๆ					
๘	มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่เป็นไปในลักษณะเชิงธุรกิจ					
๙	มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติของผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถสืบค้นได้โดยสะดวก					
๑๐	มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่ชัดเจน เป็นระบบและโปร่งใส					

ตอนที่ ๓ : ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดราชบุรี

๑) ด้านสถานที่

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒) ด้านบุคลากร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓) ด้านการบริหารจัดการ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ- ฉายา/นามสกุล

วุฒิการศึกษา

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี หมายถึง การดำเนินงานหรือจัดการงานต่าง ๆ ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ครอบคลุมภารกิจ ๓ ด้าน คือ

๑) ด้านสถานที่ หมายถึง การบริหารจัดการเกี่ยวกับสถานที่และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสะอาดเงียบสงบร่มรื่นของอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไปรวมถึงห้องน้ำห้องสุขาที่มีสุขอนามัย

๒) ด้านบุคลากร หมายถึง การบริหารจัดการเกี่ยวกับงานบุคคล ได้แก่ พระวิปัสสนาจารย์ หรือผู้ฝึกสอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานเจริญจิตภาวนาที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความรู้ความสามารถในการสอนการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี รวมถึง บุคลากรในสำนักที่มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

๓) ด้านการบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร และการกำกับดูแล ได้แก่ การจัดระบบและการอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม โดยมีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ ซึ่งมีการดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ตอนที่ ๓ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

- ๑) ท่านเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร
- ๒) ท่านเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านบุคลากร ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร
- ๓) ท่านเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารจัดการ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระอธิการจิตตวี ธีรปญโญ (ยอดเยี่ยม)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ผู้สัมภาษณ์)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระอธิการจิตตวี ธีรปณฺโณ (ยอดเยี่ยม)
- เกิด : วันเสาร์ที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๗
- สถานที่เกิด : ๒๘ หมู่ ๔ ตำบลคิ่งน้ำวน
อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา : นักรธรรมชั้นเอก
พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙
- อุปสมบท : วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖
- สังกัด : วัดราชคาม ตำบลคิ่งน้ำวน อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดราชคาม
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดราชคาม
๒๘ หมู่ ๔ ตำบลคิ่งน้ำวน อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
โทร. ๐๙๓-๗๘๑๑๗๙๒

